

ΣΕΒΑΣΤΙΑΝΟΥ ΝΤΕΛ ΠΙΟΜΠΟ

ΝΕΑ ΓΥΝΑΙΚΑ

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΕΤΟΣ Α΄

ΑΘΗΝΑΙ, 15 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1927

ΤΕΥΧΟΣ 14-15

ΣΤΟΧΑΣΜΟΙ ΤΗΣ ΜΟΝΑΞΙΑΣ

Ε' (*)

Τίποτ' ἔδω στή γῆ μας δὲ φτουρᾶ,
κι ὅλα περνᾶν καὶ φεύγουν ὅπως - ὅπως
— ἔτσι ποῦ ἀναλογιόντας τῆ φθορᾶ
λές : τῆς ζωῆς χαμένος πάει ὁ κόπος.

Κι ἄλλοῦ τῆς Φύσης τὰ στοιχεῖα χαλοῦν,
ἄλλοῦ τοῦ Χάρου ὁ δράπανος θερίζει,
κι ἄλλα μανίες τ' Ἀνθρώπου καταλοῦν,
ἄλλα τῆς Γῆς τὸ κῦμα τ' ἀρανίζει.

Ὅμως συντρίμια, σκόνη καὶ σωρὸς
μπλέχουν μὲ τὴ ζωὴ κι ἀγάλι - ἀγάλι
ὅπως τὸ θέλει ὁ φτιάχτης ὁ Καιρὸς
μ' ἄλλες μορφὲς καὶ τρόπους ζοῦνε πάλι.

Κ' εἶν' οἱ μορφὲς ὅλο καὶ πιδ καλὲς
κι ὅλα προβάλλουν πιδ συνταιριαγμένα,
— ἔτσι π' ἀναλογιόντας κρυφολές :
τὰ κόπια τῆς ζωῆς δὲν πᾶν χαμένα.

(*) Ἴδε «Νέα Ἑστία», τεύχος 6, σελ. 323.

Νοῦς κάποιος, μὲ ἄλλους τρόπους καὶ ρυθμούς,
ὄλο γκρεμνᾶ καὶ χτίζει, σὰ νὰ θέλει
ὄλοένα κάτι πιδὸ καλό, κι ὁ τέτοιος Νοῦς
στὴν τέχνη του ἔχει τὸν καιρὸ κοπέλι.

Καὶ τοῦ δομηθεύει ὄλοῦθε νὰ χαλᾶ
κι ὄλο νὰ φτιάχνει γλήγορα τοῦ ὀρίζει.—
Κ' ἔτ' ἢ ζωὴ στὴ γῆ γοργὰ κυλᾶ,
γκρεμίζεται καὶ πάλι ἀνηφορίζει.

ζ'

Χωριὰ καὶ χώρες πέρασα,
συντρίμια καὶ ρημάδια
καὶ στρατοκόπος γέρασα.
Τριγύρω μου ὄλο κύταγα
στὸ φῶς καὶ στὰ σκοτιάδια,
σὰν κάτι ν' ἀποζήταγα.

Κι ὄλο ἐρευνοῦσα μὲ τὸ νοῦ
πότε στῆς γῆς τὰ πλάτη,
πότε στὰ βύθια τ' οὐρανοῦ.
Κι οὔτ' ἤξερα γιατί καὶ πῶς
ὄλο καὶ ναῦρω κάτι
εἶταν τῆς ζήσης μου ὁ σκοπός.

Ὅσο μου ποὺ κουράστηκα
καὶ κάπου πιδὸ νὰ μείνω
μεσόδρομα στοχάστηκα.
Μὰ κ' ἔτσι ποὺ βαρέθηκα,
κι ἄλλοιῶς μου τόρα κρίνω,
ξανά στὸ δρόμο βρέθηκα.

Γιατὶ κρυφὴ μιὰ προσταγή,
—ποιὸς νὰ τὴν ἔχει δώσει;—
μοῦπε: "Ὅσο βρίσκεσαι στὴ γῆ
θὰ περπατᾶς ὄλο πιδὸ μπρὺς
καὶ θὰ ζητᾶς τὴ γνώση,
ὡς τοῦ χαμοῦ νᾶρθει ὁ καιρός.

Ζ'

Ἡ Τύχη κρυφολέει στὸν καθένα:
—Τοῦ κάκου θὲς νὰ βρεῖς τὸ τί θὰ γίνει,
πῶς θὰ γενεῖ καὶ ποιὸς ἀραγ' ἐσένα
πότε χαρὲς καὶ πότε πίκρες δίνει.

Καὶ στὸ σοφὸ μιᾶ τὸ Πεπρωμένο:
—Στὸ χάος δὲ θὰ βρεῖς ἐσὺ τοῦ ἀπείρου
τὸ τί εἶμ' ἐγὼ καὶ πῶς σφιχτὰ σὲ δένω
σὰν ἴσκιος θὰ περάσεις κάποιου ὄνειρου.

Καὶ κρένει μαντευτῆς ὁ Νοῦς,
ταιριάζοντας τοὺς δυὸ χρησμούς:
'Αλάτρευτ' εἶναι ἡ Μοῖρα
καὶ στὸν κατήφορο, ποὺ τρέχει
τ' ἀνθρώπου ἢ φτωχὴ κλήρα
νύχτα καὶ μέρα,
καλλιὰ τῆς γνοιᾶση νὰ μὴν ἔχει
τοῦ παραπέρα.

I. ΖΕΡΒΟΣ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΖΩΗΝ ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΕΧΝΗΝ

ΤΟ "ΠΝΕΥΜΑ,, ΤΗΣ ΣΗΜΕΡΙΝΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ

Οἱ πνευματωδέστεροι ἄνθρωποι τῆς Γαλλίας,—καὶ φυσικὰ ὄλου τοῦ κόσμου διὰ τοὺς Γάλλους,—ὑπῆρξαν ὁ Μολιέρος καὶ ὁ Βολταίρος. Αὐτὸ συνάγεται τουλάχιστον ἀπὸ τὸ γεγονός, ὅτι ὅσοι μετ' αὐτοὺς ἐλαμψαν μὲ τὸ πνεῦμα των, — διηγηματογράφοι, ἢ κωμωδιογράφοι, ἢ καὶ ἀπλοὶ χρονογράφοι,—παρεβλήθησαν μὲ τὸν ἕνα, μὲ τὸν ἄλλον ἢ καὶ μὲ τοὺς δυό. Τὸν περασμένον αἰῶνα, δέκα τουλάχιστον γάλλοι συγγραφεῖς ἀνομάσθησαν μὲ τὴν σειράν των «νέοι Βολταίροι», μεταξὺ αὐτῶν ὁ Ζανέν, ὁ Ἄμποῦ καὶ ὁ Αὐρηλιανὸς Σόλλ. Ὁλιγώτεροι πάντως, ἀλλ' ἀρκετοὶ σατυρικοὶ ποιηταὶ ὠνομάσθησαν «νέοι Μολιέροι». Καὶ τελευταῖος ὁ συγγραφεὺς τοῦ «Κνόκ», ὁ πολὺς Ζὺλ Ρομαίν.

Περὶ τὸν νὰ προσθέσωμεν, ὅτι κανεὶν ἀπὸ αὐτοὺς οἱ ὅμοι δὲν ἐδείχθησαν μέχρι τέλους ἱκανοὶ νὰ βαστάσουν τόσο βάρος: Ἄφοῦ ἐπέρασε ἡ μόδα των, ὄλοι οἱ νέοι Βολταίροι καὶ οἱ νέοι Μολιέροι ἀνακατεῦθησαν μὲ τοὺς πολλούς,—γιατὶ καὶ ποιὸς γάλλος συγγραφεὺς δὲν εἶναι πνευματώδης;—καὶ σχεδὸν ἐλησημονήθησαν. Τὸ ἴδιον ἀραγε θὰ συμβῆ καὶ μὲ τὸν Ρομαίν; Ποιὸς ξέρει! Ὁ Ζουβέ, ὁ περίφημος κωμικός, ὁ ὁ-

ποιὸς ἐκπρέαρησε τὸν «Κνόκ» καὶ τὸν ἐπαιξε θριαμβευτικὰ ἐπὶ ἐξακασίας συνεχεῖς ἐσπέρας, λέγει ὅτι τὸ ἔργον ἀντεστάθη πλέον εἰς τὸν χρόνον καὶ θὰ ἐπιζήση ὡς κλασσικόν. Αὐτὸ δὲν εἶναι καμμιά ὑπερβολή. Ἄλλ' ὅτι εἴμπορεῖ καὶ νὰ συγκριθῆ μὲ τὸν «Κατὰ φαντασίαν ἀσθενῆ» ἢ τὸν «Ἀκούσιον ἰατρὸν», κάποιος θὰ εἶχε λόγους νὰ μπιβάλλῃ... Ἐκεῖνο ποὺ εἶπεν ἕνας ἐνθουσιώδης κριτικός, ὅτι ἂν ἐζούσε σήμερα ὁ Μολιέρος θὰ ἔγραφε τέτοιας κωμωδίας, εἶναι τρόπος τοῦ λέγειν καὶ τοῦ ἐπαινεῖν. Κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ φαντασθῆ τί καὶ πῶς θὰ ἔγραφε ὁ Μολιέρος ἂν ἐζούσε σήμερα!.. Τὸ βέβαιον εἶναι, ὅτι ὁ ποιητῆς τοῦ «Ἀμφιτρώωνος» ὑπάρχει ὁ μεγαλοφυέστερος κωμωδιογράφος τῆς Γαλλίας καὶ ἴσως ὄλου τοῦ κόσμου. Ἐπίσης βέβαιον ὅτι καὶ ὁ «Κνόκ» εἶναι ἡ μεγαλοφυεσττέρα κωμωδία ποὺ ἐγράφη τὰ τελευταῖα χρόνια εἰς τὴν Γαλλίαν. Αὐτὸ ὅμως δὲν σημαίνει καθόλου καὶ ὅτι ὁ Ζὺλ Ρομαίν εἶναι ὁ νέος Μολιέρος!

Ἐκεῖνο προπάντων ποὺ κρατεῖ τοὺς δύο κωμωδιογράφους εἰς ἀπόστασιν, εἶναι ἡ ἔκτασις τῆς σατύρας των. Πόσον γενικωτέρα ἢ σάτυρα τοῦ Μολιέρου! Σατυρίζων αὐτὸς τὴν φιλαργυρίαν, τὴν μι-

σανθροπίαν, τὴν ὑποκρισίαν, τὴν ψευδολάβειαν, δημιουργεῖ τύπους αἰωνίους, σύμβολα ἀθάνατα. Σατυρίζων τὴν ἰατρικὴν ἀγυρτείαν, ὁ Ρομαῖν πλάττει ἕνα Κνόκ, ὁ ὁποῖος οὔτε ἰατρός εἶναι, οὔτε κατὰ βάθος ἀγύρτης. Ὡς ἀνθρώπινος τύπος, βεβαιότατα ὁ ἦρωας τοῦ Ρομαῖν ὑστερεῖ: δὲν εἶναι μολιέρσιος. "Ὀλη δὲ ἡ ἀξία τῆς κωμωδίας ἐγκείται εἰς τὴν σάτυραν αὐτὴν «τοῦ ἰατρικοῦ πνεύματος τῆς ἐποχῆς μας», πρᾶγμα ποιητικῶς κατώτερον, δευτερεύον. "Ἄλλο ζήτημα ἂν ὁ συγγραφεὺς τὸ κάμνη μὲ τὴν δύναμιν, πρωτοτυπίαν, εὐφυΐαν, χάριν καὶ ποιήσιν. Εἰς τὸ εἶδος τῆς ἡ κωμωδίας του εἶναι ἀριστούργημα. Αὐτὸ δύσκολα θὰ ἤμποροῦσε κανεὶς νὰ τὸ ἀρνηθῆ. Ὁ «Κνόκ», ὡς σατυρικὴ εἰκὼν, ὡς γελοιογραφία τῆς σημερινῆς ἰατρικῆς, εἶναι ὅτι τελειότερον ἐγράφη καὶ ἴσως ὅτι τελειότερον ἤμποροῦσε νὰ γραφῆ. Μὲ τὸ ἴδιον θέμα, ὁ Μολιέρος θὰ ἐδημιουργοῦσε κι' ἕνα «ἀνθρώπινον» ποῦ ὁ Ρομαῖν δὲν εἶχε τὴν δύναμιν νὰ δημιουργήσῃ. Ἄλλ' αὐτὸς δημιούργεῖ ἕνα «ιατρόν», ποῦ χωρὶς νὰ εἶναι ἰατρός, ἀντιπροσωπεύει τοὺς συγχρόνους του. Ἡ σημερινὴ ἰατρικὴ προσωποποιημένη.

Εἶπαν ὅτι ἀπὸ λεπτότητα, ἢ ἀπὸ φόβον, ἔκαμε τὸν ἦρωά του ἀγύρτην, διὰ νὰ μὴ θυμώσουν οἱ ἀληθινοὶ ἰατροί. Ἄλλὰ τὸ διπλωμα ποῦ δὲν ἔχει ὁ Κνόκ, εἶναι ἀπλοῦς τύπος, ἐνῶ κατ' οὐσίαν πόσοι ἀπὸ τοὺς διπλωματούχους, τοὺς κανονικοὺς ἰατροὺς, γνωρίζουν περισσοτέρων ἀπ' αὐτὸν ἐπιστήμην; Ἀκόμη ὀλιγώτεροι εἶναι ὅσοι δὲν ἐφαρμόζουν τὴν «μέθοδόν» του, — «μέθοδον πελατείας, ὄχι θεραπείας», — καὶ δὲν καλλιέργουν τὸ «ἀληθινὸν πνεῦμα τῆς ἰατρικῆς», διὰ τὴν ὁποίαν κάθε ἀνθρώπος πρέπει νὰ εἶναι κι' ἕνας ἄρρωστος. Καθὼς θὰ ἰδῆτε ὅσοι θὰ παρακολουθήσετε εἰς τὴν «Νέαν Ἑστίαν» τὴν κωμωδίαν τοῦ Ρομαῖν, ὁ Κνόκ, ἐγκαθηιδρυόμενος εἰς ἕνα χωριὸ ὅπου βασιλεύει ἀκρα ὑγεία, κατορθώνει ἐντὸς ὀλίγου νὰ κρεββατώσῃ ὅλους τοὺς κατοίκους! Δὲν προφθαίνει πλέον νὰ γράφῃ συνταγὰς, ὁ φαρμακοποιὸς νὰ τὰς ἐκτελῆ καὶ ἀμφότεροι νὰ θησαυρίζουν... Θέλουν τώρα νὰ ποῦν, ὅτι ἀνέκαθεν τὸ «πνεῦμα τῆς ἰατρικῆς» δὲν ἦτο διαφορετικόν, καὶ ὅτι ὅσοι ἰατροί, ἀπὸ εὐσυνειδησίαν, ἀκνηρίαν ἢ ἰδιοτροπίαν, ἐπήγγαιναν ἐναντίον του, ἦσαν ἐξαι-

ρέσεις. Δὲν τὸ πιστεύομεν! Τὸν καλὸν παλαιὸν καιρὸν, οἱ ἀγύρται, οἱ ἔμποροι, οἱ ἐκμεταλλευταί, εἰς τὴν ἰατρικὴν ὅπως ἐπάνω κάτω παντοῦ, ἦσαν ὀλίγοι. Οἱ ἄλλοι, οἱ πολλοί, ἔμοιαζαν περισσότερο μὲ τὸν Παρπαλάκ παρά μὲ τὸν Κνόκ. Ἄλλὰ σιγά-σιγά, μὲ τὴν γενικὴν πρόοδον, οἱ ὄροι ἀντεστρέφοντο, ὥσπου ἡ ἰατρικὴ, ἀπὸ Ἐπιστήμης, κατήντησε πλέον Βιομηχανία. Καὶ ἦτο μοιραῖον νὰ καταντήσῃ ἐκεῖ. Δι' αὐτὸ εἶπαμεν ὅτι, κατὰ βάθος, ὁ Κνόκ αὐτὸς δὲν εἶναι ἀγύρτης. Πιστεύει εὐλικρινῶς εἰς τὴν «μέθοδόν» του. Δι' αὐτὸν ἡ ἀρχὴ «κάθε ἀνθρώπος ἀσθενῆς» εἶναι μία αἰωνία ἀλήθεια. Κι' ἔχει ἀδικον; Ποῖος, τωόντι, θὰ ἤμποροῦσε νὰ καυχηθῆ ὅτι εἶνε ἐντελῶς ὑγιής; Ἄνθρωποι μὴ ἔχοντες ἀνάγκην ἰατροῦ πιθανὸν νὰ ὑπῆρχαν τὸν καλὸν παλαιὸν καιρὸν, (ἂν καὶ αὐτὸ ἀκόμη εἶναι ζήτημα) ἀλλὰ σήμερα, μὲ τὸν πολιτισμὸν, μὲ τὴν τρελλοζωὴν, μὲ τὰς καταχρήσεις, μὲ τὴν κληρονομικότητα, καὶ ἀκόμη μὲ τὸν φόβον τῶν γνωστῶν πλέον μικροβίων, ὑγιής ἀνθρώπος δὲν ὑπάρχει! Ὅσοι δὲν εἶναι ἀρθριτικοί, καρδιακοί, φυματικοί, προφυματικοί καὶ καθεξῆς, εἶναι νευρικοὶ καὶ ὑποχόνδριοι. Ὅλοι ἔχουν ἀνάγκην μίσης προληπτικῆς τουλάχιστον ἢ ἀπλῶς τονωτικῆς θεραπείας. Ὁ δὲ Κνόκ, κρεββαττώνων ἐκ περιτροπῆς ὅλους τοὺς κατοίκους τοῦ χωριοῦ του, δὲν ἔκαμνε παρά ἔργον φρόνιμον, τίμιον, κοινωνικὸν καὶ φιλόανθρωπον, διὰ τὸ ὅποιον τοῦ ἀξίζεσ κάθε ἀμοιβή.

Ὅπως πηγαινεὶ ὁ κόσμος, δύσκολον μᾶς φαίνεται νὰλλάξῃ αὐτὸ τὸ ἰατρικὸν «πνεῦμα». Εἴμπορεῖ βέβαια νὰ τροποποιηθῆ ὀλίγον, εἴμπορεῖ νὰ λυτρωθοῦν κάποτε οἱ δυστυχισμένοι ἀνθρώποι ἀπὸ τὴν ἐκμετάλλευσιν διπλωματούχων καὶ μὴ ἀγυρτῶν ἀλλὰ νὰ ἐπικρατήσῃ τὸ ἀντίθετον δόγμα: «κάθε ἀνθρώπος εἶναι ὑγιής, οἱ ἀσθενεῖς εἶναι ἐξαιρέσεις», — τὸ δόγμα τοῦ καλοῦ παλαιοῦ καιροῦ, — εἶναι πλέον ἀδύνατον! Ἀπεναντίας, ὅσο προχωροῦμεν εἰς τὸν πολιτισμὸν, τόσο πλέον «ἀσθενῆς» θὰ γίνεται ὁ ὀργανισμὸς μας, τὸ αἷμα μας, τὰ νεῦρα μας καὶ ἡ ψυχὴ μας. Καὶ οἱ Κνόκ τοῦ μέλλοντος θὰ κρεββαττώνουν μὲ πολὺ μεγαλυτέραν εὐκολίαν... Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι καὶ ὁ σημερινὸς δὲν ἐδυσκολεύθη πάρα πολὺ εἰς τὴν ἐπιχείρησιν του. Καὶ ἴσως τὸ πλέον «ἀνθρώ-

πινον», τὸ πλέον ἀληθινὸν καὶ δραματικὸν ποῦ ἔχει ἡ κωμωδία τοῦ Ζὺλ Ρομαῖν, εἶναι αἱ σκηναὶ αὐταὶ μὲ τοὺς «ὕγιεις», οἱ ὅποιοι τόσο γρήγορα πείθονται ἀπὸ τὸν τρομερὸν ἰατρόν ὅτι εἶναι ἄρρωστοι τοῦ θανάτου. Οὐτ' ἕνας δὲν κατώρθωσε νὰντισταθῆ εἰς τὴν ὑπόβολήν του. Κι' αὐτὸς ἀκόμη ὁ Παρπαλάκ, ὁ ἀληθινὸς ἰατρός, ὅταν εὐρέθη μέσα εἰς τὴν «ἀτμόσφαιραν» τὴν ὁποίαν εἶχε δημιουργήσει εἰς τὸ χωριὸν τοῦ ὁ Κνόκ, ἐνόμισεν ὅτι «κάτι ἔχει» κι' ἐζήτησε ἀπὸ τὸν ἀγύρτην νὰ τὸν ἐξετάσῃ! Ὁ ἀνθρώπος εἶναι παντοῦ καὶ πάντοτε ὁ ἴδιος. Τίποτε δὲν ἀγαπᾷ περισσότερο ἀπὸ τὴν ζωὴν του, καὶ τίποτε δὲν φοβᾶται περισσότερο ἀπὸ τὴν ἀρρώστειαν ποῦ θὰ τὴν ἀπειλήσῃ. Ὑπ' αὐτὴν τὴν ἐποψίν, ἡ Κυρία μὲ τὰ μαῦρα, ἡ Κυρία μὲ τὰ μάβ, ὁ Τελάλης καὶ οἱ Μάγκες τοῦ χωριοῦ, εἶναι ἡ Ἀνθρωπάτης. Ἄν πῃ κανεὶς κι' εἰς τὸν πλέον ἀνύποπτον, τὸν

πλέον ἀφοβὸν ἀνθρώπον, ὅτι εἶναι χλωμὸς, θὰ τὸν ἀνησυχῆσῃ, θὰ τὸν φοβίσῃ κι' ἂν τοῦ τὸ ξαναπῆ, θὰ τὸν κάμῃ νὰ τρέξῃ ἴσια νὰ βρῆ ἰατρόν.

Ἄπὸ ὅλην τὴν «ἐπιστήμην» ποῦ ἐσπούδασε, ἡ μᾶλλον ποῦ δὲν ἐσπούδασε, ὁ Κνόκ δὲν εἶχε μάθει καλὰ παρ' αὐτὴν τὴν ψυχολογίαν. Κι' ἐπ' αὐτῆς κυρίως ἐβασίσθη διὰ νὰ καλλιέργησῃ καὶ νὰ ἐπεκτείνῃ τὸ «πνεῦμα» τῆς ἰατρικῆς του: Ἐτρομοκρατοῦσε τοὺς ὑποτελεῖς του μὲ τὴν ἀπειλήν τῆς λαυθανούσης πάντοτε ἀσθενείας καὶ τοῦ ἐμφωλεύοντος θανάτου. Ποῖος εἴμπορεῖ νὰρνηθῆ ὅτι αὐτὸ ἀκριβῶς κάμνει, ἐκουσίως ἢ ἀκουσίως, δολίως ἢ εὐλικρινῶς, κι' ὅλη ἡ σημερινὴ ἰατρικὴ μὲ τὴν ἀντισηψίαν, τὰς κλινικάς, τὰς πολυκλινικάς, τοὺς εἰδικούς ἰατροὺς, τὰ εἰδικὰ φάρμακα καὶ τὴν «ἐκλαίκευσιν» τῆς μικροβιολογίας; Ἀληθινά, δὲν εἶναι παρά μία Ἰτρομοκρατία...

ΓΟΡΓΙΑΣ

ΤΟ ΑΔΕΙΟ ΒΑΓΟΝΙ

Στὴ μελαγχολικὴ σιωπῇ τῶν ἀδειῶν καθισμάτων καὶ στῶν φανῶν τὴ λάμψη τὴν ὠχρὴ καὶ κουρασμένη, βουβὸ καὶ θλιβερὸ κι' ἐρημικὸ τ' ἀδειο βαγόνι περνᾷ ἀπ' τὴν ἐξοχή, τὴ σκοτεινὴ καὶ κοιμισμένη.

Βαθειὰ εἶν' ἡ νύχτα καὶ κυλᾷ μὲ ρυθμικὸ ἕναν κρότον τὸ τραῖνο τ' ἀδειανό, τὸ τραῖνο τ' ἀργοπορημένο — καὶ στὴ γωνιά, μὲ μιὰ ἀκαταδεξιὰ κι' ὑπεροψία, τὸ σβέλτο τῆς κορμὶ ἢ μικρούλα ἔχει συμμαζεμένο.

Λεπτὴ ἡ κατατομὴ τῆς, γυρισμένη πρὸς τὸ τζάμι, τὸ εὐγενικὸ πηγούνι βελουδένιο στὸ φῶς μοιάζει, καὶ μὲ ματιὰ κρυμμένη μὲς στὸν ἴσκιον τοῦ καπέλλου, μὲς ἀπ' τὰ τζάμια, τῆς νυχτὸς τὴ σκοτεινὰ κοιτάζει.

Πόσο μ' ἀρέσει, μὲς στὸ μελαγχολικὸ βαγόνι, ἡ σιωπηλὴ τῆς κι' ἡ χαριτωμένη τῆς ἢ στάση, καὶ πόσα δὲ μοῦ λέν τὰ δυὸ κρυμμένα βλέμματά τῆς, ποῦ πλέουν μὲς στὴν ἐρημικὴ, σκοτεινιασμένη πλάση.

Στὴ μελαγχολικὴ σιωπῇ τῶν ἀδειῶν καθισμάτων καὶ στῶν ἠλεκτρικῶν φανῶν τὸ φῶς τὸ κουρασμένο, χωρὶς καμμιὰ σφουριγματιὰ, χωρὶς καμμιὰ κουβέντα, μᾶς πέρνει σιωπηλὰ τὸ τραῖνο τ' ἀργοπορημένο.

ΜΙΧ. Δ. ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΤΟ ΜΟΝΟΠΑΤΙ ΤΗΣ ΣΠΗΛΙΑΣ

Ἐσκεφθῆκατε ποτὲ τί διαφέρει ἐκεῖνος πού κατέρχεται τὴν ὁδὸν Σταδίου, ἀπὸ ἐκεῖνον πού ἀνέρχεται τὸ μονοπάτι τοῦ βουνοῦ;

Περισσότερον πολιτισμένος βεβαίως εἶναι ὁ πρῶτος, ἀλλὰ περισσότερο ἀνθρώπος ὁ δεύτερος.

Οὔτε σκουντᾶ γιὰ νὰ προχωρήσῃ, οὔτε τὸν σκουντοῦν γιὰ νὰ προσπεράσουν. Καὶ τὰ δυὸ χαρακτηριστικὰ ἀποκλειστικῶς ζωώδη. Βαδίζει σὲ ἔδαφος πού εἶναι παστρικὸν ὄχι διότι ἐπλύθη, ἀλλὰ διότι δὲν ἐλευρώθη: «θρυψαλικὸς» χαρακτηρισμὸς τῆς πάστρας. Καὶ τοῦ τ' ἀφίνουν ἢ νεροποντὲς νὰ λερωθῇ; ἢ κάπου κάπου κἀνεὸς λαγοῦ σημάδι, ἢ κἀνεὸς κατσικιῦ ξαλάφρωμα—σὺν κουκκιά κομπολογιοῦ πού ἔσπασε τὸ κορδόνι του—εἶναι γιὰ νὰ σοῦ φανερώουν μόνον πῶς τὸ μονοπάτι αὐτὸ τὸ ξέρουν καὶ ἄλλοι.

Ἐπειτα αὐτὴ ἡ ὀλοένα ἀνύψωσις μὲ ἀρχικὸ σημάδι στὴ γῆ καὶ τελικὸ στὰ οὐράνια; Ἐπειτα ἡ εὐωδιὰ πού ἀναδίδουν τὰ χαμόκλαδα δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ στὸ διάβα σου;

Καὶ τὸ τελευταῖο, μὰ πρῶτο ἀπὸ ὅλα: ἡ ἀπομόνωσις; Μέσα στὴ χώρα ἀκούς διαρκῶς καὶ μὲ διαφόρους τρόπους ἀπ' τὸν ἕνα κ' ἀπ' τὸν ἄλλο νὰ σοῦ λένε τί εἶσαι. Καὶ μόνον ὅταν βαδίζῃς στὸ μονοπάτι τοῦ βουνοῦ κατάρμονος, ἐρωτᾷς ὁ ἴδιος τὸν ἑαυτό σου: τί εἶμαι;—ἄς τὰ ποῦμ' ἐδῶ πού κἀνεὶς οὔτε μᾶς ἀκούει, οὔτε θὰ μᾶς μαρτυρήσῃ.

Τίποτε δὲν διακόπτει τὴν σκέψι σου, καὶ μόνον τὴν προσοχὴ σου κάπου κάπου διασπᾷ κἀνεὶς ἀστὸς πού ἀφοῦ πρῶτα ἐχάραξ' ἕναν κύκλο στὸ ἀχανές, ἐτράβηξε ὕστερα τοῦ ψήλου. Ἡ ὥρα του ἢ καλὴ!

Τὸ μονοπάτι δὲν τὸ ἐδημιούργησε γεωμέτρης, ὥστε νὰ σὲ μπουρτζήσῃ ὁ ἥλιος ἀπ' τὴν ἀνατολὴ ὡς τὴ δύσι, ἢ νὰ σὲ στραβώνῃ

ἢ ἀνεμόσκονη τοῦ βοριά ἢ τοῦ μπάτη. Τὸ ἐδημιούργησε ἡ σοφία τοῦ στρατοκόπου καὶ τοῦ βοσκοῦ. Δὲν γνωρίζομε οὔτε τὸνομα οὔτε τὴν χρονιὰ πού τὸ ἐχάραξαν. Εἶναι τάχα τῶν νεωτέρων χρόνων, εἶναι βυζαντινὸ, εἶναι ἀρχαῖο, εἶναι θρυλικό; Αὐτὸ ὁ Θεὸς τὸ ξέρει. Ὅλοι δὲν ἔχουν τὴ φιλοδοξία τοῦ Φιλοσόφου Νεοφύτου τῆς Μονῆς τοῦ Κυνηγοῦ, γιὰ νὰ στήσουν τὸ κολωνάκι τοῦ Σταυροῦ στὴν ὁδὸν τῶν Μεσογειῶν.

Ἄλλὰ τὸ «μονοπάτι τοῦ Βριλησσοῦ» δὲν εἶναι σὺν κάθε μονοπάτι. Αὐτὸ ἀρχίζει μὲ ἕνα πηγάδι καὶ τελειώνει σὲ μιὰ σπηλιὰ: τὴν περίφημη «Σπηλιὰ τῆς Πεντέλης». Καὶ εἶναι παμπάλαιο καὶ λιθόστρωτον ὄλο τὸ πανάρχαιον αὐτὸ μονοπάτι, πού τὸ ἀνέβηκε κάποιος νυμφόληπτος στεναζόντας, τὸ ἀνέβηκεν—αἰῶνας κατόπι—καὶ κάποιος ἀσκητῆς, στεναζόντας καὶ αὐτός. Ὁ πρῶτος στέκεται στὴ μέση καὶ ἀπαγγέλλει ὕμνον εἰς τὴν νύμφην τῆς καρδιάς του' ὁ δεύτερος μουρμουρίζει ὀλοένα δέησιν εἰς τὴν ὁσίαν τῆς ψυχῆς του.

Ὅταν τὸ πρωτοανέβηκα κ' ἐγώ, ἤμουν παιδί. Οὔτε ἀπὸ νύμφας οὔτε ἀπὸ ὁσίας ἐγνωρίζε ἡ καρδιά μου καὶ ἡ ψυχὴ μου. Μὰ οὔτε κ' ἐσκέφθηκα ποτὲ ἂν ἔχω καρδιά ἢ ψυχὴ.

Τὸ μόνον πού ἐγνωρίζα ἦταν νὰ τραγουδῶ. Καὶ δὲν ἔμεινε εὐμορφιά χωρὶς νὰ τὴν τραγουδήσω.

Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος πού ἔπιασα φίλες καὶ μὲ τοὺς τζιτζίκους κ' ἔγραφα μάλιστα καὶ στίχους συμπαθητικούς γιὰ δαύτους.

Δὲν εἶναι ὅμως μονάχα ὁ νυμφόληπτος τῶν ἀρχαίων αἰώνων καὶ ὁ ἀσκητῆς τῶν παλαιῶν χρόνων πού ἀνέβηκαν τὸ μονοπάτι τῆς Σπηλιᾶς: τὸ ἀνέβηκε καὶ ὁ ΦΕΙΔΙΑΣ. Εἶπε καὶ πέταξαν τὰ μάρμαρα πού εἶχαν

φλέβες—εἶναι τὸν τόπο τους ἀκόμα— καὶ χεῖδεψε ἐκεῖνα πού ἐδημιούργησαν τοὺς θεοὺς τοῦ Παρθενῶνος του.

Ἀφήστε λοιπόν, ἀναγνώστα, τώρα ὄλοι μισορροφημένο τὸν καφέ σας καὶ πάρτε τὸν ἀνήφορο. Ἀπὸ τὰ ἴχνη τῆς μεγαλοφυᾶς πού κεῖνται ἀριστερὰ ἀνεβαίνοντας καὶ δεξιὰ κατεβαίνοντας, κάτι θὰ κολλήσετε καὶ σεῖς. Αὐτὸς εἶναι ὁ αἰσθητικὸς δρόμος πού θὰ σας ὀδηγήσῃ στὴν ἀθανασία. Δὲν θὰ λάβετε ἀφορμὴ νὰ φωνάξετε: «τόπο γιὰ νὰ περάσωμε». (Ἀπαράλλακτα ὅπως ἐκεῖνος πού κρατῶντας ἕνα σκοινὶ στὸ χέρι, φώναζε στὴν κοσμοπλημμύρα τῆς ἀγορᾶς: βάρδα νὰ μὴ σας κουτουλήσῃ τὸ βούδι». Καὶ ὅταν τὸν ἐρώτησαν πού εἶναι τὸ βόδι; ἀπήντησε: «Τώρα πάω νὰν τὸ πάρω».

Ἐγνώρισα τὴν Σπηλιὰ καὶ τὴν Ἄνοιξι πού ἦτον κατανθισμένος ὁ μωσχολιὸς πού στεφανώνει τὴν μπασιά της—εὐχρηθῆτε ὅλοι οἱ αἰσθητικοὶ νὰ μὴν ξεραθῆ ποτέ του!—τὴν ἐγνώρισα καὶ τὸν Σεπτέμβρη πού ὁ κίτρινος κρόκος, ὁ λαλὴς, εἶχε ταπητοστρώσει τὴν εἴσοδό της.

Καὶ μόνον, ὅσες φορές καὶ νὰ πῆγα στὴ σπηλιὰν αὐτὴ,—ἀμέτρητες εἶναι—ὁ καταπράσινος κισσὸς τοῦ Διονύσου ἐστόλιζε πάντα τὰς παραστάδας τῆς ἀχειροποιήτου πύλης της.

Γιὰ τὸν κισσὸ τοῦ Θεοῦ τῆς ἐμπνεύσεως, ὅπως καὶ γιὰ τὴν ἐλγὰ τῆς Θεᾶς τῆς σοφίας δὲν ὑπάρχουν ἐποχὰι τοῦ χρόνου. Πάντα εἶναι πράσινα.

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὁ Φειδίας κάποτε, σὲ εὐθυμίες στιγμῆς—καὶ πότε ἔλειπαν τέτοιες στιγμῆς ἀπ' τοὺς εὐλογημένους αὐτούς!—ἐστεφάνωσε μὲ τοὺς κοσσυμβοὺς τοῦ κισσοῦ αὐτοῦ τὴν ὠραία του κεφαλή.

Καὶ μπαίνοντας μέσα, νομίζει κἀνεὶς πῶς θὰ τὸν ἰδῇ νὰ προβάλλῃ πίσω ἀπὸ τὰ παραπετάσματα—ἀπὸ σταλακτίτες εἶναι—τῆς αἰθούσης αὐτῆς τοῦ Βριλησσοῦ. Νομίζει πῶς θὰκούσῃ τὴν φωνή του καὶ ξαφνίζεται πῶς ἡχοὺς πού κάνουν ἢ σταλαγματιὰς στάζοντας ἀπ' τὸν θόλο τῆς σπηλιᾶς στὴν μαρμαρένια γουβίτσα, πού μόνη της τὴν ἐσχημάτισε.

Ἦχοι ρολογιοῦ πού μετρᾶ τοὺς αἰῶ-

νας εἶναι ἢ σταλαγματιὰς αὐτές, ἢ νότες τῆς μουσικῆς τῶν πνευμάτων.

Καὶ ξαφνίζεται ἀκόμη περισσότερο, ὅταν κάποιος πετρίτσα, πέφτοντας ἀπὸ τοὺς θόλους κάτω, λὲς καὶ προστάζει τὴν ἡχὴ νὰ ἐπαναλάβῃ τὸ ἄκουσμα τοῦ στοιχειοῦ πού τὴν ἔρριξε.

* *

Τώρα γίνε δαδούχος, ἀναγνώστα, προχώρησε πρὸς τὰ μυστήρια τοῦ χάους. Ἐκεῖ θὰ βρῆς τὴν μαρμαρένια σκάλα πού ὀδηγεῖ στὴ μυστικὴ στέγνα τοῦ βάρδου: πρόσσεξε νὰ μὴ γλιστρήσῃς, δυστυχημένε!

Κάποιος θρύλος πού ἔγινε κατόπι παράδοσις καὶ λογοτεχνήθηκε κ' ὄλας σὲ παραμῦθι, θέλει πῶς μέσα στὴ σπηλιὰν αὐτὴ κάποτε χάθηκ' ἕνας βασιληᾶς, καὶ γυρεύοντας τὸν ἢ βασιλοπούλα, ἐχάθηκε κ' αὐτὴ μέσα στοὺς θόλους πού τοὺς υποβαστάζουν κολῶνες ἀπὸ σταλακτίτες (καταχωμένοι εἶναι τώρα οἱ περισσότεροι θόλοι). Μὰ ἡ νυχτερίδες πού ὄλο καὶ τριγύριζαν στὴ σπηλιὰ μέσα, εἰδοποίησαν μιὰ κουκουβάγια, κ' αὐτὴ ὀδήγησε τὴ βασιλοπούλα καὶ βγήκεν ἔξω.

Καὶ κάποιους στίχους εἶχα διαβάσει στὰ περασμένα μου χρόνια γιὰ τὸν θρύλον αὐτόν, καὶ μάλιστα θυμοῦμαι τοὺς πρώτους: μὴν ἀχ' αὐτούς.

— Νυχτερίδες τοῦ γκεροῦ,
κουκουβάγιας τοῦ χαμοῦ,
τῆς μαγεύτρας τὰ πουλιά,
τί ζητᾶτε στὴ σπηλιὰ;

— Κάσαμε τὸ βασιλεῖ
ποῦχε τ' ἀργυρᾶ μαλλιά,
χάσαμε τὴ ρηγοπούλα,
τὴ χρυσὴ βασιλοπούλα!

* *

Ἄς γυρίσωμε τώρα φύλλο. Καὶ γιὰ νὰ γίνῃ ἡ μεταστροφή πλήρης, ἄς ἀνάψωμε καὶ λίγο μωσχολίβανο.

Στὴν θεὰ τοῦ πρώτου ἀσκητοῦ πού ἐπάτησε τὸ κατόπι τῆς σπηλιᾶς—κάπου τῶγραφα αὐτὸ—αἱ Νύμφαι κατατρομαγμένες ἔφυγαν ἀπ' τὴ σπηλιὰ.

Ὁ ἀσκητῆς, ἀφοῦ ἐσταυροκοπήθηκε τρεῖς φορές, ἤπιε ἀπ' τὸ νερὸ τῆς γουβίτσας. Μὰ εἶχαν ἀκουμπήσῃ σ' αὐτὴν τὰ χεῖλάκια τῆς Νύμφης. Τὸ νερὸ ἔγινε τότε ἀθάνατο καὶ ὁ

ἀσκητῆς γράματα δὲν εἶχε. Κι' ἂν δὲν γκρεμιζότανε κάποτε, ἠέλοντας νὰ πιάσῃ τὴ νύχτα ἕναν ἀητὸ πού φώλιαζε στους βράχους, γιὰ νὰ τοῦ βγάλῃ ἕνα φτερό νὰ γράψῃ τῆς ἁμαρτίες του, θάνατο δὲν θὰ γνώριζε.

Εἶχαν τρομάξει καὶ ἄλλοτε αἱ Νύμφαι νομίζοντας πὼς τὰς ἀνεκάλυψεν ὁ Σιληνὸς ὁδηγῶν στίφος Σατύρων. Ἄλλ' ἦσαν τράγοι, καὶ αἱ Νύμφαι ἐξέσπασαν σὲ γέλια. Ἦώρα ὅμως δὲν γελοῦν εἰς τὴν θέαν τοῦ τραγογένη—ἔτσι τὸν θέλει ὁ λαὸς τὸν Ἅγιον ἀνθρώπο—φεύγουν κι' ἀκόμη φεύγουν!... Ἄλλὰ δὲν τὰς ἐλησμόνησεν ἡ παράδοσις καὶ ἐσώθησαν εἰς τὴν διήγησιν «γιὰ τῆς δύο νύφες πού γιὰ νὰ γλυτώσουν ἀπὸ τοὺς ἀνεπιθύμητους γαμπρούς, κατέφυγαν στὴ σπηλιὰ τῆς Μεντέλης».

* *

Ὁ Ἀσκητῆς μας δὲν λαξεύει, ὅπως ὁ Νυμφόληπτος τῆς σπηλιᾶς τοῦ Ἰμηττοῦ τὸν Πάνα, οὔτε τὸν ἑαυτό του, οὔτε τὴν Νύμφην τῆς ἀγάπης του πού τὸν ἔκαμε καὶ πῆρε τὰ βουνά· ὁ Ἀσκητῆς τοῦ Βριλησσοῦ λαξεύει τοὺς Ἀγγέλους πού θὰ παραλάβουν τὴν ψυχὴ του, Σταυρούς καὶ ἄλλους Σταυρούς, κάτι ἀετούς—αὐτοὺς πού τοῦ ἔδωσαν τὴν ἰδέαν τῆς καταστροφῆς του—καὶ ἕνα τσαμπὶ σταφύλι πού εἶναι

καὶ θρησκευτικὸ σύμβολον, ἀλλὰ καὶ παιδιὰστικὴ του ἰσως ἀνάμνησις, ἀπὸ τότε πού ἐλέγετο Νικολάκης. Κατόπιν ἔγινε Νικόλαος καὶ τώρα Νικάνωρ. (Ἅγιος Νικόλαος εἶναι καὶ ἡ ἐκκλησιὰ τοῦ σπηλαίου).

Ἄλλὰ κοντὰ στὸ τσαμπὶ εἶναι λαξευμένο καὶ ἕνα περιστεράκι, καὶ τὸ τσαμπὶ αὐτὸ βγαίνει ἀπὸ ἕνα βάζο πού ἔχει τὸ σχῆμα καρδιάς! Δυστυχισμένε ἀσκητῆ, χωρὶς νὰ θέλῃς μᾶς ἐξεμυστηρέυθῃς τὸν πόνο σου. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἱστορία σου ὅλη κι' ὅλη.

Ἄν ἐρωτᾶτε καὶ γιὰ ἐλλόγου μας: Ὅσακις ἐπισκέπτομαι τὴν σπηλιὰ, ἀφοῦ πῶ ἀπὸ τὸ νερὸ τῆς γούβας—ἁμαρτίες δὲν ἔχω πού γράφονται—προσφωνῶ τὸν Φειδία, τὸν Ἰκτῖνον καὶ τὸν Καλλικράτη, καὶ πρῶτ' ἀπ' ὅλους τὸν Περικλῆ. (Φίλε τῆς ζωῆς μου καὶ τῶν ἐκδρομῶν μου Γιαννόπουλε, ποτὲ δὲν λησιμονῶ νὰ προσφωνήσω καὶ σέ). Εἰσέρχομαι κατόπιν εἰς τὸ ἀχειροποίητον παρεκκλήσι καὶ προσεύχομαι. Αὐτὸν τὸν συνδυασμὸν συνύφανε μὲ τὴν ἱστορίαν του ὁ Ἑλληνισμός.

Τὸ μονοπάτι τοῦ Βριλησσοῦ θὰ τὸ πάρω καὶ πάλι, γιὰ νὰ ἐπισκεφθῶ τὴ σπηλιὰ πού συνδέεται τόσο μὲ τὴ ζωὴ μου, καὶ κάθε τόσο θὰν τὸ ἀνεβρίνω ἕως νὰ ἔρθῃ ἡ μέρα πού θὰ μοῦ πῆ ἡ ἀνηφορὰ του: «Φτάνει σου. Ἐγέρασες πιά».

Δ. ΓΡ. ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥΣ

ΤΟ "ΝΟΗΜΑ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ,"

Ὁ Σολωμὸς δὲν εἶναι ἕμιονάχα ἕνας μεγάλος ποιητῆς καὶ μεγάλος πεζογράφος, μὰ καὶ μεγάλος κριτικός,—καὶ τὸ δείξε μὲ τὶς σημειώσεις του, τοὺς «Στοχασμούς» του, τὸ «Αἰτιολόγ» του καὶ τοὺς προφορικοὺς «ἀφορισμούς» του, ὅσους μᾶς σώσανε οἱ σύγχρονοὶ του θιαμαστές. Ἀληθινὸς Ἑὐρωπαῖος, πού ἀνιάπνεε σὲ μιὰν ἀτμόσφαιρα Τέχνης καὶ Σκέψης πῶ πλατιά καὶ πῶ πολιτισμένη, κάνει αἰσθητὴν ἀντίθεση μὲ τοὺς χειραίους ὁμότεχνούς του κείνης τῆς ἐποχῆς, πού ὁ ἀσφυκτικὸς ἑλληνισμὸς τοὺς ἔφερε στὴν καθαρεύουσα, στὴ ρητορεία καὶ στὴν αὐτίρρη ἀδιαφορία γιὰ τὰ πῶ στοιχειώδη προβλήματα τῆς σκέψης καὶ τῆς τέχνης. Ἰουναντίο ὁ Σολωμὸς εἶχε ἀπὸ πολὺ νέος ἀντικρύσει θαρρετὰ καὶ κεντρικά, μὲ τὴν προνομιούχα συνείδηση ἑνὸς ἀνώτερου διανοητῆ καὶ δημιουργοῦ, τὴ φύση, τοὺς σκοποὺς καὶ τὰ ἐκπαιδευτικὰ μέσα τῆς Ποίησης, τῆς μεγάλης Ποίησης.

Ὅσο ἂν ἐθαυμάστηκε πολὺ ἀπὸ τοὺς σύγχρονούς του, ἐννοήθηκε ὅμως λιγώτερο. Οἱ πολλοὶ περισσότερο πιστεύανε παρὰ ξαίρανε πὼς εἴτανε μεγάλος ποιητῆς. Ἐξῆ ἀπὸ μερικὲς μίμησις δημοτικοῦ τραγουδιοῦ, μερικὰ ἐπίκαιρα, ὅπως ἡ «Φαρμακομένη», λίγα πατριωτικὰ (οἱ πρῶτες στροφές τοῦ Ὕμνου εἰς τὴν Ἐλευθερίαν), οὔτε ὁ ἴδιος δημοσίεψε ἄλλα, οὔτε ὅσα δημοσίεψε (δεκάξι ὀχτάστιχα τοῦ «Λάμπρου») κάνανε τὴν ἐντύπωση «πού ἔπρεπε νὰ περιμένει ὁ ποιητῆς»—ὅπως μᾶς βεβαιώνει ὁ Πολυλάς. Ἄλλὰ πάλι ἡ ἀντίδραση τῶν σκοτεινῶν ποιητῶν καὶ λογίων τοῦ καιροῦ τοῦ τὸν ὑποχρεώσανε νὰ «ἀπολογηθεῖ» κατὰ κάποιον τρόπο, γεμῆτον ὑπερηφάνεια καὶ αὐτοπεποίθησι, στίς «σημειώσεις» του, καὶ σὲ κάθε νέο του σημαντικὸ ἔργο νὰ χεῖ ἀπὸ πρὶν ἑτοιμο τὸ αἰσθητικὸ του «πιστεύω»,

ὅπως εἶναι οἱ «Στοχασμοὶ» τῶν «Ἐλευθέρων Πολιτορρημένων».

Μὰ καὶ σήμερα ἡ τύχη τοῦ ποιητῆ δὲν εἶναι καλύτερη. Ὑπάρχουν λόγιοι, πού ἕνας ἀποκλειστικὸς θιαμασμὸς τοὺς κάρφωσε ἀπάνω του καὶ δὲ μποροῦνε νὰ κινήθουν οὔτε μπρὸς οὔτε πίσω. Κ' ἡ ἀκίνησις εἶναι ὁ θάνατος τῆς ζωῆς καὶ τῆς σκέψης,—τῆς ζωντανῆς σκέψης. Ἔτσι τὸν παρανοοῦνε περισσότερο ἀπ' ὅσο δὲν τὸν ἐννοοῦσαν οἱ σύγχρονοὶ του. Δὲ βλέπουνε σ' αὐτὸν παρὰ ἕνα ἀκίνητο φωτεινὸ σημεῖο, ἐνῶ ἡ πραγματικότητα εἶναι ἕνα κινούμενο φωτεινὸ σημεῖο, ἀρα μιὰ ζῶσα ὑπαρξη, πού ξετυλίγεται φωτεινὰ μέσα πὸ χῶρο καὶ σὸ χρόνο,—μὲ ἀρχὴ καὶ τέλος.

Μὰ ἂν ἡ ποίησί του δὲν ἔχει πῶ μυστήρια, ἡ σκέψις του, πεσμένη στὰ χέρια ἀφιλοσόφητων ἀνθρώπων ἢ προχειρολόγων «χρονογράφων» (ποιὸς θὰ τολμοῦσε νὰ τοὺς πεῖ «κριτικούς»!) ἔγινε ἀγνώριστη. Ἡ μανία τῆς γενέσεως καὶ τῆς ἀπλοποιήσεως εἶναι πάντα μιὰ «μανία» πού ὀδηγεῖ στὸ «ἀπόλυτο». Καὶ δὲν ὑπάρχει πῶ εὐκολο πρῶμα ἀπὸ τὴ θέση τοῦ ἀπόλυτου, φυσικὸ δυστύχημα, πού συμβαίνει στὸ πνεῦμα ἐκείνων πού ἀντικρίζουνε τὰ φαινόμενα καὶ τὰ πράγματα μὲ τρόπο «στατικό», δηλ. σὰ νὰ τανε ἀκίνητα.

* *

Ἕνα πνεῦμα δημιουργικὸ εἶναι ἕνα πνεῦμα λεύτερο. Καὶ λευτεριὰ ὀνομάζουμε κείνη τὴν ἐσωτερικὴ ἢ ἐξωτερικὴ ἀναγκασιότητα, πού κάνει τὸν ἀνθρώπο νὰ σπάζει τοὺς δεσμούς του μὲ τὰ ἄγωνα δόγματα (τὰ a priori) καὶ μέσα στὸν ἑαυτό του τὰ ζωτικὰ στοιχεῖα τῆς πραγματικῆς καὶ πνευματικῆς του δράσεως. Ὅχι γγίζοντας ἀπλῶς ἢ ἐξωτερικὰ τὴ σύγχρονη πραγματικότητα,

μὰ συγχωνευμένος μ' αὐτήν, μπορείς νὰ πᾶς παραπέρα καὶ νὰ τὴν ἐπιηρεάσεις δίνοντας μορφή καὶ τύπο στὶς ἀόριστὲς τῆς δυνάμεις.

Ὁ στάσιμος ἄνθρωπος ἀναγκαστικὰ βλέπει «ἀπ' ὑψηλοῦ». Κι' αὐτὸ πού βλέπει εἶναι ἀναγκαστικὰ «οἱ αἰώνιοι σκοποὶ τοῦ πνεύματος»: Κυρίως ὁμοῦ βλέπει μονάχα τὸ παρελθόν, ἀπὸ τὸ ὁποῖο βγάζει ἔτοιμα δόγματα. Χάρις σ' αὐτὸ τὸ παρελθόν ἀρνιέται τὸ παρὸν καὶ ἀγνοεῖ τὸ μέλλον. Ἐνα τέτοιο παλαιὸ δόγμα στὴ σφαιρα τῆς τεχνοκριτικῆς εἶναι καὶ τοῦ Σολωμοῦ: «Ἡ δυσκολία πού αἰσθάνεται ὁ συγγραφέας (ὁμιλῶ γιὰ τὸ μεγάλο συγγραφέα) δὲν στέκει εἰς τὸ νὰ δεῖξει φαντασία καὶ πάθος, ἀλλ' εἰς τὸ νὰ ὑποτάξει αὐτὰ τὰ δύο πράγματα μὲ καιρὸ καὶ μὲ κόπο εἰς τὸ νόημα τῆς Τέχνης». (Σημ. 2 στὸν Ὑμνο τοῦ Λόρδ Μπάϊρον).

* *

Ἡ σημείωση αὐτὴ τοῦ Σολωμοῦ, πού φανερώνει πὸς σὲ ἡλικία 28 χρονῶ εἶχε σοβαρότατα σκεφτεῖ, γιατί γε καὶ σοβαρότατα μορφωθεί στὴν Ἰταλία, γιὰ τοὺς σκοποὺς τῆς Τέχνης, ἔχει πολλὴν ἀορισία, ὅστε νὰ παρεξηγιέται εὐκολά.

Πρῶτα-πρῶτα, κάθε γνώμη ἐνὸς δημιουργοῦ πρέπει νὰ τοποθετεῖται μέσα στὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς του· ἔπειτα μέσα στὸ πνεῦμα τῆς δικῆς του τέχνης· καὶ τέλος νὰ τῆς δίνεται ἡ ἀρμόδια θέση στὴ χρονολογικὴ σειρά τῆς τεχνικῆς καὶ αἰσθητικῆς ἐξέλιξης τοῦ δημιουργοῦ.

Στὴ σημείωση αὐτὴ γίνεται τὸ λάθος νὰ τὴν ἀποσποῦν ἀπὸ τὰ προηγούμενά της, ἀπὸ τὰ ὁποῖα βγαίνει σὺν ἀφοριστικῷ συμπέρασμα καὶ τὰ ὁποῖα φυσικά τὴν ἐξηγοῦνε· ἔπειτα τὴ μεταφέρουν εἰκοσι χρόνια ἀργότερα καὶ τὴ συνάπτουν μὲ τοὺς «Στοχασμοὺς» δίνοντας στὸν ὄρο «νόημα τῆς Τέχνης» τὸ ἰδανικὸ τοῦ «ὑψηλοῦ» δηλ. τῆς πνευματικῆς ἐλευθερίας ἐνάντια στὰ ὕλικα ἐμπόδια· καὶ τρίτο τὴ γενικεύουν σὲ ἀπόλυτο ἔξω καιροῦ καὶ τόπου δόγμα γιὰ κάθε τέχνη κάθε ἐποχῆς.

* *

Ἐς κοιτάξουμε ἀπὸ κοντύτερα τὸ πρῶμα. Ἡ ὕλη σημείωση 2 ἀναφέρεται στὶς στροφές 12—14 τοῦ Ὑμνου στὸ Λόρδ Μπάϊρον. «Τοῦτον ἔμπνευσε, ὄντας νέος,

μία θεὰ μελφοδική... Ψάλλε, Μπάϊρον, τοῦ λαλοῦσε, ὅσες βλέπεις ὁμορφιές... Καὶ κείνος... βάνεται, τὶς τραγουδάει, πού τραγουδοῦ πλέον ψηλῶ, δὲν ἀκούστηκεν ἀπ' ὅσα ἔπαλλε ὁ Ἄγγλος ὁ τυφλὸς ἔ' ἀγκαλιάσματα τὰ πρῶτα πού δῶσε ἄντρας γυναικός».

Ἡ σημείωση λοιπὸν λέγει: «Ὁ Μπάϊρον ἐπαρόμοιαζε εἰς διάφορα πράγματα τὸν Μίλτον— εἰς τὸ πάθος του γιὰ τὴν ἐλευθερίαν, εἰς τὴν προθυμίαν του νὰ γυμνάζεται εἰς τ' ἄρματα, εἰς τὴν διχόνοιάν του μὲ τὴ γυναῖκα του, εἰς τὸ νὰ εἶναι δυστυχημένος, (ὅταν κανεὶς στοχασθεῖ, δι' εὐρίσκονται καὶ ἄλλες δυστυχίες ἔξω ἀπὸ τὸ νὰ εἶναι ὁ ἄνθρωπος φτωχὸς καὶ τυφλός) καὶ τέλος πάντων εἰς τὸν τρόπον πού ἐσχημάτισε τὰ καλύτερά του ποιήματα. Εἰς τὸν Paradise Lost, ἡ ἀντίθεση ἀνάμεσα εἰς τὶς πρωτόπλαστες εὐμορφιές τῆς Κτίσης καὶ τοὺς τρόμους τῆς Κόλασης βέβαια ἔκαμε μεγάλην ἐντύπωσιν εἰς τὸ νοῦ τοῦ Μπάϊρον. Ἡ μελαγχολικὴ του φύση, ἀγριεμένη ἀπὸ δυσαρέσκεια, ἐσύνηξε εἰς τὸ νὰ τὸν κάμῃ νὰ ξετυλίξει εἰς τὰ ποιήματά του αὐτὴ τὴν ἀντίθεση εἰς ἄλλον τρόπον. Ἀλλὰ ἐτοῦτο τὸ μοιάσιμο δὲν τὸ εὐρίσκεις παρὰ ὅπου ὁ Μπάϊρον τὸ ἠθέλησε, γιατί ὁ Μίλτον ἐμελετοῦσε πολὺ τοὺς στίχους του. Ἡ δυσκολία κλπ».

Ὡστε ἡ δυσκολία αὐτὴ τοῦ καιροῦ καὶ τοῦ κόπου εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἀνάγκης πολλῆς «μελέτης» τῶν στίχων, πράγμα πού ὁ Μίλτον τὸ κάμνε πάντα καὶ ὁ Μπάϊρον ὅπου τὸ θέλησε. Πιθανὸ νὰ βγαίνει γιὰ συμπέρασμα, πὸς κατὰ τὴ γνώμη τοῦ Σολωμοῦ ὁ Μίλτον εἶναι μεγαλύτερος ποιητής, — μὰ τοῦτο δὲ μᾶς ἐνδιαφέρει ἐδῶ. Τὸ κύριο σημεῖο, ἀπὸ ὅπου βγαίνει ὁ ἀφορισμὸς τῆς «μελέτης» καὶ τῆς «δυσκολίας», εἶναι πὸς ἡ μεγάλη τέχνη (καὶ ἄρα δύσκολη) δὲν εἶναι κείνη πού ψάλλει τὶς «ὁμορφιές», μὰ κείνη, πού τὶς δείχνει στὴν ἀντίθεσή τους.

Ὁ Πολυλᾶς πού ἐξηγεῖ καλύτερα ἀπὸ κάθε ἄλλον τὸ ποιητικὸν ξετύλιγμα τοῦ Σολωμοῦ, μᾶς λέγει στὰ Προλεγόμενά του, πὸς ὁ Σολωμὸς ἔσμιγε τὶς πλέον τρομαχτικὰς μὲ τὶς πλέον χαριτωμένους εἰκόνες. Καὶ εἰς τοῦτο τὸν ὀδηγοῦσε ἡ φυσικὴ του καλαισθη-

Ἡ ἐννοεῖ τὸ Μίλτον.

αία, πρὶν ἀκόμα ἡ ὑψηλὴ κριτικὴ του δύγμη εὐρεῖ τὸν κανόνα, ὁ ὁποῖος σφίξεται γραμμένος εἰς τὰ μεταγενέστερα ἰδιόγραμμα: «Ἀκολούθησε σταθερὰ τοῦτο. Ἀνάμεσα εἰς τὰ τρομερὰ ἢ λυπηρὰ πράγματα, σφιχτὰ δεμένα, μία ἀπλούστατη μικρὴ κοντυλιὰ τερπνὴ (ἢ ἀντίστροφα), καθὼς ἡ εἰκόνα τοῦ μικροῦ χλωροῦ βᾶτου εἰς τοὺς ἄπειρους ἄμμους τῆς Ἀφρικῆς»¹.

Ἡ φροντίδα τῆς ἀντίθεσης τῶν δυνάμεων ἐνὸς ποιήματος στάθηκε ἀδιάκοπη σ' ὅλο του τὸ ἔργο. Μὲ τὴ διαφορά, πὸς σὲ τέλος, ὅταν ἠδύνασε ἡ αἰσθητικὴ καὶ κριτικὴ του συνείδηση, δὲ μένει πιά στὴν ἀπλὴν ἀντίθεση, μὰ καὶ τὴν προχωρεῖ ἔως στὴ νίκη τοῦ πνεύματος ἐνάντια στὴν ὕλη, πρῶμα πού δὲν εἶναι καθόλου τὸ ἴδιο.

Ὡστόσο ὁ ἀφορισμὸς αὐτὸς τῆς δυσκολίας καὶ τοῦ νοήματος εἶναι πολὺ γενικώτερος ὅχι μονάχα κατὰ τὴ διατύπωση, μὰ καὶ κατὰ τὸ πνεῦμα,—πολὺ γενικώτερος ἀπ' ὅσα λέγει ὡς ἐκείνη τὴ στιγμή ἡ ὕλη σημ. 2. Ὁ Μίλτον, λέγει, δούλευε (=μελετοῦσε) πολὺ τοὺς στίχους του, ἐνῶ ὁ Μπάϊρον ὅσες φορὲς τὸ θέλησε. Ἐἴτανε λοιπὸν περισσότερο ἀνιδόρητος, γι' αὐτὸ καὶ περισσότερο ρομαντικὸς καὶ λιγώτερο κλασικὸς. Ὁ ἴδιος Πολυλᾶς στὰ Προλεγόμενά του μᾶς δίνει τὴ βοήθεια νὰ ἐξηγήσουμε τὸ πρῶμα: «Τούτη ἡ ὕστερη θέση¹ καὶ τὸ ἐπίγραμμα «Ἡ «Καταστροφὴ τῶν Ψαφῶν», γραμμένο πιθανῶς εἰς αὐτὴ τὴν ἐποχὴ (1825), εἶναι ἀπὸ τὰ σπάνια παραδείγματα, τὰ ὁποῖα δείχνουν, ὅτι ἐὰν εἶναι πολὺ δύσκολο, ἀδύνατο ὅμως δὲν εἶναι εἰς τὸν ἀληθινὸ ποιητὴ νὰ φανερώσει μὲ ἀπλὴς καὶ δημοτικὴς¹ μορφῆς τὰ πλέον διαλεχτὰ ἐφευρήματα τῆς φαντασίας». Μ' αὐτὸ τοῦ λοιπὸν τὸν ἀφορισμὸ ὁ Σολωμὸς κηρύσσεται ἐνάντια στὸν ἀχαλίνωτο ρομαντισμὸ, στὴν ὑπερβολὴ καὶ στὴ ρητορεία, καὶ δέχεται γι' ἀνώτερη μορφή τέχνης ἐκείνην πού ὑποτάζει τὴν ὕλη τῆς σὲ μέτρο τῆς ἀπλότητος καὶ δείχνει τὴ δύ-

¹ Αὐτὸ τὸ στοχασμὸ ὁ Πολυλᾶς τὸν ἀναφέρει καὶ σὲ τέλος τῶν «Στοχασμῶν» τῶν β. II., ὡς ὑποσημείωση.

² «Ἡ ἐνθουσιασμένη σειρά» τῶν στροφῶν 99—120 τοῦ Ὑμνου στὸ Λόρδ Μπάϊρον.

³ «Δημοτικὴς μορφῆς» δὲν ἐννοεῖ «σὲ δημοτικὴ γλῶσσα» (καὶ αὐτὸ) μὰ κυρίως: εὐκαλονόητες γιὰ τὸ πολὺ κοινὸ.

ναμὴ τῆς ἀνάμεσα ἀπὸ τὶς ἀντίθετες. Ὁ ὄρος «ὑποτάζει» φανερώνει ἀρχετὰ καλὰ τὴ νεοκλασικὴ τεχνοτροπία πού κυριαρχοῦσε στὶς ἀρχὲς τοῦ 19ου αἰῶνα, ἢ ἐκείνην πού ἀρνοῦσε σ' ἓνα μείγμα κλασικισμοῦ καὶ ρομαντισμοῦ. Νέες βοήθειες γιὰ τούτη τὴν ἐξήγηση ἔχουμε καὶ ἄλλες κρίσεις τοῦ Πολυλᾶ γιὰ τὸ «Λάμπρο», ὅπου μᾶς μιλεῖ γιὰ «τολμηρότατο λυγισμό καὶ καθαρότατο ἴκρος», καὶ τὸ ὅτι ὁ ποιητὴς ἤξαιρε «μὲ τὰ ἀπλούστερα μέσα νὰ ἐκφράση τὸ δεινότερο πάθος»,—καθὼς καὶ τὴν παρατήρησιν τοῦ Τρικουπὴ πρὸς τὸ Σολωμὸ «ὅσο προκόβεις εἰς τὴν Ἑλληνικὴν, τόσο ἀπλούστερα γράφεις, ὅταν συνδέτεσαι εἰς τὴν ὁμιλουμένην», καθὼς καὶ κείνην τοῦ Θωμαζέου: «Τοῦτοι (οἱ Γερμανοὶ) δίνουν καὶ εἰς τὰ κοινὰ νοήματα τὴν ὀμνίαν τῆς βαθύτητος· ἐσὺ εὐρηκες τὸν τρόπον νὰ καταστήσεις κοινὴ καὶ τὴ βαθύτερην ἔννοια».

Μ' αὐτὲς τὶς βοήθειες τὸ «νόημα τῆς Τέχνης» εἶναι τὸ ἔξης: Ἀὐτὸ φτάνει νὰ ἔχεις φαντασία καὶ πάθος· πρέπει νὰ τὰ δείχνεις στὴν ἀντίθεσίν τους. Κι' ἀκόμα μὲ καιρὸ καὶ κόπο νὰ τὰ ὑποτάξεις στὴν ἀνάγκη τῆς ἀπλότητος». Εἴμαστε πολὺ μακριὰ ἀκόμα ἀπὸ τὸ νόημα τοῦ «ὑψηλοῦ». «Ὅσο ἀνέβαινε εἰς τὸ φῶς τῆς ἰδέας, τόσο σοβαρότερα αἰσθάνετο τὴν ἀξιοπρέπεια τῆς τέχνης του... Καὶ ὡς πρὸς τὴν οὐσία τοῦ ποιητικοῦ ἔργου ὁ Σολωμὸς ἔβλεπε καθαρὰ καὶ ἀσάλευτα ἐπίστευε, ὅτι οὐσία τοῦ ἀληθινοῦ ποιήματος πρέπει νὰ εἶναι ἡ νίκη τοῦ λόγου ἀπάνου εἰς τὴν δύναμιν τῶν αἰσθησέων· θρίαμβος ἀληθινός... πού πηγάει ἀπὸ... τὴν ἰσχυρὴ συναίσθησιν τῆς ἠθικῆς ἐλευθερίας κτλ.» μᾶς λέγει πάλι ὁ ἴδιος ὁ Πολυλᾶς. Τὸ «νόημα τῆς Τέχνης» στὴ σημ. 2 ἀναφέρεται στὴν ἐκφραση τῆς Τέχνης καὶ ὄχι στὴν οὐσία της, πού γιὰ τοὺς β. II, εἶναι ἡ ἠθικὴ σκοπιμότητα, ἡ πραγμάτωσιν τοῦ «ὑψηλοῦ» δηλ. τῆς πνευματικῆς νίκης ἐνάντια στὴ φυσικὴ ἀναγκαιότητα. Κάνουμε λάθος ἀναχρονιστικὸ, ὅταν ὑποβάλλουμε σὲ «νόημα τῆς Τέχνης» αὐτὸ τὸ μεταφυσικὸ νόημα πού ἀνήκει στὰ ὕστερινά χρόνια τῆς Ποιητικῆς τοῦ Σολωμοῦ. Ἀλλοστε αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ Πολυλᾶς κάμνει αὐτὴ τὴ διάκρισιν. Μᾶς λέγει στὰ Προλεγόμενά του, πὸς ὅλα τὰ «προηγούμενα ποιητικὰ ὄργανα» του ζητοῦσε ὁ Σο-

λωμός «νά ξαναφανοῦν σεμνοπρεπέστερα εἰς τὸ Ποίημα (τῶν Ε. Π.) καὶ ὡσάν πνευματοποιημένα νά συμπνέουν ὅλα εἰς τὴ μόρφωσίν του». Καὶ φτάνει νά προσέξει κανεὶς ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀποψη ὅλο τὸ ποιητικὸ ἔργο τῆς νεότητος τοῦ Σολωμοῦ (καὶ μάλιστα τοὺς «Ἕμνους») καὶ θὰ ἰδεῖ ἀμέσως, πὼς αὐτὸ τὸ ἔργο δὲν πραγματοποιεῖ τὴν πνευματικὴν ἐλευθερίαν ἐναντία στὴν ὕλική βία, μὰ τουρναντίο εἶναι ἔργο γεμάτο φαντασία καὶ πάθος, ἐκφρασμένα μὲ ἀπλότητα καὶ μέτρο.

Ομοῦς ὁ ἴδιος ὁ Πολυλάς, στὰ ἴδια προλεγόμενα, ἐκεῖ πού μᾶς μιλεῖ γιὰ τοὺς νέους ὀρίζοντες τῆς Ποιητικῆς, πού ἀνοίξανε στὸ Σολωμὸ «τὰ θεωρητικὰ συγγράμματα τοῦ Σχίλλερ» τελειώνει μὲ τὸν ἀφορισμὸ τῆς δυσκολίας κτλ. πού τὸν «εἶχε γράφει νέος ἀκόμα». Ἔτσι τοῦ δίνει νόημα πού δὲν εἶχε τότε πού γράφηκε. «Ὅθεν ἐθαύμαζε τὸ ἦθος τοῦ Αἰσχύλου κι ἔλεγε, ὅτι ὁ μεγαλότολμος ἐκεῖνος νοῦς εἶχε προαισθανθεῖ τὴν ρωμαντικὴν ποίηση θεωροῦσε τοῦ Σοφοκλῆ τὰ δράματα καλλιτεχνήματα τέλεια· ἀλλὰ συναρτημοῦσε τὸν Εὐριπίδην μὲ τοὺς πολλοὺς ποιητάδες, οἱ ὁποῖοι ἀποβλέπουν εἰς τὸ πάθος ὡς κύριον σκοπὸν, ὅχι ὡς μέσον τῆς Τέχνης». Αὐτὰ εἶναι πράγματα ὑστερώτερα. Στὰ νιάτα του δὲν ἤχαιρε ἀκόμα τὸ Σχίλλερ, «εἴτανε ὀπαδὸς τῆς Ἰταλικῆς σχολῆς» («λαμπρὸ ξαναφάσμα τῆς λατινικῆς τέχνης»), ὡς πρὸς τὸν χαραχτήρα τῆς μορφῆς καὶ τοῦ ἠθους· ἀλλὰ ὡς πρὸς τὴν οὐσία φαίνεται μὲς τὰ ποιητικὰ του Ἰταλικά δοκίμια ἐκείνης τῆς ἐποχῆς μὰ σεμνότητος δὲν ἔλληνική» (Πολυλά «Προλεγόμενα»). Ἔχουμε ἄλλη μιὰ φορὰ τὴ σωστὴ ἐξήγηση τῆς οὐσίας ὡς σεμνότητος καὶ καθαρότητας (νεοκλασικὸ ἰδανικόν).

Μετὰ ἀπ' ὅλ' αὐτὰ θὰ ξεχωρίσουμε τὸ νόημα τῆς Τέχνης τῆς ἐποχῆς τῶν Ἕμνων ἀπὸ τὸ νόημα τῆς σιλλερικῆς Ποιητικῆς τῆς ἐποχῆς τῶν Ε. Π. Ὁ ἀφορισμὸς τῆς σημ. 2 εἶναι ὁ πρῶτος σταθμὸς τῆς αἰσθητικῆς ἐξέλιξης τοῦ Σολωμοῦ. Σ' αὐτὸ μᾶς ἐξαναγκάζουν καὶ ὅλη ἡ σημ. 2 καὶ τὸ ἔργο τοῦ Ποιητῆ ἐκείνης τῆς ἐποχῆς καὶ ἡ διαφορὰ τοῦ ἔργου καὶ τῶν σκοπῶν τῆς ὀριμότητάς του μαζί μὲ τὴν πληροφορία πὼς τὰ

θεωρητικὰ συγγράμματα τοῦ Σίλλερ τὰ γνώρισε ἀργότερα. Ὅμως εἴτε παραδεχτοῦμε διαφορὰ οὐσιαστικὴ ἀνάμεσα στὸ νόημα τῆς σημ. 2 καὶ στὸ νόημα τῶν Σολωμοῦ, εἴτε ὄχι, ὁ ἀφορισμὸς τοῦ Σολωμοῦ δὲν ἔχει ἀπόλυτη ἀξία γιὰ ὅλη τὴν Τέχνη, περασμένη, τωρινή, μελλούμενη, — γιὰ ὅλη τὴν Τέχνη ὅλων τῶν τόπων καὶ τῶν ἐποχῶν, ἤτοι ἔξω τόπου καὶ χρόνου! Κι' αὐτὸ πρὸ παντὸς ἐνδιαφέρει τὴ μελέτη μου αὐτή.

Ἄς παραδεχτοῦμε, πὼς νόημα τῆς Τέχνης εἶναι πραγματικὰ τὸ «ὑψηλό». Τοῦτο πρῶτα πρῶτα εἶναι ἓνα ἰδανικὸ κυρίως τῆς τραγικῆς ποίησης (καὶ λιγώτερο τῆς ἐπικῆς) μετατοπισμένο στὴ λυρική ποίηση. Ὁ Σίλλερ τὸ κατάφερε πρῶτος κι ὁ Σολωμὸς ἀργότερα. Ἄλλ' ὁ σκοπὸς αὐτὸς δὲν εἶναι ἡ οὐσία τῆς Τέχνης. Εἶναι ἓνας σκοπὸς ἐξοαισθητικὸς — πού καὶ χωρὶς αὐτὸν ἡ ἐλευθερία ἢ λύτρωση εἶναι δυνατή. Τὸ συναίσθημα τῆς ἐλευθερίας ἢ τῆς λύτρωσης, πού μᾶς δίνει ἡ Τέχνη, δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς πνευματικῆς ἐλευθερίας πού ἡ ἴδια πραγματοποιεῖ, δείχνοντας τὸ πνεῦμα νικηφόρο ἐναντία στὴ βία, μὰ ἀποτέλεσμα (κι ὄχι σκοπὸς) τῆς ἴδιας αἰσθητικῆς ἐνέργειας, πού γίνεται μὲ τὴ φαντασία καὶ τὸ πάθος. Ὁ σκοπὸς τῆς Τέχνης εἶναι ν' ἀρέσει (τὴ εὐτέλεια! θὰ φωνάξουν οἱ συναξαριστὲς τοῦ «ὑπερέραν»). Καὶ τότε μονίχα ἡ ἡδονὴ τῆς ὁμορφιάς, ἡ κατ' ἐξοχὴν ἀνιδιοτελὴς ἡδονή, μᾶς βγάζει ἔξω ἀπὸ τὸν κύκλο τῆς σοβαρῆς βιωτικῆς μέριμνας, πού κινεῖται σχεδὸν ὅλη γύρω ἀπὸ τὸ ἔνστιχτο τῆς αὐτοσυντηρησίας. Αὐτὸς εἶναι ὁ ἀριστοτελικὸς καθαρισμὸς τῆς ψυχῆς, πού γίνεται, ὅπως μᾶς λέγει ὁ ἴδιος, δι' ἐλέου καὶ φόβου κι ὄχι διὰ τῆς πνευματικῆς ἐλευθερίας. Ἡ Τέχνη ὡς παιχνίδι, ὡς πολυτέλεια, ὡς ἔρωτας ὀμαδικός, ἔχει μέσα στὴ φύση τῆς τῆς ἐνέργειας τῆς λύτρωσης, ἀφοῦ πρῶτα πετύχει νά ἐπικοινωνήσῃ, μέσον τῆς φέρμας τῆς μὲ τὴν ψυχὴ καὶ νά τὴν συγκινήσῃ μὲ τὴν ὑποβολὴ τῆς ὁμορφιάς τῆς πλασμένης ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο.

Αὐτὸ τὸ ἀποτέλεσμα μπορεῖ νά τὸ φέρει τόσο ἡ Τέχνη, πού θέτει στὸν ἑαυτὸ τῆς σκοποὺς ἡδονικοπαιδαγωγικοὺς ἀλλὰ Σίλλερ, ὅσο κ' ἡ Τέχνη, πού προσβάλλει τὴν ἠθική

καὶ τὴν παιδαγωγική, ὅπως ἡ Ἀφροδίτη τῆς Μήλου, ἓνα ποίημα τῆς Σαπφῶς ἢ τοῦ Villon, ἓνα διήγημα τοῦ Βοκάκιου κτλ. Εἶναι λανθασμένη ἡ ἀντίληψη, πὼς οἱ τέχνες ἢ εἶναι ἀπλῶς «ὠραῖες» — αὐτὲς πού μᾶς κρατοῦν δεμένους στὰ πάθη μας! — ἢ εἶναι «ὑψηλές» — αὐτὲς πού μᾶς λυτρώνουν ἀπὸ τὰ πάθη μας. Ὅλες οἱ τέχνες δὲ μπορεῖ νά ναι ἄλλο ἀπὸ «ἀληθινές» ἢ «ψεύτικες» (= ὠραῖες ἢ ἀσκημες). Οἱ πρῶτες, πού ἐκφράζουν μὲ τὴν καλύτερη φόρμα μιὰν εἰλικρινῆ ἐντύπωση, μᾶς δίνουν τὴ χαρὰ πού λυτρώνει οἱ δευτέρες, πού ἐκφράζουν ἐπιτυχημένα μιὰν ἀνελικρινῆ ἐντύπωση, μᾶς σφίγγουν τὴν καρδιά καὶ δὲ μᾶς κινεῖνε καθόλου ἀπὸ τὴ θέση μας, ὅσο κι ἂν τὸ περιεχόμενό τους εἶναι μέγα ἢ ἱψηλό! Τοῦναντίον, ὅταν ἡ Τέχνη εἶναι ἀληθινή, κι ἂν τὸ περιεχόμενό της εἶναι «ἀνήθικο», κανένας δὲν τὸ αἰσθάνεται γιὰ ἀνήθικο, ἔξω ἀπὸ τοὺς Φιλισταίους, πού γιὰ τέχνη καὶ ἠθική ἔχουνε τὸ ἴδιο μέτρο.

Μὰ ἡ Τέχνη δὲ ζητεῖ νά «δείξει» μονάχα φαντασία καὶ πάθος. Ὁ ἀφορισμὸς τοῦ Σολωμοῦ, παρμένος κατὰ γράμμα, ἔχει ἢ θεωρεῖ κατώτερου εἴδους ποιητικὴ πηγὴ ὅλη τὴν ἀπεριόριστη ποικιλία τῆς συναίσθητικῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου. Χαρὰ, πόνος, ἐλπίδα, φόβος, ἀγάπη, μῖσος, εἰρωνεία, θανμασμός, ἠδοναίεια, κούραση κτλ. κτλ. εἶναι τόσο νόμιμη καὶ γόνιμη καλλιτεχνικὴ ὕλη, ὅσο ἡ φαντασία καὶ τὸ πάθος. Βέβαια ὁ Σολωμὸς δὲν ἐννοοῦσε τέτοιον ἀποκλεισμό. Ἡ ποίησή του ἡ ἴδια μαρτυρεῖ γιὰ τὸ ἀντίθετο. Ὅσες ἀτομικότητες, τόσο διαφορετικοὶ τόνοι τῶν ψυχολογικῶν ἀντιδράσεων· κι ὅσες ἐποχές, τόσο διαφορετικοὶ τρόποι αἰσθητικῆς καὶ γενικότερα κοινωνικῆς τῶν ἐρμηνεύσεως.

Ὅταν ὁ ἀφορισμὸς τοῦ Σολωμοῦ πρέπει νά νοηθεῖ ἔτσι: «μπορεῖς νάχεις φαντασία καὶ πάθος· αὐτὸ δὲν ἀρκεῖ γιὰ νά σαι ποιητής. Πρέπει καὶ νά μπορεῖς νά τὰ ἐκφράσεις αἰσθητικά». Ἐνῶ συνήθως τὸν ἐξη-

γοῦνε ἔτσι: «Μπορεῖς νάχεις φαντασία καὶ πάθος καὶ νά τὰ ἐκφράσεις αὐτὰ τὰ δυὸ πράγματα αἰσθητικά· ὅμως δὲν εἶσαι μέγας ποιητής, ἂν δὲν τὰ ὑποτάξεις σὲ μιὰν ἠθικὴ σκοπιμότητα!»

Ὁ ὅρος τοῦ «καιροῦ καὶ τοῦ κόπου» δὲν εἶναι κι αὐτὸς ἀπόλυτος. Εἶναι περισσότερο ζήτημα ἰδιοσυγγρασίας (Ροῦμπερ, Μπαίρον) ἢ τύχης. Ὁ Γκαίτε δὲ μολογεῖ πὼς ὅ,τι ἔγραφε μ' αὐθόρμητο κέφι εἴτανε πολὺ ἀνώτερο ἀπὸ ὅ,τι ἔγραφε μὲ πολλὴ σκέψη καὶ κόπο. Ὅσο ὁ καιρὸς κι ὁ κόπος ὑπάρχει πάντα, ἔστω καὶ σὲ λίγη ποσότητα, καὶ στὰ πῶ ἀυθόρμητα δημιουργήματα. Καὶ εἶναι πάντα μιὰ ἐγγύηση κι ἀσφάλεια ἐναντία στὴν προχειρολογία.

Τὸ καλύτερο στοιχεῖο τοῦ σολωμικοῦ ἀφορισμοῦ εἶναι ἡ ἐξήγηση πού δώσαμε «στὸ νόημα τῆς Τέχνης», — ἡ ἀπλότητα κ' ἡ καθαρότητα. Τοῦτο σημαίνει «ἡ δύναμη τῆς ἐκφρασεως νά ναι συγκεντρωμένη σ' ὅσο λιγώτερη ἔχταση καὶ διάφανη»: — ἓνας ἀπὸ τοὺς νόμους τοῦ «ὠραίου» τοῦ Φέχλερ, μαζί μὲ κείνον τῆς «ἐνότητος στὴν ποικιλία» (= ἡ ἀντίθεση τῶν δυνάμεων). Ὅμως καὶ τοῦτο τὸ στοιχεῖο δὲν μπορεῖ ν' ἀπαιτηθεῖ ἀπόλυτα. Εἶναι βέβαια τὸ ἰδανικὸ τῆς «κλασσικῆς Τέχνης», μὰ τὴν ἴδια ἀπλότητα μπορεῖ νά τὴν πετύχει κανεὶς μὲ τοὺς πῶ ἀντίθετους τρόπους, (βυζαντινὴ, αἰγυπτιακὴ, γαλιωνέζικη καὶ κρητικὴ τέχνη), καὶ β', ὁ πλοῦτος τῆς ἐκφρασεως δὲν εἶναι κι αὐτὸς καταδικάσιμος κατ' ἀρχήν. (γοθικὴ, μουσουλμανικὴ, ρωμαντικὴ τέχνη, βίβλος).

Ὅταν ὁ ποιητὸς ἔχει μέσα του δημιουργικὴ φλέβα, δὲν τοῦ χρειάζονται τὰ δόγματα καμίας «ἀθθεντίας» περασμένης. Ἐκεῖνο πού κάνει, εἶναι νά ρωτᾷ τὸν ἑαυτὸ του καὶ ν' ἀκολουθεῖ ἢ νά ὀδηγεῖ τὴν ἐποχὴ του, ἀνάλογα μὲ τὴ δύναμή του. Ὁ μέγας καλλιτέχνης «νομοθετεῖ» ὁ ἴδιος, — μὲ τὴ διαφορὰ πὼς δὲ νομοθετεῖ στὸ κενόν, μὰ σύμφωνα μὲ τὶς ἀνάγκες, πού ἡ ἐξέλιξη τῆς ζωῆς καὶ τῆς Τέχνης τοῦ ὑπαγορεύουν.

K. ΒΑΡΝΑΛΗΣ

ΕΝΑ ΠΑΛΙΟ ΕΡΓΟΧΕΙΡΟ

ΔΙΗΓΗΜΑ

— Κυρία 'Ελένη, κυρία 'Ελένη!...

Σὰ μακρυνή στὸ ὕστερο ἔφτασε ἡ φωνή στ' αὐτιά της γρηούλας ποὺ κουκουλωμένη ὡς ἀπάνω ἀπ' τὸ κεφάλι, κάθονταν ἀκόμα στὴ λίγη ζέστα τοῦ κρεββατιοῦ της.

Ἐσεκέπασε τὸ κεφάλι κι' αὐτιάστηκε.

— 'Ἐσὺ εἶσαι, κυρ' 'Αννα;

— 'Ἐγώ, ἐγώ! ἔκανε πίσω ἀπ' τὴν κλεισμένη πόρτα τῆς κάμαρης, ἡ φωνή τῆς 'Αννας τῆς παραδουλεύτρας. Παραξενεύτηκα πόχεις ἀκόμα σκοτεινά κι' εἶπα...

— Τώρα θὰ σηκωθῶ, μὲ μάζωξε τὸ κρῦο.

Ἡ Κυράννα τράβηξε στὶς δουλειές τις, γιατί ὅλο καὶ κάτι ἔκανε ἀπ' τὸ πρωὶ μέσα σ' αὐτὸ τὸ πολυκατοικημένο παμπάλαιο σπίτι κι' ἡ γρηούλα, ἀνατριχιάζοντας ἀπ' τὸ κρῦο, σηκώθηκε. Ὑστερα ἀνοιξε τὰ σκοῦρα τοῦ παραθυριοῦ.

Φευγάτα συλλογίστηκε μιὰ στιγμή, πῶς ἔτσι ἴσως πάλι καμμιά φορά, σὰν ἴδου νὰ δὲ σηκώνεται, αὐτὴ ποὺ εἶναι πάντα πρωϊνὴ, θὰ ὑποχρεωθῶ νὰ φωνάξουν τὸνομά της οἱ ξένοι ἄνθρωποι, μιὰ, δύο, δέκα φορές χωρὶς νὰ παίρνουν ἀπάντησιν. Ὑστερα θὰ σπῶσιν τὴν πόρτα της...

Πῶ πῶ! τί κρῦο! Βαρὺς ὁ χειμῶνας ἐτοῦ-τη τῆ χρονιά. Τὰ βουνὰ ἕνα γύρο, ὁ Ὑμητός, ἡ Πεντέλη, ἡ Πάρνηθα, πασπαλειμμένα μὲ πηχτὴ σακουάδα. Τὸ βορριάδακι ξουράφι μοναχό, κι' οἱ ἄνθρωποι στὸ δρόμο καμπουριασμένοι, κοκκινομύτες, πήγαιναν βιαστικοί.

Μέσα στὴν κάμαρα, μαζί μὲ τ' ἀρρωστιά-ρικο συγνεφασμένο φῶς, πετοῦσε μιὰ παγωνιά κι' ἄς εἶτανε κλειστά, σὰ νάτανε δρόμος. Ἡ γρηούλα τὴν ἐνοιωθε πῶς πολὺ στὴν ἄκρη τῆς μύτης της καὶ στὰ μάγουλά της ἐπάνω.

Μαζωμένη πάλι τώρα ἀπάνω στὸ κρεββάτι, μὲ τὴ ράχη ἀκουμπισμένη σ' ἕνα μαξιλάρι ὀρθὸ στὸν τοῖχο, ἔπινε γουλιὰ γουλιὰ τὸν καφέ ποὺ εἶχε ἐτοιμάσει. Κ' ἔτσι καθισμένη, ἀγνάντευε ἀπ' τὸ παράθυρο ἀγτικρυνά, πέρα μακριὰ μιὰ χιονισμένη πλαγιά τοῦ Ὑμηττοῦ, καὶ κοντύτερα ἕνα κυπαρίσσι ποὺ τίναζε στὸν ἀέρα τὴ φούντα τῆς κορφῆς του, σὰ νὰ χόρευε τσάμικο.

Τὰ μάτια τῆς γρηούλας εἶχανε καρφωθεί ἐκεῖ ἀφαιρεμένα, μὲ μιὰ πίκρα ἡμερη χυμένη στ' ἀδύνατο πρόσωπο μὲ τ' ἀσημένια κυματιστὰ μαλλιά. Κ' εἶτανε ἡ μορφή αὐτὴ εὐγενικιά, κερένια, σὰ φευγάτη. Μιὰ φιγούρα ἄλλης ἐποχῆς μέσα στὸ σημερινὸ καιρὸ μας.

Ἄξαφνα, στὴν πλαϊνὴν κάμαρη, ἀκούστηκε ἕνα τραγοῦδι. Εἶτανε ἕνας νοικάρης φοιτητῆς, ποὺ ἤξερε πάντα τὸ τελευταῖο τραγοῦδάκι τῆς μόδας:

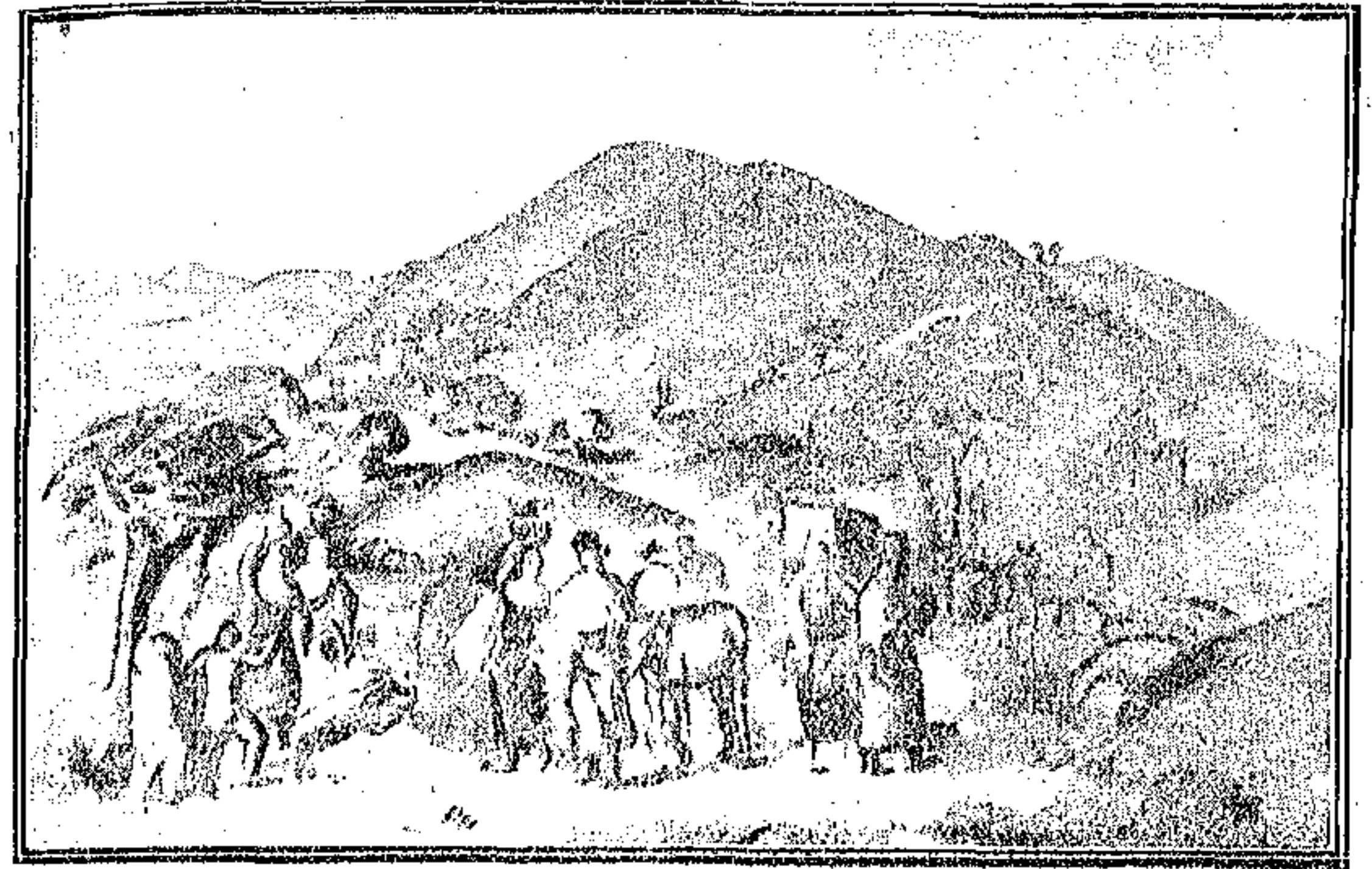
Πες τί θέλεις νὰ σοῦ πάρω τώρα κοῦμαι βασιλιάς!

Τῆς γρηούλας τὸ πρόσωπο σὰ νὰ ζωντάνεψε ἀκούοντας τὴ χαρούμενη φωνή. Τῆς φάνηκε μάλιστα πῶς ζεσταθῆκε κιόλα μιὰ σταλιά.

Ἀπὸ τὴν ἄλλη κάμαρη, νοικιασμένη σὲ μιὰ φαμελιά μὲ παιδιά, ἀρχίγησε ν' ἀκούεται φασαρία. Καρέκλες ποὺ σέρνονταν, κουβάδες ποὺ γτυποῦσαν, φωνές, φωνούλες. Τότε εἶπε μέσα της: Σύπνησαν καὶ τὰ παιδιά. Νά! τώρα πλένουν τὸ μικρὸ καὶ φωνάζει. Τώρα τὰ ταΐζουν. Πουλᾶκια μου!...

Ἀπὸ τὴ γωνιά της ἀκολουθοῦσε ὁλοένα κάθε θόρυβο γειτονικό, γιατί ἔτσι ἀπομόναχη ποὺ εἶτανε, ἄρπαζε κλεφτά, μ' εὐχαρίστηση, ἀπ' τὴ ζωὴ τῶν ἄλλων, λίγη ζωντάνια γιὰ τὴ δικιά της μοναξιά.

Κάθε τόσο μάζωνε περισσότερο τὰ πόδια

Α. ΒΑΣΙΛΙΚΙΩΤΗ

ΣΤΟ ΠΑΝΗΓΥΡΙ

της κουλουριασμένα κάτω ἀπ' τὸ φουστάνι. Ἐῆχανε ξενέψει ὀλότελα ἀπ' τὸ κρῦο. Ἀλλὰ δὲν εἶχε καὶ παντοῦφλες τῆς προκοπῆς. Καιρὸς εἶτανε πᾶ νὰ φτιάσῃ ἕνα ζευγαράκι ζεστές, μάλλινες, φοδραρισμένες μὲ βάτα. Πολλὲς φορές εἶπε νὰ μεταχειριστῆ γι' αὐτὸ μιὰ τσόχα ἀπόνα παλιὸ ἐργόχειρο, ποὺ εἶχε κρυμμένη μέσα στὸν κομὸ καὶ κάθονταν χρόνια τώρα, γιατί τῆς πονοῦσε ἡ ψυχὴ νὰ τὴ χαλάσῃ.

Ἄν δὲ γνοιαστῆ ἡ ἴδια γιὰ τὸν ἑαυτότης, ποῖος νὰ τὴ γνοιαστῆ; οἱ πεθαμένοι της;

Πόσο μοναχὴ ποὺ εἶτανε! Ὅλοι γύρω της μέσα σ' αὐτὸ τὸ πολύκοσμο σπίτι εἶχανε δικούς, γιὰ κάποιον λαχταροῦσαν.

Μήπως κι' αὐτὴ δὲν εἶχε τοὺς δικούς της μιὰ φορὰ κι' ἕναν καιρὸ; Εἶτανε τότε κοπέλτσα ψηλόλιγνη, μὲ μιὰ μακριὰ ξανθιά πλεξούδα ριγμένη στὴν πλάτη, μὲ λίγες ἀφέλειες στὸ μέτωπο ποὺ ἴσκιωναν τὰ μεγάλα της μάτια. Γιατί νὰ ντραπῆ νὰ θυμηθῆ πῶς εἶτανε ὀμορφῆ; Μπῶ! μήπως μιλάει γιὰ τὸν ἑαυτότης; λέει γιὰ μιὰν ἄλλη. Μιὰ κοπέλα εἴκοσι χρονῶ ποὺ γνώρισε ἐδῶ καὶ πενήντα χρόνια. Φαντάσου!

Στὴ μέση ἀπὸ γονιούς, στὴ μέση ἀπὸ ἀδέρφια, αὐτὴ μεγάλωνε στὸ νοικοκυρεμένο σπίτι της, σὰν ἕνα ξεχωριστὸ λαουλοῦδι σὲ περιβόλι μέσα...

Ἄξαφνα ἡ χτυπητὴ μυρουδιά καβουρδισμένου κρεμμυδιοῦ, τὴν ἔκαμε νὰ τιναχτῆ μ' ἕνα μικρὸ ζιγερὸ κούνημα. Κοίταξε! κοντεύει μεσημέρι, ἡ γειτόνισσά της μαγέρευε. Πῶς ξεχάστηκε ἔτσι. Ἐπρεπε κι' αὐτὴ νὰ ἐτοιμάσῃ κάτι στὸ καμινέτο της, γιατί δὲν εἶχε δικαίωμα στὴν κουζίνα. Χρόνια τώρα, ποὺ κάθονταν σ' αὐτὸ τὸ σπίτι, εἶχε νοικιασμένη γιὰ οἰκονομία τὴν κάμαρα μοναχὴ. Ἦ νὰ κάνῃ;

Ἐβάλε ἕνα τσουκαλάκι στὴ φωτιά νὰ βράσῃ μιὰ ψευτόσουπα νὰ ζεσταθῆ.

Ὑστερα ἄρχισε νὰ πηγαινοέρχεται στὸ νοικοκυριὸ της μὲ τὸ ψηλὸ της κορμὶ λίγο καμπουριασμένο, σέρνοντας τὰ πόδια στὶς ξεχειλωμένες παντοῦφλες, μὲ βηματάκια προσεχτικά, σὰ νὰ σκιάζονταν μὴ σπάσῃ γυαλιά.

Ἐσεκόμισε τὸ ψηλὸ κομὸ, τὸ τραπεζάκι, τὰ παμπάλαια κάδρα της. Ἐστρωσε τὸ στενὸ κρεββάτι καὶ κόλλησε τὶς δύο καρυ-

δένιες καρτέλες της στον τοίχο. "Επειτα πήγε και μαζώχτηκε σε μιὰ τουλιθρόνα κοντά στο τζαμόφυλλο.

Τι κρίο! Τὰ κακόμοιρα τὰ πόδια της! αὐτὰ τὴν τυραννοῦσαν πὺ πολὺ. Εἶτανε ξύλα γινωμένα. Ἡ ἰδέα πὺ τὴν ἀπασχολοῦσε ἀπ' τὸ πρῶτ, πάλι τῆς φανίστηκε: Στὰ μαγαζιά πούλανε βέβαια ὠραίες παντοφλές ζεστές, μὰ λεφτὰ δὲν περίσσευαν. Εἶχε κάτι οικονομίες πὺ τις φύλαγε ἀπειραχτες. Σὰ θὰ φύγη γιὰ πάντα, θὰ χρειαστοῦν, θὰ χρειαστοῦν... Γιατί νὰ βάλῃ τοὺς ξένους ἀνθρώπους σὲ πείραξη;

Ὡστόσο ἐκείνη ἢ τσόχα πὺ ἔλεγε... ἢ τίποτε ἀλλο ἀν ὑπάρχε. Μὰ δὲν πιστεύει νὰ τῆς σώζεται τίποτε πιά.

Σηκώθηκε κι' ἀνοιξε τὸ ἀπάνω συρτάρι τοῦ κομοῦ. Ἐκεῖ μέσα εἶτανε τὸ πορτοφολάκι μὲ τις οικονομίες. Ἐκεῖ εἶτανε ὠρατὰ διπλωμένο ἓνα φόρεμα μολυβὶ μεταξωτό, κ' ἓνα πουκάμισο μακρὸ μακρὸ μὲ νταντέλλα φιλή στὸν κλειστὸ λαιμὸ και στὰ μανίκια. Τὰ πράματα αὐτὰ, φυλαγμένα ἀπὸ χρόνια στὴν ἴδια θέση, περιμένον τὴν ὠρα τους νὰ τῆ ντύσουν γιὰ τὸ μακρινὸ ταξεῖδι. Πολλὰς φορές ἢ γρηοῦλα βρέθηκε σὲ μεγάλη ἀνάγκη, μὰ τίποτε ἀπ' αὐτὰ δὲν πούλησε.

Μέτρησε πάλι τις οικονομίες της και κάτι λογάριασε. "Οχι! καλλίτερα νὰ μὴν πειράξῃ τίποτε. Ἐκλείσε ξανά τὸ συρτάρι κι' ἀνοιξε τὸ δεῦτερο. Καμμιά φορά τὰ συρτάρια αὐτὰ εἶτανε γιομάτα τόσο, πὺ δύσκολα κλείνανε. Τώρα, μὲ τὸ φόρεσε ἢ πούλα κάθε φορά, ἀδειάσανε πιά. Ὑάχουλεύοντας ὀλοένα ἤρε βαίει κρυμμένο ἓνα δεματάκι, τυλιγμένο σὲ μαντήλι μεταξωτό. Ναί! ἢ τσόχα πὺ ἔλεγε. Τὸ πήρε, πήγε στὴν πολυθρόνα της, πήρε κοντὰ της μάλιστα κ' ἓνα ψαλίδι.

"Α μὰ δά! ὡς πότε πιά θὰ τῆ φυλάῃ, ὡς πότε; συλλογίστηκε παίρνοντας μὲ κουράγιο τὴν ἀπόφαση. Κάθισε κι ἀκούμπησε τὸ δέμα στὰ γόνατά της. Ἐκανε νὰ λύση τοὺς κόμπους τοῦ μαντηλιοῦ και τότε παρατήρησε πὺς τὰ χέρια της τρέμανε. Και δὲν τρέμανε οὔτε ἀπὸ κρίο, οὔτε ἀπὸ γερράματα.

Τὸ δεματάκι αὐτὸ εἶχε ν' ἀνοιχτῆ ἀπ' τὸν καιρὸ πὺ κλείστηκε... Τότε... τότε...

Τ' ἀφησε ἀπειραχτο ἀπάνω στὰ λιανι-

σμένα γόνατά της και στήλωσε τὰ μάτια στὴ φούντα τοῦ κυπαρισσιοῦ.

Ἀπὸ τότε...

Εἶτανε τὸν καιρὸ πὺ φοροῦσε ἓνα φουστάνι θαλασσὶ μὲ βοῦλες ἄσπρες κ' εἶχε ριγμένη τὴν ξανθιά πλεξίδα στὴν πλάτη. "Ἔτσι τὴν εἶδε ἐκεῖνος στὰ βαφτίσια τοῦ παιδιοῦ τῆς Ἀντιγόνης. Ναί, ἔτσι εἶτανε ντυμένη ὅταν πρωτογνώρισε τὸν...

Ἡ γρηοῦλα πὺ συνήθιζε νὰ μουρμουρίζῃ ὅ,τι συλλογίζονταν, δὲ θέλησε νὰ προφέρῃ τὸνομά του. Τῆς ἔκανε τόσο κακό. Τῆς ἔφερε πάντα ἓνα πόνο πραγματικὸ μέσα της.

Τὶ ἀγάπη πὺ τοὺς εἶχε δέσει τότε. Μὲ τί καρδιοχτύπια παραφύλαγε τὸ διάβα του στὸ δρόμο της, μισοκρυμμένη πίσω ἀπὸ τὸ πράσινο παντζοῦρι.

Πόσες νύχτες πὺ εἶχε περάσει ἄυπνη μουσκύνοντας τὸ μαξιλάρι της ἀπὸ τὰ δάκρυα. Πόσο θερμὰ παρακαλοῦσε τὸ Θεὸ γιὰ τὴν εὐτυχία της. Μιά φορά μάλιστα πήγε κρυφὰ στὴν ἐκκλησιὰ ἓνα τάξιμο. Μιά μεγάλη λαμπάδα, μιὰ λαμπάδα τῆς δραχμῆς, κρυμμένη μέσα στὸ γαλάζιο ὀμπρελίνο της.

Τότε εἶχε διώξει και δυὸ γαμπροὺς πὺ ἐπίμονα τῆ γυρεύανε. Κι' ὅλα αὐτὰ γιὰ χιτῆρι του. "Αν ὅμως τῆ ζητοῦσε ὁ ἀγαπημένος της, αὐτῆ ἀμέσως τότε θάλεγε τὸ ναί! μὰ ἐκεῖνος δυσκολεύονταν γιὰτὶ οἱ δικοὶ του ὄνειρεύονταν γιὰ τὸ γιοῦ τους νύφη μὲ προῖκα γερή, κι αὐτῆ δὲν εἶχε παρὰ τὴν ὀμορφάδα της. Πολὺ τὴν εἶχανε πικράνει τότε τὰ λόγια τους πὺ καλοθελητάδες τῆς ἀπόσωναν.

Ὡστόσο ἐκεῖνος, μ' ὅλες τις δυσκολίες πὺ τοῦ πρόβαιναν, κατάφερε και μπῆκε στὸ σπίτι της ἀρραβωνιαστικὸς. Μπορεῖ νὰ ξεχάσῃ ποτὲ αὐτῆ τῆ μέρα; Τὴν ὠρα πὺ πρωτανέβαινε τῆ σκάλα τους, ἢ ψυχῆ της σὰν τῆ δροσοσταλίδα στὴν ἄκρη τοῦ κλαδιοῦ τρεμουλιαζε, ἔτοιμη νὰ πέσῃ και νὰ σκορπιστῆ. Ἐνῆματα ὅλα τῆς φαίνονταν. Ὀνειρεύονταν ζυπνητῆ. Ἐστρεκε ἀμίλητη και τίποτε δὲν ἄκουε γύρω της, μοναχὰ δυὸ ἀγαπημένα μάτια ἔβλεπε πὺ τὴν κύτταζαν μὲ λαχτάρια. Κι' ὅταν ὁ ἀρραβωνιαστικὸς πήρε στὸ χέρι του τὸ χεράκι της και τὸ φίλησε, τῆς ἔλένης ἢ καρδιὰ φούντωσε μονομιᾶς κι' ἓνα παράπονο τὴν ἔπνιξε στὰ κλάματα.

Τὶ γλύκα μὰ και τί πίκρα παράξενη, ὕστερα ἀπὸ τόση τυραννία πὺ εἶχε ἢ ἀγάπη της!

Μέρες χρυσὲς κατόπι περάσανε μαζί. Δύο φορές τῆ βδομάδα—συχνότερα δὲν τοὺς ἄφιναν—ἔρχονταν αὐτὸς στὸ σπίτι και τὴν εἴρισκε σκυμμένη ἀπάνω σ' ἓνα ἔργόχειρο. Εἶτανε μιὰ ἐφημεριδοθήκη σὲ μαύρη τσόχα πὺ τὴν κεντοῦσε νὰ τοῦ τῆ χαρίσῃ.

Σὲ κάθε βελονιά ἀλλάζαν και μιὰ ματιά! κ' ὅταν ἢ μητέρα, ἢ θειά ἢ ὁ ἀδερφὸς ἔκταν πὺς βγαίνουν λίγο παρὸξω ἀπὸ τὴν κάρνη, ἐκεῖνος ἔσκυπτε βιαστικὰ και τῆ φιλοῦσε ἀπάνω στὰ ζεστὰ και τρυφερὰ ματόφυλλα: ψυχῆ μου! κυρά μου!

Και τὸ ἔργόχειρο προχωροῦσε. Εἶχε κάτι παράξενα λουλούδια πὺ τὰ φυλλαράκια τους εἶτανε φτιασμένα ἀπὸ τσόχα, κι' αὐτῆ χρωματιστῆ, και γύρω γύρω μπιμπιλωμένα μὲ φεστόνι. Στῆ μέση, γιὰ σπόρους, εἶχανε πούλιες χρυσές.

Κοντοζύγωνε τὸ χειροτέχνημα νὰ τελειώσῃ κι' αὐτὸ κοντὰ σὲ τόσα πράματα πὺ ράβονταν στὸ σπίτι, κι' ὁ γάμος σύντομα θὰ γίνονταν. "Ὀμως μιὰ μέρα ὁ ἀρραβωνιαστικὸς τῆς μῆνυσε νὰ μὴ τὸν καρτερῆ γιὰτ' εἶταν ἄρρωστος.

Μὲ τὰ πεθερικά της δὲν τάχανε καλὰ γιὰ νὰ πᾶνε ἢ νὰ στείλῃ νὰ ρωτήσουνε. Ἐμαθε ὡστόσο πὺς στὸ σπίτι του γίνηκε μιὰ μεγάλη σύγκλιση ἐξ αἰτίας της. Ἡ ἀρρώστεια του εἶτανε ψέμμα. Μοναχὰ μιὰ ζαλάδα τοῦρθε δυνατῆ ἀπάνω στὸν καυγά, γιὰτὶ ὅλοι τοῦ ρίχτηκαν οἱ δικοὶ του, γιὰτὶ οἱ γονοὶ του δὲν τὸν ἄφιναν νὰ στεφανωθῆ, γιὰτὶ ἀν ἔκανε τὸ γάμο του θὰ τὸν ἀποκλήρωναν.

Οἱ μέρες περνοῦσαν κ' ἐκεῖνος δὲ φαίνονταν. Τότε και στὸ δικὸ της σπίτι πλάκωσε ἢ σφοδρά. Ἡ μητέρα της ἀμίλητη, φαρμακωμένη. Ὁ πατέρας τὰ μάτια κάτω. Τ' ἀδέρφια ἀνόρεχτα.

Αὐτῆ, μὲ μιὰ πλάκα στὰ στήθια, βάλ-

θηκε νὰ πεθάνῃ. Νὰ πεθάνῃ, μὰ ἔζησε. Μιά μέρα εἶδε τὸ ἔργόχειρο κάπου σὲ μιὰν ἄκρη νὰ σέρνεται. Ντράπηκε πὺ παρουσιάζονταν ἀκόμα στὴ μέση αὐτὸ τὸ χειροτέχνημα πὺ γιὰ κείνον ἔφτιανε μὲ τόσα ὄνειρα, ἐκεῖνον τὸν ἀπαρητητῆ.

Δίπλωσε τὴν τσόχινη ἐφημεριδοθήκη μέσα σὲ τσιγαρόχαρτο γιὰ νὰ μὴ μαυρίσουν οἱ πούλιες οἱ χρυσές, κ' ὕστερα τὴν τύλιξε σὲ μεταξωτὸ μαντήλι.

Σὲ μιὰν ἄκρη τῆς θλιμμένης καρδιᾶς της φύλαξε ὡπτόσο και μιὰν ἐλπίδα κρυφῆ: Μπορεῖ και νὰ ξαναρθῆ, μπορεῖ...

"Ὀμως δὲν ξαναγύρισε, κι' αὐτῆ λογάριασε τὸν ἑαυτὸ της γιὰ χήρα πιά κι' ἄς μὴν εἶχε ποτὲ παντρευτῆ...

Τὸ κυπαρίσσι κουνόσε ἀκόμα τὴν κορφῆ του χορεύοντας, μὰ τὰ μάτια τῆς γρηοῦλας πὺ κύτταζαν κατὰ κει, τίποτε δὲ βλέπανε, τόσο θαμπὰ και νοτισμένα εἶτανε τώρα. Τρεμουλιαστὰ τὰ χέρια της ξεδίπλωσαν τὸ δέμα, ξετύλιξαν τῆ μαύρη τσόχα. Ἀπάνω της τὰ χρωματιστὰ λουλούδια παρουσιάστηκαν φρέσκα και φανταχτερὰ καθὼς τότε. Τίποτε δὲν πάθανε, τίποτε. Εἶτανε μάλιστα ποτισμένα και μὲ μιὰ μυρουδιά πολυκαιρινῆ λεβάντας...

Τὸ κρίο δὲ χωράτευε σήμερα τὰ πόδια τῆς γρηοῦλας γυρεύανε ζεσταμοὺς και τὸ ψαλίδι περίμενε τῆ δουλειὰ του. Μὰ ἐκείνη τὸ παραμέρισε μ' ἀποστροφή. "Ἐνα αἴσιθημα ντροπῆς εἶτανε τώρα καθισμένο στὴ μεταξωτῆ ψυχῆ της γιὰ τὴν ἱερόσυλη σκέψη πὺ τῆς ἤρθε.

Κύτταξε καλὰ καλὰ τὰ λουλούδια, πέρασε χαϊδευτικὰ τὸ ζαρωμένο χέρι ἀπάνω τους, και δίπλωσε ξανά μὲ προσοχῆ τὸ δέμα. Τὸ πήρε και τράβηξε κατὰ τὸν κομὸ πὺ χλωμῆ και πὺ καμπουριασμένη.

Τὰ γερωντικά της πόδια εἶτανε κοκκαλωμένα και ἢ ψυχῆ της παγωμένη, σὰν ἓνας κήπος θαμμένος στὰ χιόνια εἶτανε.

ΚΛΕΑΡΕΤΗ ΔΙΤΛΑ ΜΑΛΑΜΟΥ

ΤΟ ΧΩΡΙΟ

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ (*)

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ: Η ΑΝΟΙΞΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: Η ΣΤΑΝΗ

I. Τὸ Στανοτόπι.

Τὸ χιόνι ἔλυσε πιά! Ἡ ζεστασιά πού ξεπήδησε ἀπὸ τὰ σπλάχνα τῆς γῆς, ἀπομέσα, καὶ οἱ θερμὲς ἀχτίδες τοῦ ἡλίου, ἀπόξω, τὸ ἀναλύσανε. Οἱ τρυφερὲς κορφὲς τῆς γλῶσσης ἄρχισαν ἀνυπόμονες νὰ ξεπετιοῦνται πρῶιμα. Ἡ γῆς μαλλιάζει σιγὰ σιγὰ καὶ ντένεται στὰ καταπράσινα, ἐνῶ τὸ βουνὸ κοκκινίζει ἀπὸ τὸ ροιδάμι τῶν πουρνარიῶν, πού τὰ φύλλα τους, τρυφερὰ καὶ κόκκινα, τώρα ὕπο σφίγγουν καὶ σκληραίνουνε γίνονται βασιπράσινα.

Ἄνοιξη! Ἦρθε ἡ Ἄνοιξη!...

Τὰ παιδιὰ τρέχουνε στοὺς λόγγους, μαζώνουνε λουλούδια, ψάχνουνε γιὰ φωλιές, ἀφήνουνε χαρούμενες φωνές πού μοιάζουν με τῆρηθρίσματα ἀηδοιοῦ, θημώνουνε με τὰναγάλασμα τάντιλαλου καὶ φωνάζουν πὺ πολὶ γιὰ νὰ κουράσουνε τὸν ἄγνωστο ἀναγελαστή, μὰ στὸ τέλος κουράζονται κεῖνα καί, πέφτοντας στὴν τρυφερὴ γλῶση, κοιμοῦνται, ἐνῶ ὁ ἀνοιξιὰτικὸς ἥλιος τὰ ζεσταίνει ἀντικαθιστώντας τὴν ἀγκαλιά τῆς μάννας τους.

Τὰ χελιδόνια γυρίσανε καὶ βρίσκουν τὶς παλιές τους φωλιές, τὰ πρόβατα βελιάζουνε χαρούμενα καὶ παίζουνε γλῆια τρελὰ παιγνίδια στὰ λιβάδι, οἱ πέρδικες με τὰ χερὰματα ἀρχίζουν τὸ ἐσθινό τους, ὁ βοσκὸς λαλεῖ με τὴ φλογέρα του, ἄλλος παρέκει τραγουδάει, οἱ λαγκαδιὲς ἀντιλαλοῦν κ' ἐν' ἀκαθόριστο μουρομοῦρισμα, τραγούδι τῆς τρελῆς χαρᾶς καὶ τῆς ἀναγέννησης γιομίζει τὸν ἀέρα.

Οἱ δυνατὲς τσεκουριὲς τοῦ ξυλοκόπου μέσα στὸ βαθὺ ροιμάνι ἀντιβουίζουν γλιβερά καὶ ἀπαίσια στὶς σπηλιές καὶ στὰ βράχια, σὰ νὰ ναι τὸ παραπονιαρικό κλάψιμο τοῦ δέντρου, πού, μόλις ἐνοιωσε μέσα του τὸ ἀνατρίχιασμα καὶ τὸ φοιτοφουκιστικὸν ἀναπαλμὸ μιᾶς καινούριας καὶ τεράστιας ζωῆς, μόλις ὁ χυμὸς του, παγωμένος ὡς τώρα, ἀναλύθηκε σὲ μιὰ ζωγόνια ζεστασιά καὶ τὰ νιόθρεφτα φύλλα του ἀναταράχτηκαν ἀπὸ τὴ χλιαρὴ ἀνοιξιὰτικὴ πνοή, τὸ μοίρανε νὰ πέσει ἀπὸ τὰσπλαχνου τοῦ ξυλοκόπου, τὸ κοφτερὸ τσεκούρι...

Τὰ πρᾶματα βγαίνουν ἀπὸ τὰ χειμαδιὰ καὶ οἱ τσιοπάνηδες διορθώνουν τὰ στανοτόπια τους, γιὰτὶ θὰρχίσει τὸ τυροκομιό.

Μέσα στὸ Ψηλὸ Τσιούμπι, κατάκορφα, σὲ μιὰν ἄρισμάδα τοῦ πυκνοῦ δάσου, εἶχε τὸ στανοτόπι του ὁ μπάρμπα Φώτης ὁ Ἀσημάκας, γέρος 65 χρονῶν. Ἐκεῖ, κάτου ἀπὸ θεόρατα δέντρα, μοσκληασμένα, λὲς καὶ ζητάγανε νὰ ντύσουνε περισσότερο τὸ γέρικο κορμὸ τους, ἦτανε ἡ **στρούγκα** πού ἀρμέγανε τὰ πρᾶματα, καὶ γύρο γύρο οἱ **βοροὶ** πού τὰ κλείγανε μέσα τῆ νύχτα, ὄλα κυκλικά, καλοφτειασμένα, ἄλλα με μάντρες χτισμένες με μακρονλὲς πέτρες, καὶ ἄλλα με δυνατὲς φράχτες, μ' ἓνα ἢ με δυὸ στενὰ ἀνοίματα τὸ καθένα, πού τὰ κλείγαν—χώρια ἀπὸ τὴ στρούγκα πού ἔμενε πάντοτε ἀνοιχτὴ—με μεγάλες ἀγκαθίνιες **τοῦφες**.

Στὴ μέση ἦταν ἡ στρούγκα με τὰ **στρογολίθια** τῆς, τέσσερες τεσεραράγκωνες πέτρες στεριωμένες, δυὸ ἀποδῶ καὶ δυὸ ἀποκεῖ, στὸ μπροστινὸ ἀνοιμα τῆς στρούγκας γιὰ νὰ κίθουνται οἱ ἀρμεχτάδες, καὶ κοντὰ τῆς δεξιὰ ἦσαν ὁ **τσάρομος** καὶ ἡ **παγανιά**, ὅπου ἔβαναν τὰ **γαλάρια** πρᾶματα (τὰ γεν-

νημένα, κεῖνα πὸχουν γάλα καὶ ἀρμέγουνται): στὸν τσάρομο, πού ἦταν ψηλότερος, τὰ γίδια, καὶ στὴν παγανιά, πού ἦταν χαμηλότερη, ὄχι καὶ τόσο στέρεια, με κλαριὰ γιὰ νὰ ναι κινητὴ, τὰ πρόβατα. Ἀριστερά, μακρῆτερα ἀπὸ τὴ στρούγκα, γιὰ νὰ μὴ βυζαίνουν τὰ **λιανώματα** (τὰ βυζανιάρικα ἀροκατάσκα πού δὲν ἀποκόψανε ἀκόμα), κολλητὰ στὸ καλύβι ἦτανε τὸ **γαλάρι** με μάντρα καὶ φράχτη μαζί, στέρεια φτειασμένο, γιὰ τὰ **στέρφα**, γίδια καὶ πρόβατα ἀντάμα.

Μπροστὰ στὴ στρούγκα, σὺν ἀπόμερα, ἦσαν μπημένες στέρεια στὴ γῆς σὲ ὀρθὴ γωνία οἱ τρεῖς **λεβετόφουρες**, πού κορεμάγανε σὲ δάρτες τὸ τυρὶ ἢ τὸ λεβέτι με τὸ γάλα, καὶ πὺ πέρα χτισμένο τὸ **τεντοτόπι**, μικρὸ τετράγωνο χτίριο, ὅπου ἀπλωναν καὶ στεριώνανε τὴν **τέντα**, καὶ γινότανε πρόχειρη σκηνοκαλύβα γιὰ νὰ πιθώνουνε τὰ χρειάζουμένα τὴν ἡμέρα νὰ μὴ σκάσουνε καὶ σκιστοῦν ἀπὸ τὴ φλόγα τοῦ ἡλίου, γιὰ νὰ πῆζουνε τὸ τυρὶ καὶ νὰ βράζουνε τὴ **μιντζήθρα**. Κοντὰ στὴν τέντα ἦτανε τὸ **ζαρτσερό**, ξύλο με πολλὰ τσιετάλια γιὰ νὰ κορεμάνε τὶς **καρδάρες**, μεγάλα ξύλινα δοχεῖα πού ἀρμέγουνε μέσα τὴ **μέτρα**, ἕμοιο, μὰ μικρότερο ἀπὸ τὴν καρδάρα, πού μετράνε τὸ γάλα πού δανεικολογιόνται συναμεταξί τους: τὸν **κούτουλα**, μονοκόμματο ἔλλινο ἀγγεῖο με μακριὰ νουρὰ—σὰ μεγάλη, πολὶ μεγάλη χουλιάρια—γιὰ νὰ βγαίνουνε γάλα ἀπὸ τὸ λεβέτι τὰ **ταγάρια** με τὸ ψομί καὶ τὸν **πητερό**, μικρὸ ἀγγεῖο σὰ μπουκάλι, πού ἐτοιμάζουνε τὴν **πητιὰ** τοῦ τυροῦ.

Στὰριστερὰ ἦτανε καὶ ἡ ἀρυά, πού τὸ νταλαγιόμα ἔρηνε τὸν ἦσοιο τῆς στὴ στρούγκα. Στὴ ρίζα τῆς, γλῆγο πὺ πέρα, ἔβγανε τὸ κεφαλόβρουσο: ὁ **μπούρμπουλας**. Ξεπετιόταν ἀπὸ τὴ γῆς, ὅπως ὁ χόχλος τοῦ καζανιοῦ πού βράζει σὲ δυνατὴ φωτιά, σχηματίζει μιὰ **λούμπα**, σὰ μικρὴ λιμνούλα, καὶ ὡς κάμποσο διάστημα παρέκει ἔτρεχε μέσα σὲ στενόμακρες ξύλινες **κορήτες** καὶ ἀπ' ἔμπιανε στὸ περιβόλι καὶ πότιζε τὰ λιχανικά.

Μέσα στὶς μονοκόμματες ἐκεῖνες κορήτες, καμωμένες ἀπὸ μισόκορμους δέντρωνε σκαλισμένους ἀπὸ μέσα, πού τὸ νερὸ πῆγανε κοιμάμενο, πίνανε τὰ πρᾶματα καὶ

τὰ **χοντρικά ζωντανά**. Στὴ λιμνούλα με τὸ κρὺο κρούσταλλο νερὸ, πίνανε οἱ ἀθροῦποι σκύφτοντας ἢ πιάνοντας με τὴ χούφτα τους, καὶ βάνανε καὶ τὴν κάδη με τὸ γάλα γιὰ νὰ κρούνει καὶ νὰ βγάνει πὺ πολὶ κ' ἐκλεχτὸ βούτυρο.

Παρέκει ἦτανε τὸ καλύβι τοῦ μπάρμπα Φώτης, ὡς 18 πῆγες μακρὶ καὶ 10 πλατὶ, κάτου ἀπὸ μιὰ πελώρια ξανίσασφη ἀχλάδα, περιτυμμένη με ξερόν κισσό, πού σκέπαζε ἀλάκερο τὸ καλύβι σὰ νὰν τὸ προστάτεβε. Μεγάλωσε μαζί με κεῖνη τὴν ἀχλάδα ὁ μπάρμπα Φώτης. Φύτρωσε τότε πού γεννήθηκε καὶ ἀφτὸς κατὰ πὺς τό λεγε ἡ μακαρίτισσα ἡ μάννα του.

— Καὶ μαζί θὰ πεθάνουμε! ἔλεγε ἄστειβόμενος ὁ γέρο Φώτης.

II. Τὸ ρούμπωμα.

Ἦτανε νύχτα ἀκόμα πού ξεκίνησε γιὰ τὸ Ψηλὸ Τσιούμπι ὁ μπάρμπα Φώτης. Πήγανε νὰ διορθώσει καμιά ἔλλειψη στὸ στανοτόπι του, πού ἔπρεπε νὰ ἐτοιμαστεῖ ἀπὸ τώρα, γιὰτὶ ἐφέτο θὰ σμίγανε καὶ θὰρχίζανε τὸ τυροκομιὸ νωρίς, σὺν ἦταν πρῶιμη ἡ ἀνοιξη.

Καὶ νὰ κιόλα: **κούκου!**... **κούκου!**... κρυφολάλησε σιὰπέναντι ξάγναντο καταρᾶχι ὁ κοῦκος.

— Μπρέ! ἦρθ' ὁ κοῦκος κιόλας, εἰπ' ὁ μπάρμπα Φώτης, ἢ με γελᾶνε τ' ἀφτιά μου; Μὰ ὁ κοῦκος ξανακούστηκε κοντότερα τώρα καὶ πὺ ξάστερα. Κοῦκος εἶναι χωρὶς ἀφιλογιά, εἶπε φωναχτὰ ὁ γέρο Φώτης: καὶ με ρούμπωσε κιόλα τὸ παλιόπουλο! θυμήθη **μᾶνατρίχιασμα**! Ξαφνιάστηκε καὶ ἄρχισε σὺν ἀνόρεξα νὰ κόβει πουρνάρια, μὰ ἀνήσυχες καὶ δυσάρεστες σκέψεις τὸν περιτριγυρίζανε, τοῦ ρχόσαν ἐπίμονα στὸ

1. Θεωρεῖται ἀπαίσιον προμήνυμα θανάτου ἢ μεγάλης συμφορᾶς, ἅμα τὴν ἀνοιξη πού λαλεῖ ὁ κοῦκος σὰ βουνὰ τὸν ἀκούει κανεὶς γιὰ πρῶτη φορὰ κ' εἶναι νηστὶκός. Γιατὸ τὶς πρῶτες μέρες πού πρόκειται νὰ ρθει ὁ κοῦκος (20—30 τοῦ Μάρτη) ὄλοι τὴν ἀβγὴ πού ξυπνᾶνε τρώνε μιὰ μπουκιά ψομί γιὰ νὰ μὴν τοὺς ρουμπώσει ὁ κοῦκος.

Στὴ Μεσοβῆνα φοβοῦνται μόνο τὸ ρούμπωμα, ὅπως τὸ λένε, τοῦ γαϊδάρου μόνο τὴ νύχτα τῆς Πρωτομαγιάς, καὶ γιὰ νὰ παρῶνουνε, τρώνε ἀπὸ τὰ μεσάνυχτα, πρὶν ἀρχίσουνε τὰ γκαρίσματα, ἅμὰ γλωρὰ κουκιά.

(*) Λαογραφικὸ Φροντιστήριον Ν. Γ. Πολίτη.— Γλανιοῦ-Γορτυνίας. Δεκέβρης 1919.

μιαλό, καθώς τὰ ὄρνια πέφτουνε στὸ ψιφίμι.

— Ἐνας κοῦκος ἀνοιξὴ δὲ φέρνει! εἶπε σὲ λίγο γιὰ νὰστειφτεῖ κι ἄρχισε νὰ φράζει ἐδῶ ἐκεῖ, νὰ προστένει κίνα κλαροὶ κεῖ ποῦ ἦταν χαμπηλὴ ἢ φράζη.

— Μὰ νὰ ναι σταλήθεια πουλὴ ἢ νὰ ναι κίνα παιδί καὶ προβάει; ἀπόρησε μὲ κάποια κρυφὴ ἄλπιδα μὰ «κούσου!» ξαναλάλησε δυὸ τρεῖς βολὲς ὁ κοῦκος ἀπάνου στὴν ἀγλάδα.

— **Κάτι στερνὴ μου χρονιά θὰ ναι!** ψιθύρισε μέσα του ὁ μπαρμπα Φώτης· πρώτη βολὰ μὲ ρούμπωσε! Κι ἄξαφνα:

«Κοῦκο μου, καλέ μου κοῦκο, πόσα χρόνια θὰ μοῦ δώσεις;»

φώναξε ὅπως ρωτᾶνε τὰ παιδιά. Ὁ κοῦκος ἔκαμε νὰ λαλήσει, ἔβγαλε μιὰ μισοπνιμένη φωνὴ καὶ πέταξε γλήγορα γλήγορα σιακεῖθε.

Ὁ ταραχὴ τοῦ μπαρμπα Φώτη μεγάλωσε· ὁ νους του δὲν ξεκόλλαγε ἀπὸ κεῖ. Κάπου κάπου κοντοστεκότανε, ἔκανε τὸ σταβρὸ του καὶ ψιθύριζε: «Θέ μου συχώρεσέ με, κολάστηκα! Ἔγινα παιδάκι... Ἀκοὺς θὰ ξαίρει τὸ παλιόπουλο, πόσον καιρὸ θὰ ζήσει ὁ ἄθροπος!... Κύριε Ἰσοῦ Χριστέ!...»

Ἐφραζε ἀκόμα, μὰ δίχως νὰ δίνει καὶ τύση προσοχὴ. Ἡ σκέψη ἐκείνη τὸν βασάνιζε, σὺν τὸ σαράκι ποὺ ροκανάει τὸ ξύλο. Τὸ ἀπαίσιο προμήνυμα τὸν τάραξε, τοῦ κοψε τὸ κουράγιο... Καὶ κεῖ ποὺ ἀνόρεξα ἔκοψε πουρνάρια γιὰ τὴ φράζη, βλέπει ἕνα φίδι, ποὺ τόχε ξεχωμένο μὲ τὶς ξιναριές, ποὺ προσπαθοῦσε νὰ φύγει μουνδιασμένο, μισοπαγωμένο.

— **Νά, καὶ σύ, ἀποκορωμένο!** εἶπε, κόβοντάς το στὴ μέση μὲ τὸ ξινάρι του καὶ ξακολούθησε τὴ δουλιὰ του.

Ἐφραζε ἀνοιχθὰ του, μηχανικά, ξέχασε καὶ τὸ φίδι καὶ τὸ φαί, ποὺ εἶχε κάμποση ὥρα ποὺ τό φερε ὁ μικρότερος γιὸς του, ὁ Δημήτρης, καὶ τοῦ φώναζε πὸς θὰ κρυώσει. Ἴτιποτα ἢ σκέψη του γύριζε ἔλο κεῖ, ὅπως ἢ πεταλούδα γύρο στὸ φῶς. Μιὰ στιγμή ὅμως, ποὺ ἀπλωσε γιὰ ἕνα πουρνάρι, ἠστάνθηκε δυνατὸν πόνου στὸ χέρι του, ποὺ τὸ ξέσουρε γλήγορα, τό φερε μπρὸς στὸ στόμα του κι ἄρχισε νὰν τὸ χουχουλᾷει.

— Φταίω γώ, ποὺ δὲ σᾶποτέλειωσα, εἶπε, λυώνοντας τὴν κεφαλή τοῦ φιδιοῦ.

Στερνά, κουρασμένος ἀπὸ τὸν κόπο καὶ τοὺς βαριοὺς διαλοῖσμούς, ποὺ ἐνισχύθηκαν κ' ἐπιτάθησαν μὲ τὸ φιδιοδάγκωμα, κίθησε χάμου, ἀναψε λίγη φωτιά, ἔβαλε τὸν πυριόβολο νὰ ζεσταθεῖ κ' ἔκαψε μὲ δάφτونه τὸ πονεμένο μέρος. Τότε μίλησε τοῦ Δημήτρη καὶ τὸν ἔστειλε στὸ χωριὸ νὰ φωνάξει τὸν Πανοχρόνη, τὸ γιατρὸ τοῦ χωριοῦ ποὺ ἔμαθε τὴ γιαιτρικὴ ἀπὸ τὴ μάνα του, νὰν τοῦ εἰπεῖ νὰ ρθεῖ στὸ σπίτι, νὰν τοῦ γητέψει τὸ χέρι. Στερνά, ἀφοῦ κολάτισε λίγο καὶ διόρθωσε ἀκόμα μερικὲς ἑλλείψεις στοὺς βορούς, ἔφυγε.

Ἐφρασε στὸ σπίτι του, ὅπου ἦβρε ὄξω στὴν ἀβλὴ τὸν Πανοχρόνη καὶ τὸν ξάδερφό του τὸν Ἀλέξη, ποὺ τὸν ρώτησε μόλις τοὺς χαιρέτησε: τί ἀπόγινε, ξάδερφε;

— Καλά! τοῦ ἀπάντησε κείνος. Τὸ πρόσωπο τοῦ μπαρμπα Φώτη φωτίστηκε μόλις τᾶκουσε, ἔλαψε ἀπὸ χαρὰ, καὶ γυρίζοντας στὸν Πανοχρόνη τοῦ εἶπε χαρούμενα: Ἐλα, Πάνο, κάμε τὰ γιαιτροσόφια σου!

Ἐκεῖνος ἔβγαλε ἀπὸ τὸ μέσα μέρος τοῦ σιλαχιοῦ του ἕνα κοντὶ γιομάτο περιέργα πράματα, διάφορα παράξενα ἐργαλεῖα καὶ κοκαλάκια, διάλεξε ἕνα, τὸ πέρασε ἀπάνου στὸ πονεμένο μέρος καὶ χύνοντας λίγο νερὸ στὸ κοκκινόχωμα τῆς ἀβλῆς κι ἀνακατώνοντας μ' ἕνα μικροσκοπικὸ μαβρομάνικο μαχαιράκι, ποὺ τό βγαλε ἀπὸ τὸ μαγικὸ κοντὶ, ἄλειψε τὸ τραγωμένο χέρι μὲ τὴ λάσπη ποὺ ἔφτιασε κι ἄρχισε νὰν τὸ ξορκίζει περνώντας ἀπάνου τρεῖς βολὲς πὸς κάθε ξόρκισμα ἀφτὸ τὸ μαβρομάνικο μαχαίρι καὶ μιὰ μάβρη τσατσάρι:

«Φίδι!

Σοῦ παράγγειλε ἡ Ἀγιοσοφία ἀπὸ τὴν Πόλη:

**νὰ μαζέψεις τὰ λουριά σου
καὶ τὰργυροκούλουρά σου
μὲς στὴ γῆς νὰ πὰς νὰ μπεῖς
τρεῖς ἡμέρες νὰ μὴ βγεῖς!»**

Τὸ εἶπε τρεῖς βολὲς καὶ στερνά πρόστασε: **«μῆτε δμπύασσε, μῆτε ἐγκίδα ἔναμε στὸ κορμί του, στὸ χέρι του!»** καὶ: λέλειωσε, εἶπε, περαστικά!

— Φχαριστῶ, πολὺ χρόνος!

τοῦ ἀπάντησε ὁ μπαρμπα Φώτης· αἶε μέσιν τὴν νῦν φιλερτεῖς.

Γυρίζοντας ἔπειτα στὸν Ἀλέξη, τὸν ρώτησε:

— Καὶ πότε—μὲ καλό!—τᾶρρεβωνάδια, ξάδερφε;

— Πρῶτα ὁ Θεὸς τὸ Σαββάτο, μοῦ εἶπανε.

— Ἡ ὥρα ἢ καλὴ καὶ ἢ βλοημένη! φηθήκε ὁ μπαρμπα Φώτης.

— Καὶ στὰ ποδέλοπα, Φώτη, τοῦ εἶπε ὁ Ἀλέξης. Καλὸ γαμπρὸ κάνεις σὴν κόρη σου, μακάρι καὶ καλὲς γυιράδες στὰ παιδιά σου.

— Φχαριστῶ, πολὺ χρόνος, καὶ σὲ γιούς σου, Ἀλέξη!...

III. Τ' Ἀρρεβωνάδια

Ἦσαν ἀπὸ καιρὸ σὲ λόγια ὁ μπαρμπα Φώτης μὲ τὸ Λῆμο τὸ Μεριάνο, γιὰ νὰν τοῦ δώσει τὴν ἀκριβοδουχατέρα του τὴ Χρυσάνθη, καὶ πὸς πὸς τὰ εἶχαν ψημένα. Ἐλεγε μόνον ἢ ὀριστικὴ ἀπάντησι, ποὺ τὴν ἤφερε τώρα ὁ Ἀλέξης: πρῶτα ὁ Θεὸς τὸ Σαββάτο γίνονται τ' ἀρρεβωνάδια!...

Ὅλη τὴ βδομάδα λοιπὸν κάνανε τριχοῦβρετες ἐτοιμασίες στὸ σπίτι τοῦ μπαρμπα Φώτη, γιὰ νὰ καλοδεχτοῦνε τοὺς συμπεθέρους. Ζυμώνανε, φτιαγνᾶνε γλυκίσματα.

Ἡ Χρυσάνθη καὶ ἡ νύφη τῆς ἢ Γιώργου, δὲν καταστάθηκαν ὀλάτελα: ἔπρεπε τᾶρρεβωνάδια νὰ γένουν ἀνάλογα μὲ τᾶρχοντόσπιτο τοῦ γέρο Φώτη.

Ἐφρασε τὸ Σαββάτο κι ὅλα ἦσαν ἔτοιμα. Τὸ βράδι-βράδι **δυὸ συμπάρα** ἀκουστήκανε, σημεῖο πὸς ξεκινήσανε ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ. Στὸ σπίτι τοῦ γέρο Φώτη ἦσαν μαζωμένοι ὅλοι του οἱ συγγενήδες γιὰ νὰ καλωσορίσουνε τοὺς **συμπεθέρους**, ποὺ νὰ τοὶ καὶ φτάσανε. Μπροστὰ ὁ πατέρας τοῦ Λῆμου καθίλαστέλλογό του, φορωμένο μὲ τὰ προπεύμενα: δυὸ τραγιὰ ψημένα, δυὸ βιρέλες κρασί, δυὸ τουρέκια καὶ δυὸ τσαπέλες σῦκα (ποὺ συμβολίζανε τὴ γλυκάδα τῶν ἀρρεβωνιασμένων ὅσον καιρὸ θὰ μεναν ἀρρεβωνιασμένοι). Παρῶπισω ἔρχόταν ὁ παπᾶς, ὁ κομπάρος, ποὺ εἶχε βαφτισμένο τὸ Λῆμο καὶ τώρα θὰ λλαζε τὰ δαχτυλίδια καὶ θὰν τὸν στεφί-

νονε στερνά, καὶ ἄλλοι μιὰ δεκαπενταριά στενοὶ συγγενήδες τοῦ Λῆμου, ποὺ τὸν εἶχανε στὴ μέση.

— **Καλῶς ὄριστε, συμπεθέροι!** τοὺς καρτερέσανε, μὲ τὸ μπαρμπα Φώτη ἐπικεφαλή, οἱ συγγενήδες τῆς νύφης.

— **Καλῶς σᾶς ἤβραμε! Στερεωμένα! Πάντ' ἀγαπημένοι!**...

Μπήκανε μέσα στὸ σπίτι, μπροστὰ οἱ δυὸ γεροσυμπεθέροι ἀγκαλιασμένοι καὶ πίσω οἱ ἄλλοι. Στὴν πόρτα, καθώς μπαίνανε, τοὺς κέρασ' ἕναν ἕνανε ὁ Γιώργης, ὁ τρανιέρος γιὸς τοῦ μπαρμπα Φώτη, δίνοντάς τους νὰ πάρουνε κι ἀπόνα γλυκὸ ἀπὸ τὸ τραπὶ ποὺ εἶχε δίπλα του πᾶνου σ' ἕνα τραπέζι.

Καθίσανε ὅλοι γύρο γύρο καὶ οἱ νιότεροι ἀρχίσανε κάποιο τραγούδι. Σὲ λίγο μπῆκε ἡ νύφη, πῆγε φίλησε τὸ χέρι τοῦ παπᾶ, στερνά τοῦ πεθεροῦ τῆς ποὺ τὴν ἀνασπίαστηκε στὸ μέτωπο, καὶ κατόπι κατὰ τάξη ὅλων τῶν συγγενήδων τοῦ γαμπροῦ ποὺ τῆνε φηθήκαν: **νὰ ζήστε, νὰ γεράστε, καὶ μὲ γιούς καὶ γγόνια!**

Ἀλλὰξ ἔπειτα ὁ νουνὸς τὰ δαχτυλίδια κι ἀπὲ καθίσανε στὸ τραπέζι ὅλοι γύρο γύρο. Βλόησ' ὁ παπᾶς κι ἀρχίσανε τὸ φαί. Σὲ λίγο σήκωσε ὁ κατέρας τοῦ γαμπροῦ τὸ **γιομάτο**:

— **Βλόγατο, εἰς ὕγεια μας, παλίχρονοι, χαιράμενες, στὶς χαρές σας ἀνύπαντροι, καλὰ στέφανα!**... καὶ σὲ κάθε ἐρκὴ ἔστριφτε κατὰ κεινὸς ποὺ φηκότανε, ποὺ τὸν φχαρισταγαν ἀπαντώντας: **πολίχρονος, νὰ ζήσουν τὰ παιδιά σου,** ἐνῶ ὁ Λῆμος καὶ ἡ Χρυσάνθη στὸ «καλὰ στέφανα» προσκυνήσανε.

Ἀρχίσανε τὰ τραγούδια στερνά κι ἀπὸ τὰ μεσάνυχτα καὶ κάτου τραγούδια καὶ χοροὺς ἀντάμα, ὡς τὴν ἀβγὴ ποὺ βάρεσε ἡ δέφτερη καρπιάνα. Τότες ἐτοιμαστήκανε ὅλοι νὰ πᾶνε στὴν ἐκκλησιά. Στὸ σπίτι ἔμεινε μόνον ὁ Γιώργης, γιὰ νὰ τοιμάσει τὸ φαί ποὺ θὰ τρώγανε ἅμα γυρίσουν ἀπὸ τὴν ἐκκλησιά.

Γύρισαν ἀπὸ τὴν ἐκκλησιά, φάγανε, ἤπιανε, γλεντήσανε λίγο, γιὰτ' ἦσαν κουρασμένοι καὶ βραχνιασμένοι ἀπὸ τῆς νύχτας τὰ γλέντια κι ἀπὸ τὴν ἀυπνία, καὶ φύγανε ἀποχαιρετώντας τοὺς σπιτικούς καὶ

φριάμενοι «καὶ στὰ ποδέλοικα». Στὴν πόρτα πὸ βγαίναν ἕνας ἕνας, τοὺς ἔρρηξε ἡ νύφη τῆς Ζάρες, μεταξωτὰ μαντήλια πὸ τὰ κάστωσε στὰ στήθια τους. Ἐλπύγιομα ὡς τὴν ἄλλη Κυριακὴ περάσαν ἀπὸ τὸρχοντόσπιτο τοῦ μπαρμπα Φώ-

τη ὄλοι οἱ συγγενίδες τοῦ γαμπροῦ, ἕνας ἕνας μὲ τῆς γυναῖκες τους—οἱ μελλούμενες θειάδες τῆς Χρυσάνθης—γιὰ νᾶσημώσουνε τὴ νύφη μὲ διάφορα μαλαματικά: σταβρούς, δαχτυλίδια, σκολαρίκια, ὅπως ἦταν τῆς τάξης.

ΚΩΣΤΑΣ Π. ΜΑΡΙΝΗΣ

ΕΛΛΗΝΙΣΤΑΙ ΤΗΣ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΕΩΣ

ΜΑΡΚΟΣ ΜΟΥΣΟΥΡΟΣ

Ὁ σπουδαιότερος ἐκ τῶν Κρητῶν, τῶν ἐγκατασταθέντων κατὰ τὸν Μεσαίωνα εἰς Ἰταλίαν, ἦτο ἀναμφιβόλως ὁ Μάρκος Μουσοῦρος (1).

Οὗτος ἐγεννήθη περίπου τῷ 1470 εἰς Ρέθυμνον καὶ πολὺ ἔνωρίς, εἰς ἡλικίαν 15 ἐτῶν, ἀφῆκε τὴν πατρίδα του διὰ νὰ μεταβῆ εἰς Βενετίαν· ἐκεῖθεν ἐπέστρεψεν εἰς Κρήτην καὶ βραδύτερον ἀνεχώρησε διὰ Βενετίαν πάλιν, ἔνθα ἐβοήθησε τὴν φορὰν αὐτὴν τὸν Alde Manuce, γὰρ διοργανώσῃ τὸ φημισμένον τυπογραφεῖον του.

Εὐθὺς ἀμέσως ἐπεμελήθη τοῦ ποιήμα- «Ἡρὸ καὶ Λέανδρος», τῆς «Γαλεομαχίας» καὶ ἐνὸς Ψαλτηρίου, προσήρτησε δύο ἐπιγράμματα καὶ λατινικὴν μετάφρασιν, καὶ ἔφερε ταῦτα εἰς τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος τῷ 1494.

Ἰ γνωρίζομεν ὅτι ὁ Alde Manuce κατὰ τῷ 1485 εἶχεν ἀναλάβει τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ πρίγκηπος τοῦ Καρπὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ Πίου καὶ τοῦ μικροτέρου του ἀδελφοῦ Leonello, συστάσει τοῦ ἐκ μητρὸς θείου των Pic de la Mirandole (2). Τούτου ἡ ἀδελφὴ, ἡ ὁποία εἶχε γνώσεις οὐ μόνον τῶν Λατινικῶν ἀλλὰ καὶ τῶν Ἑλληνικῶν, πρώτῃ ἔσχε τὴν ἰδέαν τῆς ἰδρύσεως τυπογραφείου, τὴν ὁποίαν ὁ Alde Manuce ἐπραγματοποίησε βραδύτερον. Οἱ πρίγκη- πες τοῦ Καρπὶ ἐπέμειναν ὥστε τὸ τυπογρα- φεῖον τοῦτο γὰρ ἐγκατασταθῆ εἰς τὸ ἀνά- κτορον των, τὸ ὁποῖον εὐρίσκετο εἰς Νονί,

καὶ προσέφεραν μάλιστα πρὸς τὸν σκο- πὸν τοῦτον τὸ ἥμισυ τῶν διαμερισμάτων τοῦ ἀνακτόρου εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ Alde.

Ἀλλὰ ὁ Alde προετίμα νὰ ἐγκατα- στήσῃ τὸ τυπογραφεῖον εἰς Βενετίαν μάλ- λον, διότι εὕρισκεν ὅτι ἡ πόλις αὕτη εἶχε περισσότερα πλεονεκτήματα παρ' ὅσα τὸ Νονί (3).

Μανθάνομεν ἐπίσης ὅτι ὁ Μουσοῦρος ἀπὸ τοῦ 1494 γίνεται συνεργάτης τοῦ Alde καὶ ἐκ τούτου συμπεραίνομεν, ὅτι οὗτος συνέστησε τὸν Μουσοῦρον ὡς καθη- γητὴν τῶν Ἑλληνικῶν εἰς τὸν Ἀλεξάνδρον Πίου. Ὁ Μουσοῦρος ἐδίδαξεν εἰς τὸ Καρπὶ κατὰ τῷ 1499, καὶ σφίζεται μία ὡραία ἐπι- στολή του, τὴν ὁποίαν ἀπευθύνει ἐκεῖθεν πρὸς τὸν πατριώτην του Ἰωάννην Γρηγο- ρόπουλον, γεγραμμένη εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλ- ληνικὴν καὶ μεταφρασμένη εἰς τὴν Γαλλι- κὴν ὑπὸ τοῦ Ambroise Firmin-Didot, ἔχουσα ὡς ἑξῆς:

Μάρκος Μουσοῦρος, πρὸς τὸν συνάδελφόν του Ἰωάννην, χαίρειν.

Μὴ νομίσης, φίλε μου, ὅτι ἐλησμόνησα τὰς ὑ- ποχρεώσεις μου καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἐπέστρεψα εἰς Βενετίαν. Συμβαίνει νὰ ἐμποδίζομαι νὰ φύγω ἀπὸ ἐδῶ χωρὶς τὴν ἄδειαν τοῦ πρίγκηπος. Σοῦ εἶχον εἰπῆ, ἂν ἐνθυμείσαι, ὅτι δὲν θὰ ἐπιστρέψω παρὰ ἐπ' ὅσον ὁ πρίγκηψ θὰ θελήσῃ. Ἀλλὰ κα- θὼς μὲ ἔχει ἀνάγκην περισσότερον ἢ ἄλλο- τε καὶ δὲν θέλει, καθὼς φαίνεται, γὰρ μοῦ δώσῃ ἄδειαν, ἀπεράτιστα νὰ μείνω, καὶ εὐρί- σκω ὅτι ἔκαμα καλά. Τοιοῦτος εἶναι ὁ χαρακτήρ τοῦ πρίγκηπος· βασανίζει τοὺς ὑποτελεῖς του ὅταν δεικνύουν τάσεις πρὸς ἀνεξαρτησίαν καὶ

(3) Pernot: Et. de lit. grec. mod. Paris 1915. Aug. Renonard: Annales de l'imprimerie des Alde, Paris 1824.

τοὺς ἀμείβει ὅταν εἶναι εὐπειθεῖς καὶ μάλιστα ὅταν φαίνονται ταπεινοί. Ἐγὼ ὁ ἴδιος εἶμαι τὸ παράδειγμα· ποσάκις δὲν τὸν ἀνησώγησα ζητῶν αὐτὴν τὴν ἄδειαν εἴτε διὰ παρακλήσεων, εἴτε διὰ λόγων ἀξιοπρεπῶν, οἱ ὁποῖοι ἀρμόζουν εἰς ἕνα ἐλευθερὸν ἄνθρωπον· δὲν ἐπέτυχον παρὰ νὰ τὸν ἐξοργίσω ἐναντίον μου. Ἄφοῦ λοιπὸν δὲν κατέληξα εἰς τίποτε, ἔπρεπε πλέον ἐκὼν ἄκων νὰ μείνω καὶ τοῦ ὕπεσχέθην νὰ τὸν ὑπηρετῶ εἰς τὸ ἕξῃς μετὰ ζήλου καὶ ἀφοσιώσεως. Ἀνθρωπιστὴς καὶ γενναῖόφρων ἐκ φύσεως ὅμως, ὁ πρίγκηψ ἠθέλησε νὰ μὲ ἐξασ- φαλίσῃ διὰ τὸ μέλλον, δίδων εἰς ἐμὲ μόνιμον θέσιν, ἡ ὁποία θὰ μοῦ ἄφινε τελείαν ἐλευθερίαν πνεύ- ματος. Μοῦ ἔκαμε λοιπὸν δῶρον ἕν μικρὸν ἐκκλησιαστικὸν κτῆμα διὰ τῆς ὁμοθυμῆς συγκαταθέσεως τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ Ἰπάτου παντίφηκος τῆς Βονονίας.

Αὕτη ἡ ἰδιοκτησία δὲν εἶναι ἱκανὴ βεβαίως νὰ καταστήσῃ πλούσιον ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος τὴν κα- τέχει, ἀλλ' εἶναι ἀνακούφισις δι' ἕνα λόγιον, πτωχὸν ὅπως ἐμέ. Μοῦ παρέχει ἐν τούτοις, λόγω τῆς ἐξαι- ρετικῆς τῆς τοποθεσίας, ὅτι μοῦ εἶναι ἀναγκαῖον· σίτον, οἶνον, ἔ- λαιον καὶ γαλακτεριά. Χάρις δὲ εἰς τὸ ὅτι ἀπέχει περισσότερον τῶν 12 χιλιομέτρων τῆς πόλεως, ἔχω μίαν ἀπόλυτον ἡσυχίαν. Φεύ- γων λοιπὸν τὴν πολυθόρυβον κί- νησιν τῆς αὐλῆς, δύναμαι νὰ εἴρω ἀνάπαυσιν, καὶ σωματικὴν καὶ διανοητικὴν, καθήμενος, ὅπῃ τὴν σκιάν τῶν δένδρων μου ἢ ἐξητλο- μένος ἐπὶ τῆς χλόης, εἰς μίαν ἀμρόσφαιραν πλημμυρισμένην ἀπὸ τὸ εὐάρεστον ἄρωμα τοῦ θύμου, χωρὶς νὰ προσθέσω ἀκόμη ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ χωρικός, ὁ ὁποῖος καλλιεργεῖ αὐτὴν τὴν περισχὴν καὶ νέμεται ἐξ ἡμισείας τὰ προ- ἴόντια, κάμνει ὅτι δύναται, τόσον αὐτὸς ὅσον καὶ ἡ γυνὴ του καὶ τὰ τέκνα του, διὰ νὰ μοῦ εἰλαυερχά- ριστοι μοῦ προσφέρουν λοιπὸν πολὺ ὡραία σπαράγγια, πότε γιασοῦρι καὶ πότε νωπώτατα αὐγά . . .

Ἀλλὰ θὰ μοῦ ἔλεγέ τις: καλέ μου Μάρκε, ἐγκατέλειπες τὴν πατρίδα σου διὰ νὰ μεταβῆς εἰς Ἰταλίαν νὰ ζητήσῃς γνωρίμους, οἱ ὁποῖοι θὰ σὲ καθίστων χρησιμώτερον εἰς τὴν πατρίδα σου, καὶ ἀφῆκες εἰς τὸ βαθὺ τὸν γῆρας τοὺς γονεῖς σου μόνους, καὶ τοὺς ἀγαπητοὺς καὶ ποθητοὺς συνομηλικούς σου, χωρὶς κἂν νὰ καμψῆς οὐτεμὲ τὰ δάκρυα τῶν πρώτων οὔτε μὲ τὰς παραινέσεις τῶν ἄλλων· καὶ εἰς ἐπίμετρον, ὡς νὰ ἐλησμόνη- σες τὸν σκοπὸν διὰ τὸν ὁποῖον ἐφυγες ἢ μᾶλλον ὡς νὰ ἠθέλες νὰ καταδικάσῃς τὸν ἑαυτὸν σου εἰς ἰσθμῖον ἐξορίας, χωρὶς κανεὶς νὰ σὲ καταδικῶν ὥστε νὰ φοβῆσαι, σχεδὸν κινδυνεύεις νὰ ἐξέλθῃς

τῶν ὁρίων τῆς χώρας τὴν ὁποίαν κατοικεῖς, καὶ διατιῦσαι εἰς μίαν μικρὰν πόλιν τὴν ὁποίαν κανεὶς δὲν δύναται νὰ πλησιάσῃ, ὅμοιος πρὸς τὸν ὁμηρικὸν ἦρωα τῆς Ἰλιάδος Σαρπηδόνα· ὁ ὁ- πολος μὲ πόνον καρδίας ἀποφεύγει τὰς πολυσυ- χνάστους ὁδοὺς . . . Δὲν ἐντρέπεσαι λοιπὸν νὰ πωλῆς τὴν ἐλευθερίαν σου, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνε- τράφης, καὶ νὰ θυσιάξῃς τὸ πολυτιμότερον τῶν

ΜΑΡΚΟΣ ΜΟΥΣΟΥΡΟΣ

* Ἀπὸ τὰ εΛΟΓΙΑ τοῦ PAUL Jouve (1877)

ἀγαθῶν, τὸν καιρὸν, ἀφοῦ εἶσαι ὑποχρεωμένος τὴν μίαν ἡμέραν νὰ εἶσαι εἰς τὸ Καρπὶ, κατόπιν νὰ τρέχῃς εἰς Lusaria, κατόπιν νὰ μεταβαίνῃς εἰς τὴν Manlona διὰ νὰ εἶσαι πάντοτε πλησίον τοῦ πρίγκηπος, ὁ ὁποῖος εἴτε καθ' ὁδὸν, εἴτε εἰς τὰ ξενοδοχεῖα ὅπου καταλύει, ἐπιμένει νὰ ἔχῃ τὸ μάθημα τῶν Ἑλληνικῶν; Ποῦ εἶναι ἡ εὐγένεια τῆς ψυχῆς σου ποῦ ἔδειξες ἕως τώρα, Μάρκε; Ποῦ εἶναι τὰ ὡραῖα σχέδια ποῦ ἐπλάττες; Ποῦ εἶναι ἡ ἐπιθυμία σου νὰ καλλιεργήσῃς τὴν ἀρετὴν; Ὅλα μάταια, ὅλα ἐσβέσθησαν. Καθ' ἡ- μέραν λησμονεῖς τὰ μαθήματα, τὰ ὁποῖα ἔλαβες

* Ἐν θυμὸν κατέδωκ, πότον ἀνθρώπων ἀλασί- νων. — Ἰλιάς Ζ, 202.

(1) Βελούδου: La colonie grecque de Venise. Venise 1898.

(2) Pernot: Etud. de lit. grec. mod. Paris, 1915.

τῶν Ἑλληνικῶν βιβλίων, ἐδέχτο νὰ ἀναπληρώσῃ εἰς τὴν ἔδραν τοῦ πανεπιστημίου τῆς Παδούης τὸν Laurent de Camertino.

Ἡ μικρὰ ἀπόστασις ἣτις ἐχώριζε τὰς δύο πόλεις, Παδουαν καὶ Βενετιάν, καθὼς καὶ οἱ παντὸς εἶδους δεσμοὶ οἱ ὅποιοι συνέδεον ταύτας, ἐπέτρεπον εἰς τὸν Μουσοῦρον τὸν συνδυασμὸν τοῦτον, νὰ εἶναι δηλαδὴ καθηγητὴς εἰς Παδουαν καὶ λογοκριτὴς εἰς Βενετιάν, χωρὶς ἐννοεῖται νὰ ἐμποδίζε-ται νὰ ἀσχολῆται εἰς τὰς ἐκδοτικὰς του ἐργασίας.

Εἰς τὴν ἔδραν ταύτην, εἰς τὴν ὁποίαν ἐγένετο ἐπισημοποιημένος καθηγητὴς τῷ 1505 μὲ τὸν μετριόφρονα μισθὸν τῶν 100 καὶ κατόπιν 140 φιορινίων κατ' ἔτος, ἐδί-δαξαν ἄλλοτε ὡς προκατόχοι τοῦ Laurent de Camertino ἀπὸ τοῦ 1463, ὁ Ἀθηναῖος Δημήτριος Χαλκοκονδύλης, ὁ ὁποῖος ἐγκατέλειπε τὴν Παδουαν διὰ νὰ μεταβῆ εἰς Φλωρεντιάν, καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Ξένος, Ἕλληνας ἱερεὺς ἐκλατινισθεὶς. Τὴν θέσιν λοιπὸν ταύτην οὐ μόνον ἐπαξίως ἀνέλαβε ἀλλὰ καὶ ἐλάμπρυνε, καθὼς πολλοὶ τῶν συγχρόνων του μαρτυροῦσι, χάρις εἰς τὴν βαθεῖαν γνῶσιν τοῦ ἀρχαίου κόσμου τὴν ὁποίαν εἶχεν.

Ὅτε ὁμως βραδύτερον τὰ μαθήματα δι-εκόπησαν, ὁ Μουσοῦρος ἐπανῆλθε πάλιν εἰς Βενετιάν, ἐνθα ἡ σύγκλητος, ἐπιθυμοῦσα νὰ ἔχη πλησίον τῆς ἑνα τοιοῦτον Ἑλληνιστὴν, ἀποκατέστησε χάριν αὐτοῦ τὴν χειρῶν ἀπὸ ἐτῶν θέσιν τῆς Ἑλληνικῆς φιλολογίας. Κατὰ τῷ 1516 ἐγκαταλείπει τὴν Βενετιάν διὰ νὰ μεταβῆ εἰς Ρώμην, εἰς τὸ κολλέγιον τὸ ὁποῖον Λέων ὁ Ι' ἴδρυσεν καὶ τοῦ ὁποίου τὴν σύνταξιν τοῦ κανονισμοῦ εἶχεν ἐπιφορτισθῆ ὁ Ἰανὸς Λάσκα-ρις⁽⁶⁾. Ἐνταῦθα γνωρίζεται μετὰ τοῦ πα-τρὸς τοῦ Jean Antoine de Baif καθὼς φαίνεται ἐκ τῶν ἀκολουθῶν στίχων:

Ce mien père Angevin gentilhomme de race,
L' un des premiers Français, qui les
[Muses embrasse,
D'ignorance ennemi, desirieux de sçavoir,
Passant torrents et monts, jusqu' à Rome,
[alla voir
Masure Candiot: qu'il ouit pour apprendre
Le grec des vieux auteurs, et pour docte
[s'y rendre

(6) Pernot: Et. de Litt. grec. mod. Paris 1915.

Ou si bien travailla que, dedans quelques

Il se fit admirer et des plus suffisans⁽⁷⁾.

καὶ τοὺς ὁποίους μεταφράζομεν ἀκολουθῶς:
«Ὁ πατήρ μου Angevin, εἰς ἀπὸ τοὺς πρώτους Γάλλους, εὐγενὴς ἔξ αἵματος, θε-ράπων τῶν Μουσῶν καὶ ἐχθρὸς τῆς ἀμα-θειας, ἀπληστος εἰς γνώσεις, διαβαίνων χει-μάρρους καὶ βουνά, μετέβη εἰς Ρώμην διὰ τὰ ἰδίῃ τὸν Κρητικὸν Μουσοῦρον, τὸν ὁποῖον καὶ ἤκουσε, διὰ νὰ ἐκμάθῃ τὴν γλῶσσαν τῶν ἀρχαίων συγγραφέων καὶ νὰ καταστῇ σοφός. Ἐκεῖ τόσον καλὰ ἐργάσθη, ὥστε ἐντὸς ὀλίγου ἐγενεν ἀντικείμενον ἐξαιρετικῶν θαυμασμοῦ».

Ὁ Μουσοῦρος ἦτο ἤδη συνειθισμένος εἰς τὰς προσευχὰς αἱ ὁποῖαι τὸν ἀπησχό-λουν τόσον εἰς τὴν ἐξοχὴν του, ὅτε ἦτο εἰς Capri, ὥστε δὲν ἐδυσκολεύθη νὰ ἀσπασθῇ τὸ κληρικὸν σχῆμα. Δὲν γνωρίζομεν εἰς ποίαν ἀκριβῶς ἐποχὴν ὠνομάσθη ἐπίσκοπος Ἱεράπετρας τῆς νήσου Κρήτης, γνωρίζομεν ὁμως ὅτι ἐγένετο ἀρχιεπίσκοπος τῆς Μονεμ-βασίας τῷ 1516. Οὐσιαστικῶς καμμίαν ἐκ τῶν δύο τούτων θέσεων δὲν ἀνέλαβε, ἡ δὲ ἐπιθυμία του νὰ ἀποθάνῃ καὶ νὰ ταφῇ εἰς τὸ κρητικὸν ἔδαφος δὲν ἐπραγματοποιήθη, διότι ἀπέθανεν εἰς Ρώμην καὶ ἐδιαβάσθη εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Santa Maria de Pace.

Ἐν τέλει παραθέτομεν, ὡς τὸν σπουδαιό-τερον ἔπαινον πρὸς τὸν Μουσοῦρον, τὸ κά-τωθι ἀπόσπασμα μιᾶς τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Ἐρασμίου⁽⁸⁾ τὸ ὁποῖον μεταφράζομεν ἀλό-κληρον, διότι προέρχεται ἐκ καλάμου τόσον περιφανοῦς. Εἰς τοῦτο θέλει νὰ εἴπῃ ὅτι «ἂν ἐξετέθη εἰς τὸν παρόντα κόσμον πρὸς τιμωρίαν διὰ τὴν διαμονὴν του εἰς τὸ ἔξωτερόν», τοῦλάχιστον δὲν εἶναι ἀξιόμ-πος δι' ἀχαριστίαν διότι ἔκαμε νὰ ἔλθῃ ὁ γέρον πατήρ του εἰς Ἰταλίαν.

Ἴδου πῶς ἐκφράζεται ὁ σοφὸς Ὁλλανδὸς Ἐρασμος ὁμιλῶν διὰ τὸν Raphael Regio, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε καθηγητὴς τῶν Λατινικῶν εἰς Παδουαν μέχρι τοῦ 1509:

«Δὲν ἦτο νομίζω ὀλιγώτερον τῶν 70 ἐτῶν (ὁ Raphael Regio) καὶ ἐν τούτοις οὔτε τὸ πλέον δριμὺ ψῦχος τὸν συνεκράτει ἀπὸ τοῦ

(7) Jean Antoine de Baif: Oeuvres en rime Paris 1514.

(8) Erasme: Epistolarum, libri XXXI Londres 1642.

νὰ μεταβῆ νὰ ἀκούσῃ ἀπὸ τῆς 7ης προῶν ἡς ὥρας τὸν Μάρκον Μουσοῦρον, ὁ ὁποῖος δὲν διέκοπτε τὰ μαθήματά του παρὰ 4 ἡμέρας τὸ ἔτος. Καθ' ὃν χρόνον οἱ νέοι ὑπέφερον ἀπὸ τὴν δριμύτητα τοῦ χειμῶνος, οὗτος ὁ γέρον δὲν συνεκράτειτο διόλου ἀπὸ τὸ ψῦχος. Ὡς πρὸς τὸν Μουσοῦρον, οὗτος ἀπέθανεν ἔνωρις ἀφοῦ πρώτον, ἀπὸ εὐμέ-νειαν Λέοντος τοῦ Ι', ὠνομάσθη ἀρχιε-πίσκοπος Μονεμβασίας, εἶχε δὲ ἐξαιρετικὴν γνῶσιν τῶν Λατινικῶν καὶ μόνον οἱ συμ-πατριῶται τοῦ Θεόδωρος Γαζῆς καὶ Ἰανὸς Λάσκαρης—ἐκ τῶν ὁποίων ὁ τελευταῖος οὗ-τος ἐπέζη ἀκόμη—ἦτο δυνατόν νὰ συγκρι-θῶσι μετ' αὐτοῦ ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀπόψεως. Εἶχε πρὸς τούτοις ἀξιοσημεῖωτον κλίσιν πρὸς ὅλας τὰς φιλοσοφικὰς ἐπιστήμας, ἦτο τέλος ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος ἐκαλεῖτο διὰ μεγάλας ἐκπλήξεις ἐὰν ἔζη.

«Μίαν ἡμέραν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐπρόκειτο νὰ γευματίσω εἰς τὴν οἰκίαν του, εἶδον τὸν γέροντα πατέρα Μουσοῦρον, ὁ ὁποῖος δὲν ὄμλει παρὰ μόνον Ἑλληνικά. Ἦτο ἡ ὥρα νὰ πλύνωμεν τὰς χεῖρας μας' καθεὶς λοιπὸν

ἀπὸ ἡμᾶς ἐπροθυμοποιήθη νὰ παραχω-ρήσῃ ἀπὸ εὐγένειαν εἰς τὸν ἄλλον τὴν πρῶ-τεραιότητα τῆς χρήσεως τοῦ νιπτῆρος. Ἐγὼ τότε, διὰ νὰ κάμω νὰ ἀποφύγωμεν τοὺς ἀσκόπους αὐτοὺς διαταγμούς, τὸν ἔλαβα ἀπὸ τῆς χειρὸς καὶ τοῦ εἶπον εἰς Ἑλληνι-κῆν: «ἡμεῖς δύο γέροντες». Ὁ πατήρ Μου-σοῦρος ἠὲ χαριστήθη πολὺ, διότι δὲν ἤμην πολὺ πλέον ἀπὸ αὐτὸν ἡλικιωμένος, καὶ ἐ-πλύθη μαζί μου. Ὁ Μουσοῦρος νίδος μὲ τὴν σειρὰν του πάλιν ἔλαβε ἀπὸ τὴν χεῖρα τὸν Ζαχαρίαν, νέον ἐκ τῶν σοφωτέρων, λέγων: «καὶ ἡμεῖς δύο νέοι».

Ἐπῆρξε τοῦλάχιστον, καθὼς βλέπομεν, ὁ πατήρ, μόνος οὗτος, εὐτυχὴς νὰ ζήσῃ κατὰ τὰς τελευταίας του ἡμέρας πλησίον τοῦ πο-λυαγαπημένου του τέκνου, εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν ἡ μετανάστευσις δὲν ἦτο ὅπως σήμερον τόσον συνήθης καὶ ἡ καρδιά συνεπῶς τῶν γονέων περισσώτερον ἢ σήμερον τρυφερά' καὶ ὁ Μουσοῦρος, ἱκανοποιημένος συνάμα, νὰ συνδυάσῃ ὅσον ἦτο δυνατόν τὴν ἐπιτυ-χίαν τῶν σκοπῶν του, μὲ τῆς συναισθημα-τικῆς ζωῆς του τοὺς πόθους.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Σ. ΒΕΡΒΕΝΙΩΤΗΣ

ΜΑΡΜΑΡΥΓΕΣ

Ἔχει κι ἡ λάσπη, φαίνεται, τὴ γλυκάδα τῆς' κάτω θὰ ξέρον τὸ σκουλήκι, ὁ χοῖρος καὶ οἱ λασπάνθρωποι τῆς πέννας, τῆς πά-λας, τῆς κάσας καὶ τῆς γκραν-κάσας.

* *

Ὅταν ἀκούω στοὺς δρόμους νὰ ὠωνά-ζουν ψαλίδια, μαχαίρια γι' ἀκό. . . ἢ χαλ-κῶματα νὰ γανῶσ. . . ἢ παπούτσια νὰ μπα-λώσ. . . ἄθελα ἔρχονται στὸ νοῦ μου κά-ποιοι ὀργανισμοὶ ποὺ δὲν κόβουν πιὰ καὶ λαχταροῦν γιὰ τρόχισμα, κάποιες ψυχὲς ποὺ ἢ πράσινη φαρμακερὴ σκουριά τους θέλει βιαστικὰ γάνωμα καὶ κάποιοι χαρακτῆρες ποὺ τοὺς βγῆκε ὀλότελα ὁ πάτος.

* *

Στὸ πλαγιὸν μας περιβόλι, ὁ περιβολά-ρης ἀπὸ τὸν καιρὸ τοῦ παιδιοῦ του ποὺ πέθανε, ἀστόχησε νὰ μαζέξῃ τὰ κολοκύθια του' καὶ μερικὰ παρμεγάλωσαν, φρούσκω-σαν' μὰ τὰ νέα ποὺ βγῆκαν πλάγι τους,

μαράθηκαν, ἔμειναν τόσα δά' τὴν ἰκμάδα ποὺ εἶχε τὸ ὑπέδαφος τὴ δούφηξαν λαί-μαργα τὰ ἄλλα, κι αὐτὰ δὲ βρῆκαν μὲ τι νὰ θρεφτοῦνε. Ἔτσι καὶ στὴ ζωὴ. Κάποιες ὑπερτροφίες τοῦ νοῦ ἢ τῆς καρδιάς ἀφή-νουν ἀτροφικὲς ἄλλες διανοητικὲς ἢ ἠθικὲς ἐνέργειες.

* *

Στὶς μεγάλες συγκινήσεις μας, χωρὶς νὰ τὸ νοιώθωμε, τὰ μάτια μας γίνονται τὸ πιὸ δυνατό ἐνσταντανέ' ἀρπάζουν τὴν τοπο-θεσία καὶ τὴν κάνουν αἰώνιο πλαίσιο τῆς μεγάλης μας λύπης ἢ χαρᾶς. Ὅταν μοῦ μῆνυσαν πὼς πέθανε ἡ μονάκριβη ἀδελ-φούλα μου, ἤμουν παιδί, καὶ ἤμουν στὴν ἐξοχή. Καὶ ὡς σήμερα, ὅταν τὴ φέρνω στὸ νοῦ μου, δὲν μπορῶ νὰ τὴ ξεχωρίσω ἀπὸ ἓνα θαμπὸ ἡλιοβασίλεμα, μέσα σ' ἓνα κῆπο, κάτω ἀπὸ μιὰ καρδιά, κοντὰ σ' ἓνα πη-γάδι, πάνω σ' ἓνα βρουσκεπασμένο κί-θισμα! . . .

Σὲ μερικὸς ἀνθρώπους ἡ ἀχαριστία δὲν προέρχεται ἀπὸ ἠθικὴ στρέβλωση ἢ πῆρσι, ἀλλὰ εἶναι φυσικὸ ἀποτέλεσμα μιᾶς ἀρρωστιάτικης ἀνυποταξίας· δὲν τὸ ὑποφέρουν πὼς βρέθηκαν σὲ ἀνάγκη νὰ τοὺς βοηθήσῃ ὁ ἄλλος· τοὺς κάνει κακὸ καὶ μόνο ἢ σκέψη πὼς ταπεινώθηκαν νὰ δεχτοῦν χάρι· γι' αὐτὸ δὲ συχωροῦν ποτέ τοὺς εὐεργέτες τοὺς ποὺ τοὺς θυμίζουν τὸν ἐξευτελισμὸ τοὺς.

* *

Εἶναι ὅμως κι εὐεργεσίες ποὺ δὲ χαμογελοῦν μηδὲ χαϊδεύουν, μόνο γαυγίζουν καὶ δαγκάνουν. Σὲ τέτοιες καλοσύνες τῆ στιγμῆ ποὺ εἶσαι ἔτοιμος νὰ νοιώσῃς εὐγνωμοσύνη, δὲν προφταίνεις, γιατί νοιώθεις βαθιά, στὴν καρδιά σου, δυνατὸ τὸν πόνο τῶν δοντιῶν τοὺς.

* *

Στὸ σιδηρόδρομο, ὅταν καθόμαστε ἀνάποδα, προχωροῦμε πίσω πίσω, ὥσπου φτάνομε στὸ τέρμα. Ἔτσι καὶ στὴ ζωὴ, οἱ περισσότεροι προχωροῦν πίσω πρὸς τὸ τέλος, χωρὶς νὰ στρέψουν τὸ μάτι τοὺς πρὸς τὸ σκοπὸ τοῦ προορισμοῦ τοὺς. Μὰ γι' αὐτὸ δὲ φτάνουν οὔτε χειρότερα οὔτε ἀργότερα ἀπὸ τοὺς ἄλλους.

* *

Ἐπάρχουν δάσκαλοι τοῦ μυαλοῦ ἢ τῆς ἐνέργειας ποὺ, ἀπορροφημένοι νὰ διδάξουν τοὺς ἄλλους, παραμελοῦν ὀλίγον τὸ ἐγὼ τοὺς, κι ὁ χειρότερος μαθητὴς τοὺς εἶναι ὁ ἑαυτὸς τοὺς. Ἐπάρχουν ὅμως κι ἄλλοι, πρακτικοί, ποὺ μόνη ἔννοια τοὺς ἔχουν νὰ διδάξουν τὸν ἑαυτὸ τοὺς, ὠφελοῦνται μόνο αὐτοὶ ἀπὸ τὰ μαθήματά τοὺς, καὶ χωρὶς νὰ φανίονται πὼς κάνουν τὸ δάσκαλο, ἔχουν ἕνα λαμπρό, μονόκριβο μαθητὴ· τὸν ἑαυτὸ τοὺς.

* *

Πόσοι ποιηταὶ ἢ καλλιτέχναι περνοῦν τὴ ζωὴ τοὺς μὲ τὴ σκέψη ποιοῦ πρότυπο, σπάνιο ἢ χτυπητό, νὰ μιμηθοῦν γιὰ νὰ εἶναι πρωτότυποι. Κάθε πρωτὸ ψιθυρίζουν μὲ τὸν ποιητὴ τοῦ Ρολλά, χωρὶς νὰ εἶναι Μυσσέ: qui romptais-je imiter pour être original?

Καὶ πεθαίνουν χωρὶς νὰ λάβουν τὴν ἀπόφρασι νὰ εἶναι ὁ ἑαυτὸς τοὺς.

* *

Οἱ μεγαλοφυΐες μοιάζουν μὲ τὴ μεγάλη Φύσι, ὅχι μόνο γιατί κι αὐτὴ καὶ κείνη δημιουργοῦν ἀπὸ μιὰ ἑσωτερικὴ δύναμι, μὲ δικούς τοὺς νόμους, ἀλλὰ καὶ γιατί, ὅμοια, τὸ ὕψος τοὺς τὸ παίρνει καὶ τὸ δουλεύει ὁ πολὺς κόσμος. Τὰ βουνά, τὰ δάση, ἢ θάλασσα, ὁ οὐρανὸς ἔχουν τοὺς δουλευτάδες τοὺς ὅπως ὁ Ὅμηρος, ὁ Αἰσχύλος, ὁ Ἰκτῖνος, ὁ Φειδίας, ὁ Σαΐκπηρ, ὁ Μιχαήλ ἢ Ἄγγελος ἔχουν τοὺς δικούς τοὺς. Καὶ ἡ Φύσι ὅπως καὶ ἡ Μεγαλοφυΐα ἔχει τοὺς μεγάλους ἐξηγητὲς τοὺς καὶ τοὺς χειρόνακτες τοὺς· ἔχει τὸ Νεύτων, τὸ Χούμπολτ, κι ἔχει τὸν Ράσκιν καὶ τὸν Τάιν μὰ ὑπάρχουν ἀρχαιολόγοι ποὺ ζοῦν ἀπὸ τὰ μάρμαρα, καθηγητὲς ποὺ ζοῦν ἀπὸ τὰ ἀρχαῖα κείμενα, χωρὶς παρα-πέρα νόημα γι' αὐτὸ ποὺ κάνουν, ὅπως οἱ σκαφτιάδες, οἱ σφουγγαράδες. Στὴν ἱεραρχία τῶν δουλευτάδων παραξενὴ θέσι ἔχουν οἱ κριτικοί· τὸ περισσότερο, δὲ δημιουργοῦν δικὸ τοὺς τίποτε· οὔτε ἡ κριτικὴ τοὺς εἶναι δημιουργία, ὅπως μπορεῖ κάποτε νὰ εἶναι· τὸ κριτικὸ τοὺς ξεθύμασμα εἶναι κουσκουσουριά, κουτσομπολιό. Σ' αὐτοὺς ποὺ δὲν μπαίνουν σὲ δουλειά ἂν δὲ δουλέψουν πρώτα οἱ ἄλλοι, ταιριάζει, θιαροῶ, ὁ ὠραῖος στίχος τοῦ μεγάλου Γερμανοῦ γραμμένος γιὰ τὸν Κάντιο καὶ τοὺς μικροὺς σχολιαστὲς τοῦ:

(Wenn die Vornehmen banen, haben die [Kantner] zu thun

(Ὅταν οἱ μεγαλοσιάναι χάζουν, βρίσκουν δουλειά οἱ ἄνθρωποι μὲ τὰ γάρρα).

* *

Ἐπάρχουν ἄνθρωποι ποὺ φραντάζονται ἢ καμῶνονται πὼς εἶναι **δρομοανοίχτες**, ἐνῶ εἶναι φυλακισμένοι σὲ κάποιο σύστημα, σὰ σὲ μιὰ βαρεῖα σιδερένια πανοπλία, σφουρηλατημένη ἀπὸ ξένα χέρια, ποὺ μόλις μποροῦν νὰ κουνηθοῦν μέσα της· καὶ τὸ σπαρτάρισμα τῆς σκλαβιᾶς τοὺς τὸ θαρροῦν ἀγῶνα γιὰ νέες ἀξίες.

* *

Ὅσοι γράφουν **ψιχί** τὴν ψυχὴ, **ἔστσι** τὴν αἰσθησι καὶ ἐβγένια, τὴν εὐγένεια ὅπως ὁ Βηλαρῶς καὶ τόσοι παρακατηνοὶ ὡς τὰ σήμερα, ξεχνοῦν πὼς ἡ λέξι δὲν ἀποτείνεται μόνο σ' τ' αὐτὴ, ἀλλὰ καὶ στὸ μάτι· ἡ λέξι ἔχει τὴ φυσιογνωμία της, τὰ χαρακτηριστικά της ὅπως καὶ τὴ φωνὴ της· κι ὅπως ὑπάρχουν ἀκουστικὲς παραφωνίες, ὑπάρ-

χουν καὶ ὁπτικὲς, ποὺ πληγῶνουν ὅπως καὶ οἱ ἄλλες· γιὰ τὶς ὁπτικὲς παραφωνίες ρωτήστε τοὺς θυμοὺς τῶν ζωγράφων καὶ τῶν αἰσθητικῶν.

* *

Διαβάζοντας τὸ περίφημο ἀποκαλυπτικὸ βιβλίον τοῦ Ὄττο Νόρδενσκιολδ ὁ **Πολινὸς κόσμος**, ξαφνίστηκα σὲ μιὰ του σελίδα· ὁ πρῶτος Νόρδενσκιολδ, ὁ μεγάλος, ὁ ξακουστός ἐξερευνητής, στὸ πέρασμά του στὴν ἀγνωστὴ ἐσώχωρα τῆς Γροιλανδίας, πρῶτο ἀνθρώπινο πέρασμα στὴν ἀπάτητη παγωμένη ἔκταση, βροῖκε μιὰ σταχτερὴ σκόνι ποὺ σκέπαζε τὴν ἐπιφάνεια τῶν πάγων, ὅπως ἡ δική μας χουματένια σκόνι σκεπάζει τὴ γῆ. Γιὰ τὸ καινούριο πρᾶγμα τοῦ χρειάζοταν μιὰ καινούρια λέξι· καὶ τὴ δημιούργησε: **κρουονλι** «ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸ κρῦος=πάγος καὶ κόνις=σκόνι» σημειώνει ὁ νεώτερος Νόρδενσκιολδ. Καὶ εἶπα μέσα μου: πεθαμένη τάχα εἶναι ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ τῆς ἀρπάζουν σὰ λάφυρα τὰ

πλούτη της οἱ διαβάτες, ἢ ζωντανὴ πάντα, αἰώνια καὶ ἀκατάλυτα νέα, ποὺ μεγαλόδοξη καὶ ἀπλοχέρη χαρίζει τοὺς θησαυροὺς της στὸν κόσμο, ὡς τοὺς πόλους, σὲ ὅλους, γιὰ νὰ δώσουν ὄνομα στὸ πρωτόφαντο, νὰ ἐκφράσουν τὸ ἀνεῖπωτο:

* *

Ἐνας ἀδιάλλακτος καθαρευουσιάνος, εἶναι πέντε ἔξη χρόνια, ἔβγαλε ἀγριοφωνάρες βλέποντας σ' ἕνα βιβλιαράκι γιὰ μικρὰ παιδάκια τὴ λέξι **γαίδαρος**. Δὲν τὸ χοροῦσε ὁ νοῦς μου· μὰ ὅταν ἔμαθα πὼς σ' ἕνα γερὸ καυγᾶ μ' ἕνα συναδέλφῳ του, στὸ θυμὸ του, τοῦ πέταξε κατὰμουτρα: **βρε γαίδαρε!** μοῦ λύθηκε τὸ μυστήριον· μπῆκα στὸ νόημα: ὁ προβλεπτικὸς γλωσσολόγος φρόντιζε νὰ προφυλάξῃ τὴ λέξι ἀπὸ τὴν καθημερινὴ χρῆσι· νὰ μὴ φθαρῇ, νὰ μὴ τριβῇ, νὰ μὴ ξεφτίσῃ, νὰ μὴ λεκιάσῃ, νὰ μὴ ξεθοριάσῃ· νὰ φυλάξῃ ὅλη τὴ φρεσκάδα της, σὰν τὸ φράσκο του, γιὰ τὶς ἐπίσημες περιστάσεις!

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΚΟΥΡΤΙΑΗΣ

ΕΞΑΣΤΙΧΑ

ΠΡΟΣΗΛΩΣΗ

Δὲν πρόσεχα στὸ δρόμο μου εἰ φώναζαν τὰ πλήθη
κι' ἂν ἄκουα κάτι, τὸ ἄρινα νὰ το σκεπιάσῃ ἢ λήθῃ.
Καὶ διαβαίνα ἀνενόηλος ἀπὸ καλέσματα γλυκὰ
ἢ ἀπὸ σκληρὰ διωξίματα. Κ' εἶταν βραδιὲς κ' εἶταν αὐγές,
ποὺ ἀπ' τὴ θερμὴ προσήλωσι στὰ μὲ μεθοῦν ἰδανικά,
θιαροῦσα μόνο ἐγὼ πὼς ζῶ,—γύρω δὲν ἔβλεπ' ἄλλες ζωές.

* *

ΠΟΝΟΣ ΚΑΙ ΠΟΝΟΣ

Μερόνυχτα κρυφότερημα, μὴν τύχει καὶ σὲ χάσω.
Κι' ὁ πόνος μου, ἀγωνίας καρπός, ποὺ στάλα νὰ ἡσυχιάσω
δὲ μ' ἄρινε, καινούργε καὶ φαίνονται ἅν ἄλλος
κάθε φροῦ ποὺ πρόβαλλε νὰ μοῦσθῃ πιὸ μεγάλος.
Τώρα ποῦ, γιέ μου, σ' ἔχασα, πιὸ ἄψυς ὁ πόνος μου, ὅμως
εἶν' ἴδιος πάντα κι' ὁμαλὸς σὰ νιοστρωμένος δρόμος,

ΜΙΧΑΗΛ Δ. ΠΕΤΡΙΔΗΣ

ΕΝΑΣ ΛΑΪΚΟΣ ΠΟΙΗΤΗΣ

Μου τὸν ἐσύστησ' ἓνας φίλος, ὄχι βέβαια γιὰ ποιητή, — μήπως τῷ ξέρε καὶ κείνος; — παρὰ γιὰ γραμματικό. Ἦταν τότε πού ἐπρόκειτο νὰ ἐκδοθῇ ἡ «Νέα Ἑστία» καὶ μοῦ χρειαζόταν ἓνας ἄνθρωπος γιὰ τὸ γραφεῖο. Μοῦ εἶπε πὼς ὀνομάζεται Σολωμός, — «ἀλλὰ δὲν ἔχω καμμιά σχέση» ἐπρόσθεσε, — πὼς εἶναι ἀπὸ τῆ Ρουμανία καὶ πὼς κάμποσα ἐπαγγέλματα ἀλλάξε στὴ ζωὴ του. Δὲν ἔδωσα πολλὴ προσοχὴ σ' αὐτά, οὔτε ζήτησα νὰ μάθω περισσότερα. Εἶχα ἰδεῖ στὰ μάτια του τὸν τίμιον ἄνθρωπον καὶ μὲ κἀθ' ἐμπιστοσύνη τὸν κράτησα. Ἀπὸ τότε, ὁ Σολωμός εἶναι τὸ δεξιὸ χεῖρ τῆς «Νέας Ἑστίας», συχνὰ μάλιστα καὶ τὸ ἀριστερό. Κρατεῖ τὰ βιβλία, τὴν ἀλληλογραφία, διευθύνει τὴ διεκπεραίωση, πηγαίνει στὸ ἴδιο γραφεῖο, τρέχει στὸ ἴδιον γραφεῖο, ἀνεβοκατεβαίνει στὸ Πρακτορεῖο, ἐπισκέπτεται τοὺς συνεργάτες, στὴν ἀνάγκη κάνει καὶ διορθώσεις. Ἐργάζεται μὲ ζῆλον, μ' ἐνδιαφέρον, καὶ χωρὶς τις «μπολσεβιστικὲς» μουρμούρες τῆς ἐποχῆς μας... Ὡστόσο, τις πρώτες μέρες, εἶχα παρατηρήσει πὼς γύρευε τὴν εὐκαιρίαν νὰ μοῦ μιλήσῃ... σοβαρὰ. «Χρ! συλλογίστηκα δὲν θὰ τοῦ φτάνει κ' αὐτονοῦ ὁ μισθός...» Ἀλλὰ ὄχι, κάθε ἄλλο! Ἔνα μεσημέρι, στὸ βιβλιοπωλεῖο, ἀφοῦ εἶχαν φύγει πιά ὄλοι, αὐτὸς περίμενε σὲ μιὰν ἄκρην νὰ τελειώσω τὴν ὀμιλία μου μὲ τοὺς ἀγαπητοὺς Κολλάρου καὶ Σια, κ' ἄμα βγήκα ἔξω, μὲ πῆρε τὸ κατόπι. Σὲ λίγο περπατοῦσε πλάι μου.

— Νὰ σᾶς πᾶω ὡς τὸ σπίτι; μοῦ ἐπρότεινε. Ἀπὸ κεῖ κἀθουμαι κ' ἐγώ.

Εἶπαμε λίγες κουβέντες, ἀσήμαντες, κ' ὕστερα ἔγινε μιὰ μεγάλη σιωπὴ... Μοῦ φάνηκε πὼς δὲν τολμοῦσε νὰ μοῦ πῆ ἐκεῖνο πού ἤθελε, κ' ἐγὼ πάλι δὲν ἐννοοῦσα μὲ κανένα τρόπο νὰ τὸν ἐνθαρρύνω. Ἐπιτέλους βρῆκε τὸ μεγάλο θάρρος. Κι' ἀέφωνα, μ'

ἓνα ὕφος πού τοῦ κάκου θὰ δοκίμαζα νὰ τὸ παραστήσω, μοῦ κάνει:

— Ξέρετε... γράφω ποιήματα κ' ἐγώ.

— Ἀ, ὥστε αὐτὸ ἦταν!... Ἄν καὶ σήμερὰ κάτι τέτοιο πρέπει νὰ περιμένῃ κανεὶς ἀπ' ὄλους, — καὶ ποιὸς δὲν γράφει; ποιὸς; — ὁμολογῶ πὼς ἀπὸ τὸ γραμματικό μας δὲν τὸ περίμενα. Μὲ ξάφνισε πολὺ. Καὶ τὴν πρῶτη φαιδρὴ ἐντύπωση μοῦκανε κείνο τὸ «κ' ἐγώ». Γιατὶ θυμήθηκα πὼς τὸν λένε Σολωμό...

— Χαίρω πολὺ, εἶπα κρατώντας τὰ γέλια μου. Καὶ... σὰν τί ποιήματα εἶναι αὐτὰ πού γράφεις;...

— Διάφορα.

— Ἐρωτικά, βακχικά, πατριωτικά, λιανοτράγουδα;...

— Ἀπ' ὅλα. Ἐχω μάλιστα κ' ἓνα ἔμμετρο διήγημα...

— Ἀρχισα νὰ μπαίνω στὸ γοῦστο.

— Ὡ, καί μένε! Ἐμμετρο διήγημα πηγες νὰ γράψῃς; Μὰ δὲν εἶναι καθόλου τῆς μόδας.

— Ξέρω κ' ἐγώ;... Αὐτὸ μοῦ ἦρθε αὐτὸ ἔγραψα.

— Πάει καλά. Καὶ σὲ τί στίχους; Δεκαπεντασύλλαβους;

— Χρ! δὲν ξέρω πὼς τοὺς λένε.

— Πὼς τοὺς κάνεις λοιπόν;

— Ἔτσι, ὅπως μοῦρχονται... δὲν ξέρω.

— Μικροὺς ἢ μεγάλους τελοσπάντων;

— Χρ! μᾶλλον μικροὺς.

— Ἐμμετρο διήγημα, σὲ στίχους μᾶλλον μικροὺς... Καὶ τὸ θέμα;...

— Μὰ... πὼς νὰ σᾶς τὸ πῶ τώρα;...

Δὲν εἶναι καλύτερα νὰ σᾶς τὸ δώσω νὰ τὸ διαβάσετε καὶ... νὰ μοῦ πῆτε σεὶς ἂν ἀξίζει;...

— Γιὰ νὰ δημοσιευθῇ δηλαδὴ;

— Ἀ, ὄχι... Ἄν ἀξίζει μόνο...

— Κατάλαβα. Σὲ βασανίζει καὶ σένα ἢ ἰδέα ἂν γράψῃς ἢ ὄχι καλά.

— Πολύ!.. Εἶναι τὸ μόνο πράγμα πού θάθελα νὰ μάθω.

— Καλὰ λοιπόν. Δὲς μου το.

— Νὰ σᾶς τὰ φέρω.

[Καὶ τὴν ἄλλη μέρα μοῦφερε στὸ σπίτι κάμποσα χειρόγραφα. Ἦταν τὸ «ἔμμετρο διήγημα» καὶ μερικὰ ἄλλα ποιήματα μικρότερα. Ἦ περιέργειά μου εἶχε κορυφωθεῖ. Προπάντων ἤμουν βέβαιος πὼς θὰ γελοῦσα, θὰ γελοῦσα πολὺ. (Κι' εἶναι τόσο σπάνιο κ' αὐτὸ σήμερὰ, πού οἱ περισσότεροὶ γράφουν... ὑποφερτά! οὔτε νὰ γελάσῃς δὲν ἀφίνουν!) Καὶ τὸ ἴδιο βράδυ, μονάχος μου, ξεδίπλωσα τὰ χειρόγραφα τοῦ Σολωμοῦ, ἀφησα κατὰ μέρος τὰ μικρὰ κ' ἀρχινὰ διαβάζω τὸ ἔμμετρο διήγημα.

Διαβάζω τὴν πρώτη στροφή... καλὴ! Διαβάζω τὴ δεύτερη... καλύτερη! Ἦ τὴν τρίτη, τὴν τέταρτη, τὴν πέμπτη... Μὰ γιὰ στάσου!... Ἐδῶ εἶν' ἓνας ἄνθρωπος πού ξέρε ταυλάχιστο νὰ κἀνῃ στίχους, κ' ἂς μὴν ξέρε πὼς τοὺς λένε... Καὶ μόνο στίχους; Ὡ, καὶ κάτι ἄλλο, — κάτι ἄλλο πού δὲν τὸ ξέρουν, δὲν τὸ μποροῦν, οὔτε οἱ σοφώτεροι!.. Προχωρῶ... Καλέ, πού ἔμμετρο διήγημα! Αὐτὸ εἶν' ἓνα λυρικό ποίημα μὲ φόρμα ὅπως διόλου δική του. Ἐχει μέσα καὶ λίγη διήγηση, καὶ λίγο διάλογο, μὰ τὸ αἰσθημα ἐσχελίζει. Καὶ εἶναι κάτι τόσο ἀπλό, τόσο ἀδύρμητο, τόσο γνήσιο, μὰ καὶ τόσο πρώτοτυπο, πού σπάνια εἶδα στὴ ζωὴ μου! Μόνο πού δὲν εἶναι καθόλου «σοφὸ». Αὐτὸς πού τῶκανε, δὲν εἶναι βέβαια ἓνας λόγιος-ποιητῆς εἶν' ἓνας ποιητῆς λαϊκός... Προχωρῶ, τελειώνω. Κι' ἐγώ, ἐγὼ πού περίμενα νὰ γελάσω, στὸ τέλος αἰσθάνομαι τὰ μάτια μου ὑγρά...

Μπᾶ! τί ἔπαθα; Δὲν ἐδιάβασα πάλι τὴ

«Λήθη» τοῦ Τσουκαλά! Κι' ἐκείνη μὲ συγκίνησε ἀλλὰ ἦταν ἀπὸ τὰ πιὸ τεχνικά καὶ ζυγισμένα τραγούδια πού γράφτηκαν στὸν καιρὸ μας. Μὴν εἶναι ὑποβολή;.. Ἰδιόμοια, ἢ ἀντίθεση, ἢ ὀμιλία πού κάναμε τὸ μεσημέρι, ἢ προκατάληψη πού μοῦ γεννήθηκε ἀπ' αὐτή, κ' ὕστερα ἢ κάποια ἀνθρωπιά τῶν στίχων πού τοὺς περίμενα γελοῖους, — ὄλ' αὐτὰ μὴ μ' ἐκαμαν νὰ ὑπερβάλω καὶ νὰ συγκινηθῶ χωρὶς λόγο;... Καθόλου ἀπίθανο! Καὶ γιὰ πρώτη ἴσως φορὰ στὴ ζωὴ μου, δὲν ἐμπιστεύθηκα στὴν ἴδια μου ἐντύπωση, δὲν βασίσθηκα στὴ συγκίνησή μου, δὲν πίστεψα τὰ μάτια μου πού δὲν ὑγράνθηκαν ὡς τώρα παρὰ μόνο μπροστὰ σὲ κάτι ὠραῖο, λόγιο ἢ λαϊκὸ ἀδιάφορο!.. Καὶ τὴν ἄλλη μέρα πού εἶχα φίλους στὸ σπίτι μου, — συνεργάτες τῆς «Νέας Ἑστίας», καὶ νέους καὶ παλιούς, — τοὺς διάβασα τὴν «Ψαροπούλα» τοῦ Σολωμοῦ. Εἶδα τότε μὲ χαρὰ μου πὼς δὲν εἶχα γελασθεῖ: «Ὁλοι, ὁμόφωνα, — δέκα γοῦστα, — βρῆκαν τὸ λαϊκὸ ποίημα ἔξοχα.

— Τί λέτε; τοὺς ρώτησα, ἀφοῦ τοὺς διηγῆθηκα κ' ὅλη τὴν ἱστορία. Γιὰ τὸ περίεργο καὶ τὸ σπάνιο τοῦ πράγματος, δὲν ἀξίζει νὰ δημοσιευθῇ στὴ «Νέα Ἑστία»;

— Ἀξίζει! εἶπαν.

Αὐτὸ εἶπα κ' ἐγὼ ὕστερα τοῦ Σολωμοῦ:

— Διάβασα, φίλε μου τὸ «ἔμμετρο διήγημα» σου. Ἀξίζει. Καὶ θὰ τὸ δημοσιεύσω.

Μοῦ ἀποκρίθηκε:

— Ὡ, θὰ χαρῶ πολὺ νὰ δημοσιευθῇ στὴν «Νέα Ἑστία»! Θὰ τὸ στείλω καὶ στὴν Κωστάντσα, στὸ σπίτι μου, νὰ τὸ διαβάσῃ κ' ἡ μητέρα μου.

Ἄλλο ποίημα!..

ΓΡ. Ξ.

Η ΨΑΡΟΠΟΥΛΑ

Σ' ἓνα μικρὸ καιρονεδάκι πού ἦταν στὴν ἀκρογιαλιά, ξεγνοῦσα κάθε μου φαρμάκι στῆς μοναξιάς τὴν ἀγκαλιά.

Ἐκεῖ ἀψηφοῦσα τοὺς ἀνθρώπους κ' ἔπλαθα ὄνειρα γλυκά ὁ νοῦς μου ἐπέτα σ' ἄλλους τόπους, σὲ μέρη οὐράνια, μυστικά.

Κι' οἱ στοχασμοὶ γυρῶσαν πάλι ἀπ' τῶν ὄνειρων τὴ χαρὰ, ὅταν θωροῦσα στ' ἀκρογιαλιά πού ἔπαιζε ἡ κόρη τοῦ ψαρά.

Σκόρπιζε γέλιο ὀλόγυρά της. Τί δροσερὴ, τί πεταχτή! Καὶ τί ὄμορφα φιλοῦσε ὁ μπότης τὴ μαγεμένη ἐκείνη ἀχτή!

Λέγανε πῶς ἡ ψαροπούλα
ἓνα βοσκὸ εἶχ' ἐρωτευτῆ
καὶ πῶς αὐτὸς μιὰ βοσκοπούλα
τὴν Κυριακὴ θὰ παντρευτῆ.

Τί μουσική, τί ἁρμονία
σ' ἐκείνη τὴν ἀκρογιαλιά!
Δίπλα στὸ δάσος συναυλία
δίνουνε χίλια-δύο πουλιά.

Στὰ πλάγια, τοῦ βοσκοῦ ἡ φλογέρα
τὸ λέει μελαγχολικά.
Εἶναι γεμάτη ἡ ἀτμοσφαῖρα
ἁρώματα μεθυστικά.

Ὁ ἥλιος γέροντας στὴ δύση
χρυσίζει ἀντίκρου τὰ βουνά,
κι' ἡ βοσκοπούλα ἀπὸ τὴ βρῦση
μὲ τὸ κοπάδι, ξεκινᾷ.

Τὴ βλέπει, τρέχει ἡ ψαροπούλα
νὰ τῆς μιλήσῃ λαχταρᾷ:
«—Γιατί, γλυκειά μου βοσκοπούλα,
γιατί μοῦ κλέβεις τὴ χαρὰ;

«Θαρρεύτηκα τὸ μυστικό μου
σ' ἐσένα νάλλθω νὰ τὸ πῶ.
Ἄχ! μὴ μοῦ πέρνεις τὸ βοσκὸ μου
ποῦ ἀπὸ μικρῆ τὸν ἀγαπᾷ!

«Ἔχεις προικιά σου σπίτια δέκα
καὶ πλούτη ὅπου νὰ μπορῆς
νὰ γίνῃς ἀλλογοῦ γυναῖκα
κι' ὅλο τὸν κόσμο νὰ χαρῆς.

«Μὰ ἐγὼ ἴμαι μιὰ φτωχὴ κοπέλλα,
γι' αὐτὸν τὸ στῆθος μου χτυπᾷ
καὶ—πίστεψε—θὰ μοῦρθη τρέλλα
ἂν μάθω π' ἄλλην ἀγαπᾷ!»

Ἀπολογιέται ἡ βοσκοπούλα:
«—Ἔχεις ἀγάπη μουσικιά,
ὅμως, φτωχὴ μου ψαροπούλα,
σοῦ λείπουν τὰ πολλὰ προικιά.

Ἄφου κι' οἱ δυὸ τὸν ἀγαποῦμε,
θὰ πάρῃ ἐμένα φυσικά
δὲν ἔχουμε ἄλλο τί νὰ ποῦμε.»
Κι' ἔφυγε, πρώτη, βιαστικά.

Ὁ ἥλιος ἔγυρε στὴ δύση
δὲν κελαιδοῦν πιά τὰ πουλιά,
καὶ μοιάζει νεκρωμένη ἡ φύση
μονάχα στὴν ἀκρογιαλιά

φουσομανάει καὶ μουγγρίζει
ἡ θάλασσα. Εἰς τὴ στεριά
σπάζουν τὰ κύματα κι' ἀφρίζει
τὸ πέλαγος. Χίλια θεριά

θαρρεῖς ἐκδίκηση γυρεύουν
γιὰ τὴν κοπέλλα τοῦ ψαρῶ,
φαίνονται σὺ ν' ἀργοσαλεύουν
κάτω ἀπὸ τ' ἄγρια νερά.

Κι' ἡ ψαροπούλα μὲ μονάχο
στὸ στῆθος τῆς ἓνα σταυρό,
ὀλόγυμνη, πάνω ἀπ' τὸ βράχο,
χάνεται μέσα στὸν ἄερό.

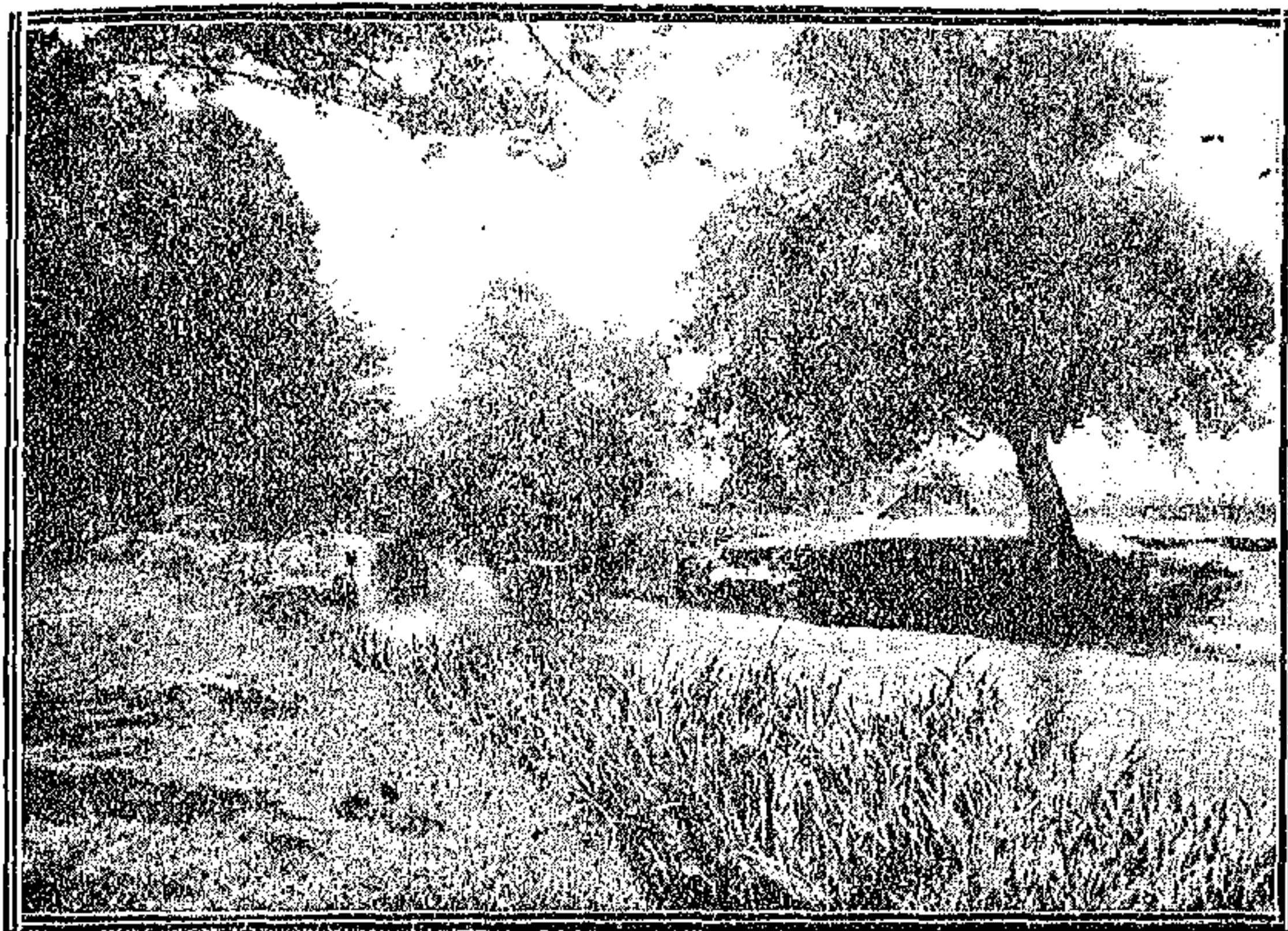
Ἐκλείσε τὸ καφενεδάκι
στὴ μαγεμένη ἀκρογιαλιά,
ποῦ πρὶν νὰ γύρῃ τὸ βραδάκι
ψάλλαν στὸ δάσος τὰ πουλιά.

Καὶ τώρα σὰν περνᾷ τὸ βράδυ
λησμονημένος ἀπὸ κεῖ,
ἀκούω στὸ μαῦρο τὸ σκοτάδι
σὰ βογγητὸ—σὰ μουσική.

Εἶναι τῆς θάλασσας τὸ κύμα
ποῦ σπάζει στὴν ἀκρογιαλιά
καὶ νανουρίζει κάποιον μνημα
στῆς μοναξιάς τὴν ἀγκαλιά.

Ι. ΣΟΛΩΜΟΣ

ΕΡΑΣΙΤΕΧΝΑΙ ΦΩΤΟΓΡΑΦΟΙ

Ο ΜΑΥΡΟΠΟΤΑΜΟΣ ΤΗΣ ΛΕΙΒΑΔΙΑΣ

Φωτογραφία Σπύρου Νασομίδου

ΑΚΟΙΜΗΤΟΣ

Εὑρίσκειται ἐπὶ τῆς Ἀνατολικῆς (Ἀσια-
τικῆς) ἀκτῆς τοῦ Θρακικοῦ Βοσπόρου, με-
ταξὺ Χρυσουπόλεως καὶ Ἰϋξείνου Πόντου.
Φέρει δὲ ὁ τόπος τὸ ὄνομα τοῦτο ἐκ τῆς
μονῆς τῶν Ἀκοιμήτων, ἧς τὰ ἐρείπια εἶδεν
ὁ Γύλλιος ἐν τῷ πρὸς μεσημβρίαν ἄκρῳ τοῦ
κόλπου Καστακίου, τοῦ καὶ Βόλακος ὀνο-
μαζομένου καὶ τοποθετουμένου ὑπ' αὐτοῦ
μετὰ τὸ χωρίον τῶν Συκῶν. Τὸν Καστά-
κιον αὐτὸν κόλπον (ὡς μᾶς λέγει ὁ Γύλλιος
ἐν τῷ Ζ' κεφαλαίῳ τοῦ συγγράμματός του)
Διονύσιος ὁ Βυζάντιος (ἐν τῷ ἀνάπλω τοῦ
Βοσπόρου 98) Κατάγγειον ἐκάλεε. Εἶναι δὲ
αὐτὸς ὁ πρὸς βορρᾶν τῆς ἀγκάλῃς Τσιμποῦ-
κι (αὐτῶ καὶ σήμερον ὀνομαζόμενος: Χάρ-
της Ἀγγλ. 1198: The Bosphorus, πλάτος
41°06'00") διανοιγόμενος καὶ πρὸς δυσμὰς
ἀναπεπταμένος σύγχρονος Κόλπος Μπέικος.

Ἑρμείας ὁ Σωζόμενος, ἐν τῇ Ἐκκλησια-
στικῇ του Ἱστορίᾳ, ὀρίζει τὴν θέσιν τῆς μο-
νῆς «πρὸς αὐτῇ τῷ τοῦ Πόντου στόματι»
ὁ δὲ Γύλλιος προσθέτει ὅτι ὁ τόπος καὶ ἡ
μονὴ ἐκλήθη τῶν Ἀκοιμήτων (a monachis
numquam noctu dormientibus) ἐκ τῶν
Ἑλλήνων δηλ. μοναχῶν, οἵτινες οὐδέποτε
ἐκοιμῶντο, ἀλλὰ διαδεχόμενοι ἀλλήλους,
ἔψαλλον ἡμέραν καὶ νύκτα ἐν τῷ ναῶ χωρὶς
ποτέ νὰ παύσωσι τῶν ἱερῶν ἀσμάτων «ἐκ
τῆς διηγεσεῦς, ὡς λέγει ὁ Δουκάγγιος, πρὸς
τὸν Θεὸν ἠδῆς τῶν Ἀκοιμήτων ἄχρι τῆς
δεῦρο φροντιστήριον ὀνομάζεται». Ὁ τρό-
πος οὗτος τῆς ψαλμοῦδίας ἐκαλεῖτο ἄλλοτε
εἰς τινα τῶν μοναστηρίων τῆς Δύσεως Laus
Perennis, τοῦτέστι κατὰ τὴν φράσιν τοῦ
Δουκαγγίου «ἄληκτος ὑμνολογία».

Ὁ Σκαρλάτος Βυζάντιος γράφει ὅτι τὴν

Μονήν αὐτὴν συνεστήσατο ὁ ὁσιος Μάρκελλος ὁ Ἀπαμειεύς, ἑορταζόμενος τῇ 29 Δεκεμβρίου, ἢ κατ' ἄλλους ὁ τοῦτον διαδεξάμενος εἰς τὴν τῆς Μονῆς προστασίαν Ἀλέξανδρος τῷ 120. Οὗτος, κατὰ τὸν Σωζόμενον, διελὼν τοὺς ἐν αὐτῇ ἀθροισθέντας τριακοσίους μοναχοὺς, τὸ πλεῖστον Ρωμαίους, Γραικοὺς καὶ Σύρους, εἰς τρεῖς ἢ κατ' ἄλλους ἕξ τάξεις, χοροὺς, τελοῦντας ὑπὸ πεντηκοντάρχους καὶ δεκάρχους, διέταξεν, ὅπως «τῇ κατὰ διαδοχὴν τῶν λειτουργούντων ὑπαλλαγῇ τὴν ἀσκήτην ταύτην τῷ Δεσπότη περιποιεῖσθαι δοξολογίαν» ἤτοι ἵνα ἐναλλασσόμενοι ψάλλωσι κατὰ μίμησιν τῆς ἐν οὐρανοῖς ἀσκήτου ἀγγελικῆς ὑμνωδίας.

Ὁ τὸν βίον τοῦ Ἀλεξάνδρου γράψας ἀναφέρει (Acta Sanctorum Ἰανουαρίου, τόμος Β', σ. 302—311) τὰς λέξεις, δι' ὧν καθιέρου τὴν ἀνάσιν αὐτὴν προσευχῇ. «Quatuor, λέγει, et viginti ministeriis cursum diei ac noctis perficiemus Deo hymnos accipientes».

Ἐκ τῆς μονῆς ταύτης, προσθέτει ὁ Δουκάγγιος, καὶ ἄλλαι ἀλλαχόθι μοναὶ ὑπὸ τὸ αὐτὸ ὄνομα καὶ τὴν αὐτὴν τάξιν ἰδρύθησαν, ὧν σημαντικώτερα εἶναι ἢ ἐπὶ Ἀναστασίας τοῦ Δικόρου τῶν ἀποσπασθέντων τῆς Ἐκκλησίας Νεστοριανῶν.

Ὅτω βλέπομεν ποίαν ἔκτασιν ἔλαβε τὸ τάγμα τῶν Ἀκοιμήτων, ὑπερ ἰδρυθὲν τὸ πρῶτον περὶ τὰ τέλη τοῦ Δουαδίου ἐπὶ τῶν ὀρθῶν τοῦ Ἰωρράτου, καὶ ἔχον ὡς κέντρον τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐν ᾗ ἤκμασε, διελύθη κατὰ τὰ μέσα τοῦ ἰουαίου αἰῶνος συνεπιεὶς τῆς καταδικῆς τοῦ Νεστορίου καὶ τῶν ὀπαδῶν του. Τελευταῖον δὲ λείψανον αὐτοῦ ἦτο τὸ Τάγμα Assidium chorumi τὸ ἰδρυθὲν τῷ 515 ἐν Αἰγαῖνον ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Βουργουνδίας Σιγισμύνδου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ :

- Banduri Imperium Orientale. Venetiis 1729.
Βυζαντίου, Ἡ Κωνσταντινούπολις, 1862.
Διονυσίου τοῦ Βυζαντίου, Ἀνάπλους Βόσπορου.
Ἐκδοσις Καρόλου Wescher. Parisiis 1874.
Ducange, Constantinopolis Christiana, venetiis 1729.
Gyllii (Petri) De Bosphoro Thracio zer. VIII. venetiis 1729 Herbelot, Bibliothèque orientale ou dictionnaire universel. Paris 1761.
Pargoire (j) 1 Les debuts du monachisme à Constantinople. (Extrait de la Rev. des questions historiques de Janv. 1899) 2. Un mot sur les acémètes (l'usage à part de l' Echo d' Orient tom. II σ. 304—308).

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ Π. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΣ

Διδάκτωρ Φιλοσοφίας καὶ Νομικῆς, Βιβλιοφύλαξ τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς.

Ο ΒΟΣΠΟΡΟΣ

Ξέρετε τὴν παράδοση γιὰ τὸ Βόσπορο;

Ὁ Ποσειδῶνας, ὁ φοβερός Θεὸς τῆς θάλασσας, ὁ ἄρχοντας τῆς τρικυμίας, ὁ πατέρας τῶν λευκῶν κυμάτων, ὀργισμένος μετὰ τὴν ὄραιοτερη ἀπὸ τῆς Νύμφης, τὴν Εὐξενία, τὴν ἔκλεισε στὴ Μαύρη Θάλασσα.

Μιά στενὴ λουρίδα, σὰν πόρτα φυλακῆς, τὴ χάριζε ἀπὸ τὴ θάλασσα τοῦ Μαρμαρᾶ καὶ ἀνάμεσα ἀπ' αὐτὴ τὴν κλειστὴ πόρτα, ἀκουγε τὰ γέλια καὶ τὰ τραγοῦδια τῶν φιλενάδων τῆς, ποὺ λούζονταν σ' αὐτὴ.

Τοῦ χάκου ἢ δύστυχη νύμφη ἔκλαιγε στὴ φυλακὴ τῆς τοῦ χάκου δέρονταν καὶ ὀρχονταν πότ' ἐδῶ καὶ πότ' ἐκεῖ.

Παντοῦ εὗρισκε πότε ὀλοπράσινες καὶ πότε ἄγριες καὶ ἀπόρητες ἀκρογιαλιές, τίποτ' ἄλλο...

Τὴν ἀνοιξὴ τὰ πουλιά, περνώντας γιὰ τὸ βορρᾶ, τῆς ἔφεραν χειρετίσματα ἀπὸ τῆς φιλενάδες τῆς καὶ τῆς τραγουδοῦσαν, πὺς στὰ νησιά τοῦ Ἀρχιπελάγου ἀνθίζον τὰ λουλούδια, πρασινίζουν τὰ δέντρα καὶ προσεύχονται μετὰ τὴν κορφή στὸν οὐρανὸ τὰ κηπαρίσια.

Ἐκλαιγε πικρὰ ἀκούγοντάς το ἢ φωνὴ Νύμφη καὶ οἱ Σκύδες, ταξιδεύοντας στὴ Μαύρη Θάλασσα, ἄκουγαν στὸ βόγγο τῆς ἀνοιξιτικῆς τρικυμίας τοὺς ἀναστεναγμούς τῆς.

Ἀνώφελα ἰκέτευαν τὸν Ποσειδῶνα κ' οἱ ἄλλες φιλενάδες τῆς.

Ὁ Θεὸς ἦταν ἀμετάπειστος.

Δὲν ἐννοοῦσε νὰ τὴν ἐλευθερώσῃ.

Ἀπελπισμένες οἱ Νύμφες ζήτησαν

βοήθεια τοῦ παντοδύναμου Θεοῦ Βάχχου, τοῦ καλοῦ Θεοῦ, τοῦ κυρίαρχου τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, ποὺ φανερώνει στοὺς Θεοὺς καὶ στοὺς ἀνθρώπους τὸ καλύτερο ἀπ' τὰ μυστήρια: πὺς μεταβάλλουν τὸ σταφύλι σ' εὐθύμια.

Χαμογέλασε ὁ καλὸς Θεὸς γιὰ τὰ παράπανα τῶν Νυμφῶν καὶ στὸ βυθὸ τοῦ κρημπαρένιου ποτηριοῦ βρήκε τὸ μέσο νὰ τίς βοηθήσῃ στὴ συμφορὰ τους. Ἔστειλε τοὺς Σατύρους του νὰ καλέσουν τὸ Θεὸ τῆς θάλασσας σὲ τραπέζι, νὰ δοκιμάσει τὴν καινούργια ἔσοδειά.

Τρεῖς μέρες καὶ τρεῖς νύχτες γλεντοῦσαν οἱ Θεοὶ σ' ἀνθισμένα νησιά. Κι' ὁ Βάχχος ἔκοψε, κ' ὄλο ἔκοψε κρημπαρένια τσαμπιά καὶ τᾶστιβε στὸ ποτήρι τοῦ Ποσειδῶνα. Κι' οἱ Νύμφες τραγουδοῦσαν κ' ἔχθρευαν εὐχαριστώντας τοὺς Θεοὺς ποὺ γλεντοῦσαν. Κ' ἔπινε ὁ Ποσειδῶνας τὸ τριανταφυλλένιο κρασί τῆς Χίου (τὸ αἶμα τῆς γῆς). Κι' ὅταν δοκίμασε καὶ τὸ κρασί τῶν κρησιῶν, τὸ θεῖο, τὸ μοσχομουρισμένο κρασί τῆς Σάμου, εὐθύμησε ἢ καρδιά του κ' εἶπε ὁ Ποσειδῶνας στὸ Βάχχο :

«Θαυματούργησες, μεγάλε, δυνατὲ καὶ κάλλιστε τῶν Θεῶν ποτὲ δὲν ἀνοιξε τόσο ἢ καρδιά μου ὡς διασκεδάσουμε λοιπόν: θέλετε νὰ χτυπήσω μετὰ τὴν τριαινά μου τὴ θάλασσα καὶ τὰ κύματα νὰ μαζευτοῦν ὄλογορα στὸ νησί τῆς Σάμου, νὰ μᾶς χορέψουν ἕνα τρελλὸ χορὸ καὶ νὰ μᾶς τραγουδήσουν τὰ τραγοῦδια τους; Κι' ὄλος ὁ κόσμος, οἱ θάλασσες κ' οἱ ὠκεανοὶ νὰ γεμίσουν ἀπὸ εὐθύμια, καὶ παντοῦ σὲ δαιμονισμένο χορὸ νὰ στριφογυρίζουν τὰ κύματα; Θέλετε;»

Ἀλλὰ ὁ καλὸς Βάχχος χαμογέλασε πονηρᾶ, σκύβοντας στὸ ποτήρι του, κ' εἶπε :

«Τί εἶναι ὁ χορὸς καὶ τὰ τραγοῦδια τῶν κυμάτων μπροστὰ στοὺς χοροὺς καὶ τὰ τρα-

γοῦδια, ποὺ ξέρει ἢ νύμφη Εὐξενία; ἢ ὄραιοτερη ἀπὸ τῆς νύμφης τοῦ Ἀρχιπελάγου; Ἀληθινά, ὅταν τὴ βλέπω νὰ χορεύει, μοῦ φαίνεται πὺς βγήκε ἀπ' τὸν ἀφρὸ τοῦ κρασιοῦ, ὅπως βγήκε ἢ ὄραιοτερη τῶν θεῶν, ἢ ξανθὴ Ἀφροδίτη, ἀπ' τὸν ἀφρὸ τῆς θάλασσας. Νά, ποιὸς ἔβριζε νὰ στολίσῃ τὸ γλέντι τῶν Θεῶν. Ἀλλ' ἄλλοίμονο! Αὐτὸ εἶν' ἀδύνατο».

Ἀγανάχτησε ἢ ψυχὴ τοῦ μεθυσμένου Θεοῦ.

«Γιὰτ' εἶν' ἀδύνατο» ;

— «Γιὰτ' εἶναι κλεισμένη στὴ Μαύρη Θάλασσα κ' ἢ φυλακῆς, ἀπ' τὴν ὄνομά τῆς, λέγεται Εὐξενίος Πόντος. Καὶ ποιὸς θὰ μπορέσει, ποιὸς θάβῃ τὴ δύναμη νὰ σκίσει τὴ γῆ καὶ νὰ ἐνώσει τίς θάλασσες; Ποιὸς;»

— «Θεέ! φώναξε ὁ Ποσειδῶνας, παράπιες κρασί. Μήπως δὲν ἔχεις τὸν Ποσειδῶνα μπροστὰ σου; Μήπως δὲν ἔχω τὴν τριαινά μου; Πὺς ρωτᾷς «ποιὸς» καὶ τολμᾷς νὰ προσφέρεις τὴν ἄγνωστη γιὰ μένα λέξη «ἀδύνατο», λέξη τῶν θνητῶν καὶ ὄχι τῶν θεῶν;»

Καὶ διάταξε ὁ βασιλέας τῶν θαλασσῶν νὰ ζήσουν τὸ ἄρμα του κύλησε στὰ κύματα, ἀγκαλιάζοντας τὸ Βάχχο, ποὺ ἔστιβε, ὄλο ἔστιβε σταφύλια στὸ ποτήρι του.

— «Κοίτα! εἶπε ὁ Ποσειδῶνας» καὶ χτύπησε μετὰ τὴν τριαινά του τὴ λουρίδα τῆς γῆς ποὺ χάριζε ἕως τότε τὴ Μαύρη Θάλασσα ἀπ' τὴ θάλασσα τοῦ Μαρμαρᾶ.

Ἀλλὰ ὁ Θεὸς ἦταν μεθυσμένος, καὶ ἢ τριαινά του πέρασε ἀπ' τὴ γῆ κάνοντας πολλὰς κημπύλες κ' ἔσκαψε ἕνα μεγάλο φειδωτὸ αὐλάκι, ποὺ ἀντίμωσέ τίς δύο θάλασσες. Νά, γιὰτὶ ἔχει τόσους ἐλιγμούς ὁ Βόσπορος. Εἶναι τὰ ἴχνη ἀπ' τὴν τριαινά τοῦ μεθυσμένου Θεοῦ.

(Ἀπὸ τὸ Γ' ὠσσιχὸ)

ΛΙΖΑ Δ. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗ

ΧΑΡΙΤΩΝ (100 μ. Χ.)

ΚΑΛΛΙΡΡΟΗ

ΑΡΧΑΙΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ (*)

Ε΄.

Ὡς τῆ Συρία καὶ τὴν Κιλικία, ἡ Καλλιρρόη δὲν στεναχωρέθηκε πολὺ, γιὰ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἀκούγει ἀκόμα γύρο τῆς, καὶ τῆ θάλασσα ἔβλεπε πού ἔβγαζε στὴ Συρακούσα. Ἄμα ὅμως ἔφτασαν στὸν ποταμὸ τὸν Εὐφράτη, ἀπ' ὅπου ἀρχίζει πιά ἡ μεγάλη μεσόγεια χώρα τοῦ βασιλιά, τὴν κυριεψε ὁ πόθος τῆς πατρίδας καὶ τῶν δικῶν τῆς, καὶ τὴν ἀπέλπισε ἡ ἰδέα πὼς δὲν θὰ ξαναγύριζε πιά ποτέ! Στάθηκε τότε στὴν ἀκροποταμιά κι' ἀφοῦ πρόσταξε τοὺς ἄλλους ὅλους νὰπομακρυνθοῦν, ἐξὸν ἀπὸ τὴν Πλαγγόνα, τὴ μόνη πιστῆ τῆς, ἀρχισε νὰ κλαίγεται καὶ νὰ λέη :

— Πόσο μὲ κατατρέχεις, σκληρὴ Τύχη! Ἐσὺ μ' ἔθαψες ζωντανή κι' ἐσὺ μ' ἔβγαλες πάλι ἀπὸ τὸν τάφο, ὄχι γιὰ νὰ μὲ σώσης, παρὰ γιὰ νὰ μὲ παραδώσης σὲ ληστές! . . Ἐγώ, ἡ θυγατέρα τοῦ Ἑρμοκράτη, κατάντησα σκλάβαι καὶ, χειρότερο ἀκόμα κι' ἀπὸ τὴ σκλαβιά, ἀγαπήθηκα κι' ὑποχρεώθηκα νὰ πάρω ἄλλον, ἐνῶ ζοῦσε ὁ Χαιρέας. Μὰ κι' ἐδῶ ἀκόμα μὲ φτόνησες, καὶ τώρα μὲ διώχνεις ἀπὸ τὴν Ἰωνία, πού ἂν καὶ δὲν ἦταν πατρίδα μου, πάντα ὅμως ἦταν χώρα ἑλληνικὴ κι' εἶχα τοῦλάχιστο τὴν παρηγοριὰ πὼς καθόμουν κοντὰ σὲ θάλασσα. Μοῦ στερεῖς τὴ Μίλητο ὅπως μοῦ στέρησες τὴ Συρακούσα. Μὲ σπρώχνεις πέρ' ἀπὸ τὸν Εὐφράτη καὶ μὲ κλείς στὴ χώρα τῆ βαρβαρική, ὅπου δὲν ὑπάρχει θάλασσα, ἐμένα τὴ νησιωτοπούλα! Ἴέλπιδα νὰχω τώρα πιά, πὼς μπορεῖ νὰρθῆ πλοῖο ἀπ' τὴ Συρακούσα; Χωρίζομαι κι' ἀπὸ τὸν τάφο σου, Χαιρέα!

Ἄπὸ δῶ κι' ἐμπρός, τὰ Βάκτρα καὶ τὰ Σοῦσα θάναί τὸ σπῆτι μου κι' ὁ τάφος μου. Ἄμα σὲ περάσω, Εὐφράτη, θάργησω βέβαια νὰ ξαναγυρίσω. Μὰ δὲν μὲ τρομάζει οὔτε αὐτό φτάνει νὰ μὴ βρεθῆ κι' ἐδῶ-πέρα κανέναν νὰ μάγαπήσῃ! . .

Λέγοντας αὐτά, ἔσκυψε καὶ φίλησε τὸ γῶμα. Ἰσπαιτα μπῆκε στὴ βάρκα καὶ πέρασε ἀντικρῦ.

Ὡστόσο ταξίδεψε σὰ βασίλισσα· γιὰ τὴν ὁ Διονύσιος δὲ λυπόταν χρήματα, κι' οἱ ντόπιοι τοὺς ἔκαναν παντοῦ τῆς πιά μεγάλες περιποιήσεις. Ἄλλοι τοὺς ἔξαπόστελνε σὲ δῆμο καὶ σατράπης σὲ σατράπη. Ὅλους τοὺς σκλάβωνε ἡ ὕμορφιά τῆς Καλλιρρόης. Ἐπειτα οἱ βάρβαροι ἐκεῖνοι προαισθανόνταν πὼς ἡ γυναῖκα αὐτὴ θάποχτοῦσε μιὰ μέρα μεγάλη δύναμη, καὶ καθέναν τσακίζοταν νὰ τὴν περιποιηθῆ γιὰ νὰ τὴν ἔχη ὑποχρεωμένη.

Ἄπὸ τᾶλλο μέρος, ὁ Μιθριδάτης ἔκανε τὸ ταξίδι τοῦ πῶ βιαστικά, μέσον Ἀρμενίας. Δὲν θέλησε νὰκολουθήσῃ τὸν ἴδιον δρόμο, γιὰ τὴν φοβόταν μὴν τοῦ πῆ ὁ βασιλιάς πὼς πῆρε κατὰ πόδι τὴν Καλλιρρόη. Ἐπειτα βιαζόταν νὰ φτάσῃ πρωτύτερα γιὰ νὰ προετοιμάσῃ τὴ δίκη. Ἄμα ἔφτασε λοιπὸν στὴ Βαβυλώνα, — ἐκεῖ ἔμεινε τότε ὁ Ἀρταξέρξης, — τὴν πρώτη ἐκεῖνη μέρα ἀναπαύτης στὸ κατάλυμά του, (γιὰ τὴν κάθε σατράπης ἔχει ὀρισμένο κατάλυμα στὴν πρωτεύουσα,) τὴν ἄλλη ὅμως πῆγε στὸ παλάτι, χαιρέτησε τοὺς ἀυλικούς καὶ τοὺς χάρισε δῶρα, προπάντων στὸν εὐνοῦχο τὸν Ἀρταξάτη, πού ἦταν ὁ μεγαλύτερος κι' ὁ δυνατότερος ἀπ' ὅλους κοντὰ στὸ βασιλιά. Ἐπειτα τοῦ εἶπε :

— Πήγαινε, σὲ παρακαλῶ, νὰναγγεῖλῃς στὸν κύριό μας πὼς ὁ δούλος τοῦ Μιθριδάτης ἤρθ' ἐδῶ νὰ τὸν προσκυνήσῃ καὶ νὰπολογηθῆ γιὰ τὴν συκοφαντία πού τοῦ ἔκαμε κάποιος Ἕλληνας.

Σὲ λίγο ὁ εὐνοῦχος γύρισε, φέρνοντας τὴν ἀπάντησιν τοῦ Ἀρταξέρξης :

— Κι' ὁ βασιλιάς μας εὐχεται, εἶπε, νὰ μὴν ἔχη κάμει κανένα κακὸ ὁ Μιθριδάτης· θὰ κρῖνῃ ὅμως ἀφοῦ φτάσῃ ἐδῶ κι' ὁ Διονύσιος.

Ὁ Μιθριδάτης χαιρέτησε κι' ἔφυγε. Ἐπειτα, μονάχος, κάλεσε τὸν Χαιρέα καὶ τοῦ εἶπε :

— Ἐγὼ κατηγοριέμαι καὶ δικάζομαι, ἐπειδὴ θέλησα νὰ σοῦ δώσω πῆσω τὴν Καλλιρρόη. Γιὰ τὸ γράμμα πού ἔγραψες ἐσὺ στὴ γυναῖκα σου, ὁ Διονύσιος τὸ πῆρε γιὰ δικό μου καὶ θέλει τώρα νὰποδείξῃ μ' αὐτὸ πὼς ἐπιβουλεύτηκα τὸ γάμο σου. Πιστεύει, βλέπεις, πὼς ἐσὺ πέθανες· κι' ἄς τὸν ἀφήσουμε καλύτερα νὰ τὸ πιστεύῃ, γιὰ νὰ σὲ ἰδῇ ἄξαφνα στὴ δίκη. Αὐτὴ τὴ χάρη, τὴν εὐεργεσία, σοῦ ζητῶ. Κρύψου. Μὴ βιαστῆς οὔτε τὴν Καλλιρρόην ἰδῆς, οὔτε νὰ μάθῃς τίποτα γι' αὐτὴ. Κάμε γι' ἀγάπη μου ὑπομονή.

— Καλὰ, ἀποκρίθηκε χωρὶς νὰ θέλῃ ὁ Χαιρέας, θὰ κάμω, κύριέ μου, ὅπως μὲ προστάξεις.

Καὶ γυρίζοντας στὸ δωμάτιο ὅπου κοιμόταν μὲ τὸ φίλο τοῦ τὸν Πολύχαρμο, ἀρχισε νὰ κλαίῃ καὶ νὰ λέη :

— Ἄλλο πάλι τοῦτο τὸ κακὸ, Καλλιρρόη μου! Νάμαστε τόσο κοντὰ καὶ νὰ μὴν μποροῦμε νὰ ἰδωθοῦμε! Ἐσὺ βέβαια δὲν γταῖς, γιὰ τὴν δὲν ξέρεις ἀκόμα πὼς ὁ Χαιρέας σου ζῆ. Ἐγὼ ὅμως πού προστάχτηκα νὰ μὴ σὲ ἰδῶ καὶ τὸ παραδέχτηκα ἀπὸ δειλία, εἶμαι ἀσυχώρετος! Τί φοβήθηκα; τὴ ζωὴ μου; Μὰ ἐσὺ θὰ προτιμοῦσες νὰ πεθάνῃς

παρὰ νὰ ὑποκύψῃς σὲ τέτοια διαταγή!

Ὅπως πάντα, κι' αὐτὴ τὴ φορὰ ὁ Πολύχαρμος προσπαθοῦσε νὰ παρηγορήσῃ τὸ δύστυχο φίλο τοῦ. Ὡστόσο κι' ὁ Διονύσιος πλησίαζε στὴ Βαβυλώνα κι' ἡ φήμη, πού εἶχε φτάσει πρωτύτερα, γέμισε τὴν πόλη καὶ διαλαλοῦσε πὼς θὰ δεχόνταν σὲ λίγο τὴν πῶ ὄμορφη γυναῖκα ἀπ' ὅσες βλέπει ὁ ἥλιος στὴ γῆ.

Ὅλοι λοιπὸν ἀνυπομονοῦσαν νὰ ἰδοῦν τὸ θαῦμα, κι' αὐτὸς ἀκόμα ὁ βασιλιάς Ἀρταξέρξης φώναξε τὸν Ἀρταξάτη νὰ τὸν ρωτήσῃ ἂν ἔφτασε ἡ Μιλησία!

Ὁ Διονύσιος, πού καὶ πρωτύτερ' ἀνησυχοῦσε γιὰ τὴ φήμη τῆς γυναίκας του, φθάνοντας τώρα στὴ Βαβυλώνα, ἀνησυχῆσε ἀκόμα περισσότερο. Κι' εἶπε μέσα τοῦ στενάζοντας :

«— Ἐὐνοῦ σου, Διονύσιε, καὶ δὲν εἶν' ἐδῶ ἡ Μίλητος, ἡ δικὴ σου. Ἐολμηρέ κι' ἀσυλλόγιστε! στὴ Βαβυλώνα φέρνεις τὴν Καλλιρρόη ὅπου τόσους ἔχει Μιθριδάτες; Ὁ Μενέλαος, στὴ σεμνὴ Σπάρτη, πάλι δὲν μπόρεσε νὰ κρατήσῃ τὴν Ἑλένη: ἕνας βάρβαρος βοσκὸς ἐκεῖ-πέρα προτιμήθηκε ἀπὸ ἕνα βασιλιά. Πόσοι Πάριδες δὲν θάναί κι' ἀνάμεσα στοὺς Πέρσες! Δὲν βλέπεις

λοιπὸν τί γίνεται; Ἀπ' ὅπου περνοῦμε, μᾶς ὑποδέχεται ὁ λαὸς καὶ μᾶς φιλοξενοῦν οἱ σατράπεις. Ἡ Καλλιρρόη τὸ πῆρε ἀπάνω τῆς καὶ πρὶν ἀκόμα τὴν ἰδῆ ὁ βασιλιάς. Μιὰ μόνη ἐλπίδα σωτηρίας ὑπάρχει: νὰ κρυφθῇ, ἂν εἶναι βολετό, νὰ μὴ τὴν ἰδῇ κανένας».

Μ' αὐτὴ τὴ σκέψη, καβαλλίεψε τᾶλογοῦ τοῦ, ἀφίνοντας τὴν Καλλιρρόη στὴν ἀμαξία τῆς, κρυμμένη μέσα στὴν τέντα τῆς. Κι' ἴσως νὰ πετόχαινε αὐτὸ πού ἤθελε; ἂν δὲν παρουσιαζόταν στὴ μέση κάτι ἄλλο.

**

Οἱ γυναῖκες τῶν πῶ ἐπίσημων Περσῶν

(*) Συνέχεια, ἴδε σελ. 741.

πήγαν στη Στάταιρα, τῆ βασιλισσά τους, και μιὰ ἀπ' αὐτὲς τῆς μίλησ' ἔτσι :

— Μιὰ ξένη, μιὰ παλιοῦ Ἑλληνίδα, ἔρχεται δῶ νὰ παραβγεῖ μὲ τὶς Περσίδες, ποὺ φημιζονται σ' ὅλο τὸν κόσμο γιὰ τὴν ὀμορφιά τους. Ἡ δόξα μας κινδυνεύει και πρέπει νὰ σκεφθοῦμε ἅλες πῶς θὰ προλάβουμε αὐτὸ τὸ κακό.

Ἐλάσε ἡ βασίλισσα κι' ἀποκρίθηκε :

— Μὴν τὰ πιστεύετε ! Οἱ Ἑλληνες εἶναι καυχησιάρηδες και φτωχοί, γι' αὐτὸ θαυμάζουν τὰ μικρὰ σὰ μεγάλα. Ἐτσι φημιζονται και τὴν Καλλιρρόη γιὰ ὀμορφη και τὸ Διονύσιο γιὰ πλοῦσιο. Μὰ φτάνει νὰ παρουσιαστῆ μπροστά της μιὰ ἀπὸ σᾶς, γιὰ νὰ σβύση ἀμέσως ἡ ψεύτικὴ λάμψη τῆς φτωχῆς αὐτῆς σκλάβας !

Οἱ γυναῖκες παραδέχτηκαν τὴ γνώμη τῆς βασίλισσας κι' ἄρχισαν νὰ συζητοῦν ποιά ἦταν ἡ πιὸ ὀμορφη Περσίδα. Εἶπαν ὀνόματα πολλὰ και στὸ τέλος ἔγινε ψηφοφορία ὅπως στὴ βουλή. Ἐτσι βγήκε ἡ Ροδογύνη, θυγατέρα τοῦ Ζώπυρου και γυναῖκα τοῦ Μεγάβουζου, ποὺ ἦταν πραγματικὰ τόσο φημισμένη στὴν Ἀσία γιὰ τὴν ὀμορφιά της, ὅσο κι' ἡ Καλλιρρόη στὴν Ἰωνία. Τὴν πήραν λοιπὸν οἱ γυναῖκες και τὴ στόλισαν μὲ ὅ,τι καλύτερο εἶχε καθεμιά. Ὡς κι' ἡ βασίλισσα ἔδωσε βραχιόλια και γιορτάνι.

Ἀφοῦ τὴν ἐτοίμασαν ἔτσι γιὰ τὸν ἀγῶνα, τὴν ἔστειλαν νὰ προαπαντήσῃ τάχα τὴν Καλλιρρόη. Εἶχαν μάλιστα και μιὰ καλὴ πρόφαση, γιὰτὶ ἡ Ροδογύνη αὐτὴ ἦταν ἀδελφὴ τοῦ Φαρνάκη ποὺ εἶχε γράψει στὸ βασιλιά γιὰ τὸ Διονύσιο. Ὅλη ἡ Βαβυλώνα ἔτρεξε νὰ τὴν ἰδῆ και τὸ πλῆθος τὴν ἔξβγαλε σὰ βασίλισσα. Ἐκείνη, καταστόλιστη, καμάρωνε. Κι' οἱ Πέρσες ἔλεγαν μεταξύ τους :

— Νικήσαμε ! Ἡ Περσίδα θὰ βάλῃ κάτω

τὴν ξένη. Ἄς παραβγῆ μπροστά της ἀντῆς βαστάη ! Ἐτσι θὰ μάθουν οἱ Ἑλληνες νὰ μὴν εἶναι καυχησιάρηδες !

Στὸ ἀναμεταξὺ ἔφτασε ὁ Διονύσιος, κι' ἀμα τοῦ εἶπαν πῶς ἡ ἀδελφὴ τοῦ Φαρνάκη ζητοῦσε τὴ γυναῖκα του, πήδησε ἀπ' τὸ ἀλογό του και τῆς ἔκαμε χίλια φιλοφρονήματα. Ἐπειτα, θέλοντας και μὴ, τὴν πήγε κεῖ ποὺ στεκόταν ἡ ἀμαξά. Τὸ πλῆθος ὄλο ἀκολουθοῦσε ἀδύνατο πιά νὰ μείνῃ κρυμμένη ἡ Καλλιρρόη. Ὁ ἴδιος ὁ Διονύσιος ἀναγκάστηκε νὰ τὴ φωνάξῃ. Κι' ὅταν βγήκε ἔξω κι' ἔλαμψε τὸ πρόσωπό της σὰν ἕνα ζωηρὸ φῶς στὸ σκοτάδι, τὸ πλῆθος θαμπώθηκε. Καθένας τὴν ἔβλεπε ὄχι πιά μὲ τὰ μάτια, παρά και μὲ τὴν ψυχὴ, σπρώχνοντας και πολεμώντας νὰ πλησιάσῃ ὅσο γινόταν περισσότερο. Οὔτε θυμόταν πιά κανένας πῶς ὑπάρχει ἐκεῖ και Ροδογύνη ! Τὸ κανάλαβε κι' αὐτὴ ἡ ἴδια πῶς νικήθηκε, κι' ἐπειδὴ οὔτε νὰ φύγῃ μπορούσε, οὔτε νὰ τὴ βλέπουν νικημένη ἤθελε, χώθηκε στὴν τέντα μὲ τὴν Καλλιρρόη κι' ἡ ἀμαξά ἔκλινε σκεπασμένη. Τὸ πλῆθος πάντ' ἀκολουθοῦσε και, ἀφοῦ δὲν μπορούσε πιά νὰ βλέπῃ τὴν Καλλιρρόη, φιλοῦσε τὴν ἀμαξά της !

Ὅταν ὁ βασιλιάς Ἀρταξέρξης ἔμαθε πῶς ἔφτασε ὁ Διονύσιος, τοῦ μῆνυσε μὲ τὸν Ἀρταξάτη τὸν εὐνοῦχο :

— Δὲν ἔπρεπε νὰργήσῃς ἔτσι, ἀφοῦ κατηγάρετς ἀνθρώπο ποὺ ἔχει τόσο μεγάλη θέση. Ἀφοῦ ταξίδευες ὅμως μὲ τὴν γυναῖκα σου, στὸ συγχωροῦ. Ἐγὼ τώρα ἔχω γιορτὲς και κάνω θυσιές. Ἡ δίκη θὰ γίνῃ ὕστερ' ἀπὸ τριάντα μέρες.

Ἀρχισαν τότε, κι' ἀπὸ τὰ δυὸ μέρη, νὰ προετοιμάζονται τὴ δίκη, ὅπως θὰ προετοιμάζονται κι' ἕνα μεγάλο πόλεμο. Ὁ λαὸς χωρίστηκε σὲ δυὸ. Ὅσοι ἦταν σατραπικοί, πή-

γαν μὲ τὸ μέρος τοῦ Μιθριδάτη ὅσοι ἦταν πάλι δημοκρατικοί, πήγαν μὲ τὸ μέρος τοῦ Διονυσίου. Μὰ κι' οἱ γυναῖκες τῶν Περσῶν χωρίστηκαν τὸ ἴδιο. Ἄλλες φτόνησαν τὴν Καλλιρρόη γιὰ τὴν νικήτρα ὀμορφιά της κι' ἐπιθυμοῦσαν νὰ ταπεινωθῆ, νὰ ἐξευτελισθῆ τὴν ἡμέρα τῆς δίκης, κι' ἄλλες, οἱ περισσότερες γυναῖκες τοῦ λαοῦ, ποὺ δὲν ἔχωνευαν τὶς μεγαλοσιάνες γιὰ τὴν περηφάνειά τους, εὐχόνταν νὰ νικήσῃ κι' ἐκεῖ ἡ Καλλιρρόη.

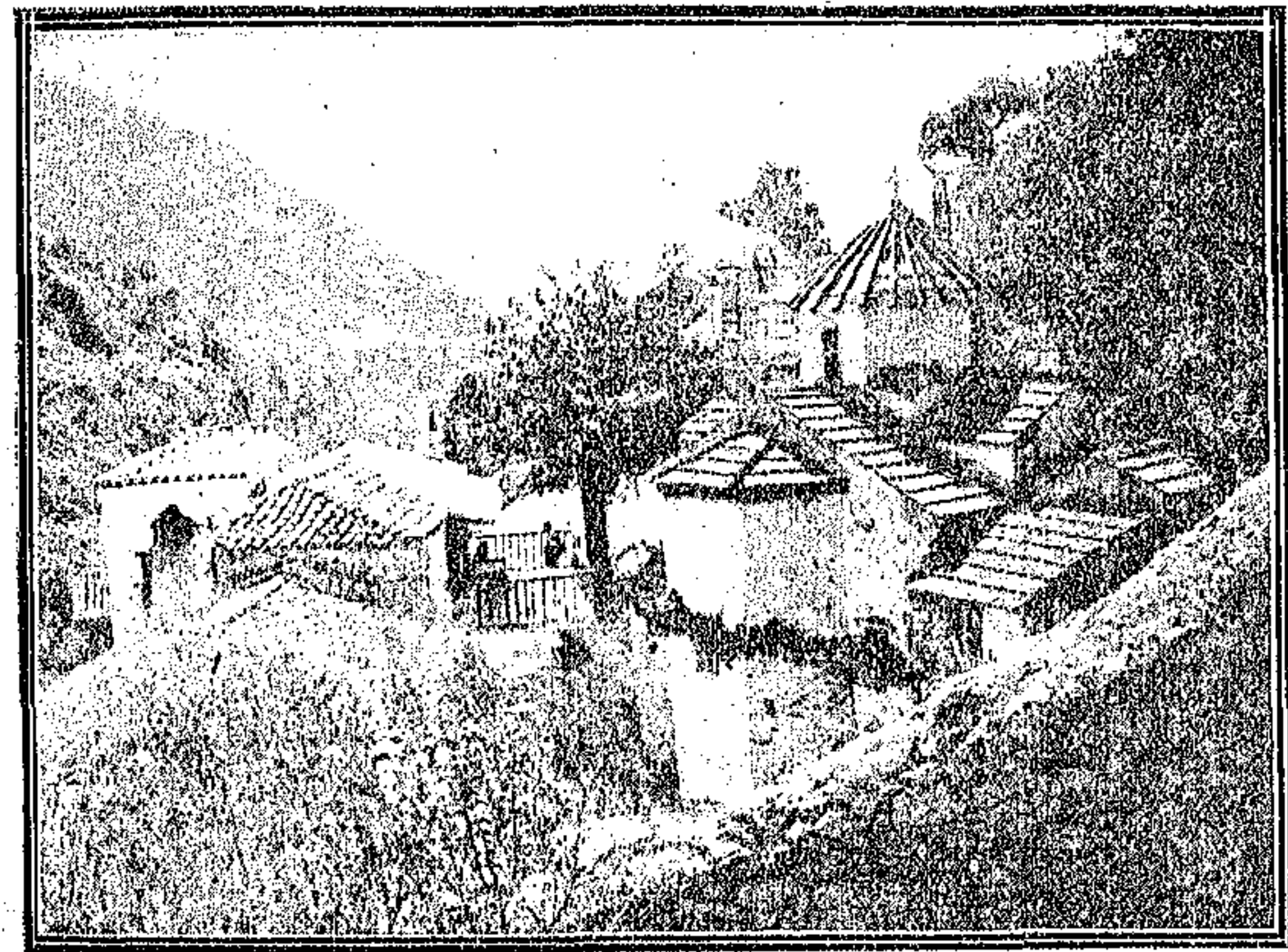
Καθένας ἀπ' τοὺς ἀντιδίκους ἐνόμιζε πῶς εἶχε στὰ χέρια του τὴν νίκη. Ὁ Διονύσιος βασιζόταν στὰ γράμματα ποὺ εἶχε στείλει στὴ γυναῖκα του ὁ Μιθριδάτης ἀπ' ὄνομα τάχα τοῦ Χαιρέα, (γιατὶ δὲν φανταζόταν πῶς ἡ Χαιρέας ζοῦσε) ὁ Μιθριδάτης πάλι, ἔχοντας νὰ δεῖξῃ τὸν Χαιρέα ζωντανό, ἦταν βέβαιος πῶς θὰ θωωνόταν. Ἐκανε ὅμως πῶς φοβᾶται και προσκαλοῦσε συνήγορους, γιὰτ' ἤθελε νὰ κάμῃ λαμπρότερη τὴν ἀπολογία του μὲ τὸ ἀπροσδόκητο. Ἐλοσπάντων, τὶς

τριάντα ἐκεῖνες ἡμέρες, Πέρσες και Περσίδες δὲν μιλοῦσαν παρά γιὰ τὴν δίκη, εἴστε θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ πῆ πῶς ὄλη ἡ Βαβυλώνα εἶχε γίνει δικαστήριο.

Ἐφτασε τέλος κι' ἡ μέρα ποὺ μὲ τόση ἀνυπομονησία τὴν περιμέναν ὄλοι, οὔτε σὰ νάταν νὰ γίνουιν Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες ἡ Ἐλευσίνα μυστήρια, κι' ὁ βασιλιάς Ἀρταξέρξης κάθισε γιὰ νὰ δικάσῃ. Στὴν αἴθουσα ἐκείνη, πιὸ μεγάλη και πιὸ πλούσια ἀπ' ὅλες τοῦ παλατιοῦ, στὴ μέση ἦταν ὁ θρόνος, κι' ἀπὸ τῶνα μέρος κι' ἀπὸ τῆλλο, τὰ καθίσματα τῶν ἀξιωματικῶν και τῶν φίλων, ποὺ μὲ τὴ σοφία τους και μὲ τὴν ἀρετὴ τους γίνονται συχνὰ βασιλιάδες τῶν βασιλιάδων. Ὀλόγυρα στὸ θρόνο, λοχαγοί, ταξίαρχοι κι' οἱ πιὸ χρηστοὶ ἀπ' τοὺς ἐλεύθερους πολίτες. Λαμπρὴ ὀμήγυρη ἀληθινά, ποὺ προκαλοῦσε, εὐλάβεια, φόβο και σιωπή.

Πρῶτος παρουσιάστηκε ὁ Μιθριδάτης, περιστοιχισμένος ἀπὸ συγγενεῖς και φί-

ΕΡΑΣΙΤΕΧΝΑΙ ΦΩΤΟΓΡΑΦΟΙ

ΤΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ ΤΩΝ ΚΛΕΙΣΤΩΝ
(Πάρνης—Ἀττικὴ)

Φωτογραφία
Γεωρ. Θεοδοσοπούλου

λους, όχι βέβαια φαιδρός, παρά σκυθρωπός σαν κατηγορούμενος. Κατόπι μπήκε κι' ο Διονύσιος, μ' ελληνική φορεσιά και με τὰ γράμματα στο χέρι. Μπαίνουντας, προσκύνησαν κι' οι δύο. "Επειτα ο βασιλιάς πρόσταξε τὸν γραμματικὸ νὰ διαβάσῃ τὸ γράμμα πὸ εἶχε στείλει ὁ Φαρνάκης, γιὰ νὰ μάθουν οἱ δικαστὲς τὴν πᾶσα ὑπόθεσι, καθὼς και τὴν ἀπάντησι τοῦ βασιλιά, πὸ ὅλοι θαύμασαν κι' ἐπάλνεσαν τὴ φρόνησι και τὴ δικαιοσύνη του.

"Ἰγὺνε σιωπὴ και περιμένοντας νὰ μιλήσῃ πρῶτος ὁ κατήγορος, ὅλοι στράφησαν πρὸς τὸ Διονύσιο. Ἄλλὰ πρόλαβε ὁ Μιδριδάτης κι' εἶπε:

— Δὲν θὰ κάμω ἀπὸ τώρα τὴν ἀπολογία μου, γιὰτὶ γνωρίζω τὴν τάξη. Νομίζω ὅμως πὸς πρὶν ἀπὸ τοὺς λόγους, πρέπει νὰ παρουσιαστοῦν ὅλοι ὅσοι χρειάζονται γιὰ τὴ δίκη. Πῶ εἶναι λοιπὸν ἡ γυναίκα τοῦ Διονυσίου; Σὺ, βασιλιά, τὴ θεώρησες ἀναγκαία, πρόσταξες, νὰ ἔρθῃ ἐδῶ κι' ἦρθε. Ἄλλὰ γιὰτὶ ὁ Διονύσιος τὴν κρύβει;

Σ' αὐτὰ ὁ κατήγορος ἀποκρίθηκε:

— Δὲν βλέπω γιὰ ποιὸ λόγο πρέπει νὰ παρουσιαστῇ, ἀφοῦ οὔτε τὴν κατηγορεῖ κανεὶς, οὔτε αὐτὴ κατηγορεῖ κανένα. Σὺ, Μιδριδά-

τη, τὴν ἐπιβουλεύτηκες χωρὶς νὰ τὸ ξέρῃ. Ἐγὼ λοιπὸν δὲν τὴν χρειάζομαι οὔτε γιὰ μάρτυρα οὔτε γιὰ συνήγορο, και εἶναι ὅλως-διόλου περιττὸ νὰ φανῇ στὸ δικαστήριον.

Σ' αὐτὸ ὁ Διονύσιος δὲν εἶχε ἄδικο, ἀλλὰ δὲν ἔπεισε κανένα. Γιὰτὶ ὅλοι ἐπιθυμοῦσαν νὰ ἴδουν τὴν Καλλιρρόη. Κι' ἐπειδὴ ὁ βασιλιάς, πὸ εἶχε τὸν ἴδιο κρυφὸ πόθο, ντράπηκε νὰ προστάξῃ νὰ τὴ φέρουν, οἱ φίλοι του βρήκαν πρόφασιν τὸ γράμμα του: γιὰ νὰ γράψῃ αὐτὸς νᾶρθῇ μετὰ τὸ Διονύσιο κι' ἡ γυναίκα του, θὰ πῆ πὸς χρειάζόταν.

— Γιὰτὶ λοιπὸν ἦρθε κι' αὐτὴ ἀπὸ τὴν Ἰωνία; εἶπε κάποιος κι' ἀφοῦ βρίσκεται στὴ Βαβυλώνα, γιὰτὶ νὰ μὴν παρουσιαστῇ;

"Ἔτσι ἀποφασίστηκε ἀπὸ τὸ δικαστήριον νὰ καλεστῇ κι' ἡ Καλλιρρόη. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Διονύσιος δὲν τῆς εἶχε πεῖ ἀκόμα γιὰ τὴ δίκη και φοβήθηκε πὸς ἡ γυναίκα μποροῦσε νὰ ξαφνιαστῇ ἀσχημα και νὰ θυμώσῃ μαζί του γιὰ τὴν ἀπάτη, ἀν ἔρχόταν στὸ δικαστήριον χωρὶς νὰ ξέρῃ τίποτα, — ζήτησε τὴν ἀναβολὴ τῆς δίκης ὡς τὴν ἄλλη μέρα, γιὰ νὰ λάβῃ καιρὸ νὰ τὴν προῖδεάσῃ.

Μετάφρασι X.

(Ἀκολουθεῖ)

JULES ROMAINS

ΚΝΟΚ

"Η Ο ΘΡΙΑΜΒΟΣ ΤΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ

ΚΩΜΩΔΙΑ ΣΕ ΤΡΕΙΣ ΠΡΑΞΕΙΣ (*)

Κνόν: — Ναι; τόσο τὸ καλύτερο! Και τίποτε μάγοι, μάγισσες, θαυματοποιοί, χαρτορρίχτες, κανένας γέρος βοσκὸς πὸ νὰ γιαιτρέψῃ μετὰ ξόρκια ἢ χαϊμαλιά;

[Κάθε τόσο, ὁ Γιάννης γυρίζει τὴ μανιβέλλα ὡς πὸς ξεπνεύνεται κι' ἔπειτα σκουπίζει τὸ μῆταιπό του].

Ὁ γιατρός: — Ἄλλοτε ἴσως τὴν ὄμως ὄχι.

Κνόν, φραίνεται ἐξημιμένος, και τρίβει τὰ χέρια περπατώντας: — Ἐλποσπάντων, μπορεῖ νὰρχίσῃ ἀπὸ δῶ ἢ Βασιλεῖα τῆς Ἰατρικῆς! (Πλησιάζει τὸ αὐτοκίνητο.) Ἄγαπητὲ συνάδελφε, θᾶταν μεγάλη ἀπανθρωπία ἀν ζητοῦσε κανεὶς ἀπ' αὐτὸ τὸ κακόμοιρο (δείχνει τὰμῆξι) μιὰ καινούργια προσπάθεια! Ἄνυπομονῶ φοβερὰ νὰ φτάσω στὸ Σαίν-Μωρίς.

Κα Παρπαλαί: — Πὸς ἔτσι ἄξαφνα αὐτὴ ἡ βλα;

Κνόν: — Σᾶς παρακαλῶ, πηγαίνουμε!

Ὁ γιατρός: — Μὰ τ' εἶναι αὐτὸ πὸ σᾶς τραβᾶ τώρα τόσο δυνατὰ;

Κνόν, κάνει μερικὰ βήματα μετὰ σιωπὴ, και ἔπειτα: — Ἄγαπητὲ συνάδελφε, ἔχω τὴν ἰδέα ὅτι δὲν ἐπιωφεληθήκατε ἀπὸ μιὰ λαμπρὴ θέσι κι' εὐκαιρία, ὅτι τὰ θαλασσῶνατε κεῖ-πάνω, ἢ νὰ σᾶς τὸ πῶ πὸ ποιητικὰ ἀφοῦ θεραπεύετε και τὴ Μοῦσα, ἀφίνατε νὰ φυτρώνουν γαϊδουράγκαθα ἐκεῖ πὸς μποροῦσατε νὰ φυτέψετε τὸν πὸς καρποφόρο ἀμπελῶνα. Σήμερα ἔπρεπε νὰ φεύγετε βουτηγμένους στὸ χρυσάφι, καλοκαθισμένους

σ' ἓνα παχὺ στρώμα ἀπὸ ὁμολογίες, σεῖς, κυρία, μετὰ τριπλὴ σειρὰ μαργαριτάρια στὸ λαιμό, κι' οἱ δύο σᾶς μέσα σὲ μιὰ μεγαλοπρεπέστατη λιμουζίνα κι' ὄχι πᾶνω σ' αὐτὸ τὸ σαράβαλο, (δείχνει τὸ αὐτοκίνητο) παρ-ντόν! τὸ μνημεῖο ἤθελα νὰ πῶ τῶν πρώτων πρώτων προσπαθειῶν τοῦ συγχρόνου αὐτοκινήτισμοῦ!

Κα Παρπαλαί: — Ἀστειεύεστε, γιατρέ;

Κνόν: — Σ' αὐτὴ τὴν περίστασι, ὁ σαρκασμὸς θᾶταν σκληρὸς. Μιλῶ σοβαρῶτατα, κυρία μου!

Κα Παρπαλαί: — Μὰ τότε εἶναι φοβερό! Ἀκούς, Ἄλμπέρτε, τί χάνουμε;..

Ὁ γιατρός: — Ἐγὼ βλέπω πὸς ὁ κύριος Κνόν εἶν' ἓνας «χμαιοροπαθὴς» και μάλιστα «κυκλοθυμικός». Γίνεται ἔρμαιο, παλγνιο τῶν πολὺ ζωηρῶν του ἐντυπώσεων και μιὰ τὰ λέει ἔτσι, μιὰ ἄλλοιως. Πρὸ ὀλίγου, ἡ θέσι πὸς τοῦ παραχωρῶ, δὲν ἄξιζε πεντάρα. Τώρα εἶναι χρυσορυχεῖο, Πεκτωλὸς, Ἄλσκα, Καλλιφορνία! Βάστα λογαριασμό! (Σηκώνει τοὺς ὄμους).

Κα Παρπαλαί: — Μὰ και σὺ, μοῦ φαίνεται, ἔχεις πάρα πολὺ μεγάλη πεποίθησι στὸν ἑαυτό σου. Δὲν σοῦχω πεῖ τόσες φορές, πὸς ἓνας ἄλλος, πὸς θᾶξερε τὴ δουλειά του, μποροῦσε νᾶκανε κάτι και στὸ Σαίν-Μωρίς;

Ὁ γιατρός: — Καλά, καλά, καλά! Θὰ ξανάρθῃ σὲ τρεῖς μῆνες γιὰ νὰ πληρωθῶ τὴν πρώτη δόσι, και θὰ σοῦ πῶ τί θᾶχει κάνει κι' ὁ κύριος Κνόν!

Κνόν: — Ὠραία! Νὰ ξαναρθῇτε σὲ τρεῖς μῆνες. Θᾶχουμε καιρὸ νὰ τὰ ποῦμε. Τώρα

! (*) Συνέχεια, ἴδε σελ. 715.

έρως, σās παρακαλώ πολύ, ως φύγομε άμέσως!

Ο γιατρός, στο Γιάννη, δειλά: — Είσαι έτοιμος;

Γιάννης, σιγά: — Ω, εγώ είμαι!... Μά τουτο δώ... φοβάμαι πως αυτή τή φορά δεν θα τὰ καταφέρουμε νά ξεκινήσουμε μόναχοι... .

Ο γιατρός, σιγά: — Γιατί;

Γιάννης, κοιτώντας τὸ κεφάλι, σιγά: — Θα χρειάζονταν πιό δυνατοί άντρες.

Ο γιατρός: — Κι' άν κάναμε νά τὸ σπρώξουμε;...

Γιάννης: — Χμ!... Μπορεί!...

Ο γιατρός: — Μά ναί, σοῦ λέω. Έχουμε μπροστά μας είκοσι μέτρα ίσιο δρόμο. Εγώ θα πιάσω τὸ βολάν. Καί συ θα σπρώξεις.

Γιάννης: — Καλά.

Ο γιατρός: — Προσπάθησε όμως νά πηδήσης στὴ σκάλα τὴν κατάλληλη στιγμή. Άκουσες;

Γιάννης: — Καλά.

Ο γιατρός, γυρίζοντας στους άλλους, δυνατά: — Εμπρός, στάμάξει! Πετάστε, άγαπητέ συναδέλφε! Εγώ θα οδηγῆσω. Ο Γιάννης, πὸ εἶναι σωστός Πρακτῆς, θέλει, λέει, γιά γούστο, νά μάς βάλῃ σέ κίνηση μ' ένα είδος ξεκινήματος πὸ θὰ μπορούσαμε νά τὸ ποῦμε αὐτόματο... μολοντί ἡ ἠλεκτρική ενέργεια ἀναπληρώνεται σ' αὐτὸ με τὴν ενέργεια τῶν μυώνων, πὸ κι' αὐτὴ, μὰ τὴν ἀλήθεια, δὲν εἶναι λιγώτερο ἠλεκτρική... [Ἐνῶ λέει αὐτὰ ὁ γιατρός, ἀνεβαίνοντες οἱ σιγά-σιγά κι' ὁ Γιάννης πᾶει ἀπὸ πίσω γιά νά σπρώξῃ].

Α Ὑ Λ α ί α

ΠΡΑΞΙΣ ΔΕΥΤΕΡΗ

Στὴν τέως κατοικία τοῦ Παρπαλαί. Ἡ προσωρινὴ εγκατάσταση τοῦ Κνόν' τραπέζι, πολυθρόνες, βιβλιοθήκη, πιπῆρας. Μερικὰ εργαλεῖα, μικροσκοπία, σπηθροσκόπιο κτλ. Στους τοίχους, ἀνατομικὲς καὶ ἰστολογικὲς εἰκόνες.

ΣΚΗΝΗ ΠΡΩΤΗ

Κνόν, ὁ **τελάλης**.

Κνόν, καθισμένος, γράφει: — Σὲς εἰστέ ὁ δημόσιος κήρυκας;

Ο τελάλης, ὄρθιος: — Μάλιστα, κύριε.

Κνόν: — «Γιατρέ» νά λέτε. «Μάλιστα, γιατρέ», «ὄχι, γιατρέ»... .

Ο τελάλης: — Μάλιστα, γιατρέ.

Κνόν: — Κι' ὅταν μιλάτε γιά μένα ἔξω, μὴν ξεχνάτε ποτὲ νά μὲ λέτε γιατρέ. «Ο γιατρός εἶπε τουτο, ὁ γιατρός ἔκαμε κείνο». Εἶναι πολὺ σπουδαῖο αὐτό. (Γράφοντας.) Ὅταν μιλούσατε μεταξύ σας γιά τὸ γιατρὸ Παρπαλαί, πῶς τὸν λέγατε;

Ο τελάλης, παρεξηγώντας: «Καλὸς ἄνθρωπος εἶναι, λέγαμε, μὰ ὄχι καὶ περίφημος γιατρός... .»

Κνόν: Δὲν ἐννοοῦσα αὐτό. Τὸν λέγατε γιατρὸ; (Γράφει.)

Ο τελάλης: — Ἐ, βέβαια. Γιατρός δὲν ἦταν; Τὸν λέγαμε ὅμως καὶ κύριο Παρπαλαί. Καρμιά φορά καὶ Ραβασόλ.

Κνόν: — Γιατὶ Ραβασόλ; (Κοιτάζει ἴσια μπροστά του.)

Ο τελάλης: — Τοῦ τῶαν βγάλεῖ παρατσούκλι... μὰ δὲν ξέρω γιάττι.

Κνόν, κοιτάζει πλάγια: — Καί δὲν τὸν θεωροῦσατε καλὸ γιατρὸ;

Ο τελάλης: — Ω, γιά μένα, ἦταν' γι' άλλους ὅμως, φαίνεται, δὲν ἦταν.

Κνόν, τὸν ἀτενίζει: — Γιαττι;

Ο τελάλης: — Νά, ὅταν πῆγαιναν νά τοὺς ἐξετάσῃ, δὲν τὸ ἔβρισκε ποτέ.

Κνόν: — Ποιό;

Ο τελάλης: — Ἴτι εἶχαν. Ἐννια φορὲς στίς δέκα, σ' ἔδιωχνε λέγοντας: «Δὲν ἔχεις τίποτα, φίλε μου! Αὐριο θάσαι καλά». Καί ποῦ!

Κνόν: — Ἀλήθεια;

Ο τελάλης: — Ἡ σ' ἀκουγε μιά στιγμή βιαστικά, κάνοντας «ναί, ναί,» «ναί, ναί,» κι' ἄρχιζε νά σοῦ μιλᾷ γι' ἄλλο πρᾶγμα μιὰν ὥρα' γιά ταῦτοκίνητό του παραδείγματος χάριν.

Κνόν, ἀφίνοντας τὴν πέννα: — Χμ! σὰ νά τὸν ἐννοιαζε, τὸν άλλον, γιά ταῦτοκίνητό του... .

Ο τελάλης: — Ἡ σοῦ διόριζε γιατρικὰ τιποτένια' καρμιά φορά ένα «ζεστό» μονάχα. Ἐ, φυσικά, ἕνας ἄνθρωπος πὸ πληρώνει ἄχτὼ φράγκα τὴ βλῆται, δὲν τοῦ ἀρέσει νά τοῦ δύνουν δέκα λεπτῶν γιατρικό. Μὰ κι' ὁ πιὸ κουτεντῆς νά εἶναι, δὲν χρειάζεται γιατρὸ γιά νά πάρῃ ένα χαμόμηλο!

Κνόν: — Αὐποῦμαι ἀληθινὰ γι' αὐτὰ πὸ ἀκούω. (Γραβᾷ τὸ κἀθισμά του ἀπ' τὸ

τραπέζι:) Γι' ἄλλη ὅμως πληροφορία σās ἐφώναξα. Πόσο παίρνατε τοῦ γιατροῦ Παρπαλαί, ὅταν σās ἐπιφόρτιζε μὲ καρμιά προκήρυξη;

Ο τελάλης: — Τέτοιο πρᾶγμα!; Ποτέ!

Κνόν: — Ἴτι μοῦ λέτε! Ἰριάντα χρόνια πὸ ἔκαμε δῶ;...

Ο τελάλης: — Ἰριάντα χρόνια, μὰ αὔτε μιά προκήρυξη, σās ὀρκίζομαι!

Κνόν, σηκώνεται, παίροντας τὸ χαρτί πὸ ἔγραφε: — Δὲ γίνεται! δὲν τὸ πιστεύω! δὲ θὰ θυμᾶστε... Τελοσπάντων, τί παίρνετε γιά μιά προκήρυξη;

Ο τελάλης: — Ἐκαρμμένα, τρία φράγκα ἔχει ὁ μικρὸς γύρος, καί πέντε ὁ μεγάλος. Σās φαίνεται ἀκριβὰ; Μὰ εἶναι κόπος. Καί μάλιστα θὰ σās συμβούλευα, κύριε... .

Κνόν. — Γιατρέ!

Ο τελάλης. — Κύριε γιατρέ, νά προτιμήσατε τὸ μεγάλο γύρο. Κοστίζει δυὸ φράγκα παραπάνω, μὰ τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι πολὺ μεγαλύτερο!

Κνόν. — Καί τί διαφέρει ὁ μικρὸς σου γύρος ἀπὸ τὸ μεγάλο;

Ο τελάλης. — Μὲ τὸ μικρὸ γύρο στέκουμαι μόνο σὲ πέντε μέρη: στὸ Δημαρχεῖο, στὸ Ταχυδρομεῖο, στὸ Μεγάλο Ξενοδοχεῖο, στ' Ἀμπατζιδικὰ καὶ στὴν Ἀγορά. Μὲ τὸ μεγάλο ὅμως γύρο, στέκουμαι ἔντεκα φορὲς. Μετράτε... .

Κνόν. — Καλά, παίρω τὸ μεγάλο γύρο. Εἶστ' ἐλεύθερος σήμερα;

Ο τελάλης. — Κι' ἀμέσως ἂν θέλετε.

Κνόν. — Ὅριστε λοιπὸν τὸ κείμενο τῆς ἀγγελίας μου. (Τοῦ δίνει τὸ χαρτί).

Ο τελάλης, τὸ κοιτᾷ: — Βγάζω κάθε γράψιμο ἐγώ, μὰ... καλύτερα θάταν νά μοῦ τὸ διαβάζατε μιά φορά.

Κνόν, διαβάζει ἀργὰ-ἀργὰ, ὁ τελάλης ἀκούει καλά: — «Ο γιατρός Κνόν, διάδοχος τοῦ γιατροῦ Παρπαλαί, χαιρετᾷ τοὺς κατοίκους τοῦ Σάλν-Μαυρς, τῆς κοινότητος καὶ τῆς ἐπαρχίας, καὶ λαμβάνει τὴν τιμὴν νά γνωστοποιήσῃ ὅτι: ἀπὸ πνεῦμα φιλανθρωπίας καὶ διὰ ν' ἀνακοπή ἢ προέλασις τῶν διαφορῶν ἀσθενειῶν, αἱ ὅποια λυμᾶνται ἀπὸ τίνος τὴν ἄλλοτε τόσο ὑγιᾶ αὐτὴν χώραν.»

Ο τελάλης. — Αὐτὸ εἶναι ἀλήθεια... .

Κνόν. — «... ἐκάστην Δευτέρα, ἀπὸ σās ὁ ἕως τās 11. τὸ πρῶν, θὰ δέχε-

ται ἐντελῶς δωρεὰν κάθε κάτοικον τῆς ἐπαρχίας. Ὅσον διὰ τοὺς ξένους, ἡ τιμὴ τῆς ἐπισκέψεως παραμένει ἡ συνήθης, ἥτοι φράγκα ὀκτώ».

Ο τελάλης, κοιτάζοντας τὸν Κνόν καὶ παίροντας τὸ χαρτί μὲ σεβασμὸ. — Μ' αὐτὸ εἶναι ἔξοχο! Θα' κάμη μεγάλη ἐντύπωση! Σωστή εὐεργεσία!... . (Ἀλλάζει τόνο;) Ξέρετε ὅμως, σήμερα ἔχουμε Δευτέρα' κι' άν κάνω τὴν προκήρυξη τώρα τὸ πρῶν, θὰ ἄρξουν νά σās ἔρχονται μετὰ πέντε λεπτά.

Κνόν. — Λέτε τόσο γρήγορα;

Ο τελάλης. — Ἐπειτα, δὲν τὸ θυμηθῆκατε ἴσως, μὰ κάθε Δευτέρα ἔχουμε Παζάρι. Ἡ μισὴ ἐπαρχία μαζεύεται δῶ. Ἡ προκήρυξη θὰ πέσῃ σ' ὄλο τὸν κόσμον. Δὲν θὰ ξέρετε τί νά τοὺς κάνετε τόσοι πὸ θὰ σās ἐρίθουν!

Κνόν. — Ξέρω ἐγὼ τί θὰ τοὺς κάνω... .

Ο τελάλης, μὲ περισσότερὸ θάρρος. — Εἶναι ἀκόμα κι' αὐτό. Ἐμ Δευτέρα, πὸ μαζεύεται δῶ τὸπος κόσμος, μπορεί νά σās τύχη καὶ σās κανένας πελάτης. Ο κύριος Παρπαλαί μόνο σχεδὸν σ' αὐτὴ τὴν ἡμέρα βασιζόταν. (Μὲ οἰκειότητα.) Ἄν εἶναι λοιπὸν νά τοὺς δέχεστέ ὄλους τζάμπα, τὴν κάνετε!

Κνόν. — Νά σοῦ πῶ, φίλε μου. Ο σκοπός μου ἔμένα εἶναι νά κάνω τοὺς ἀνθρώπους νά κοιτάζονται. Αὐτὸ προπάντων. Ἐιδεμὴ ἂν ἤθελα νά κερδίσω χρήματα, θὰ πῆγαινα νά κάμω τὸ γιατρὸ στὸ Παρσί ἢ στὴ Νέα ὸρμη.

Ο τελάλης. — Αὐτὸ εἶναι ἀλήθεια! Ἐδῶ δὲν κοιτάζονται καθόλου. Παραμελοῦν πολὺ τὴν υγεία τους, κάνουν ἀσχῆμη ζωὴ καὶ μόνο σάν τοὺς σφῆξῃ ἡ ἀρρώστια, ἀποφασίζουσ νά ζητήσουν τὴ βοήθεια τοῦ γιατροῦ. Μὰ τί ὠφελεῖ;

Κνόν. — Παρατηρῶ, φίλε μου, πῶς σκέπτεσαι πολὺ σωστά.

Ο τελάλης. — Καὶ βέβαια πὸ ἐγὼ σκέφτομαι σωστά! (Μὲ καμάρι.) Ἀλήθεια δὲν ξέρω πολλὰ γράμματα, μὰ ἀπὸ πολλοὺς γραμματισμένους ἔχω πιὸ γερὸ κεφάλι ἐγώ. Δὲ ρωτᾶτε τὸν κύριο δήμαρχο, — χωριό καὶ μὴ ὄνομα, — νά σās τὸ πῆ; Κάτι ξέρεῖ! Αὐτὸ μόνον, κύριε μου... .

Κνόν. — Γιατρέ!

Ο τελάλης. — Γιατρέ μου, αὐτὸ μόνον νά σās διηγηθῶ. Μιά μέρα, ὁ κύριος ἐπαρ-

χος, — χωριό και μή όνομα, — βρισκόταν, ό ίδιος, στο Δήμαρχεο, στη μεγάλη σάλα που γίνονται οι γάμοι. Μπορείτε να ρωτήσετε γι' αυτό τά επίσημα πρόσωπα που ήταν μπροστά: τόν ίδιο τόν κύριο έπαρχο, — χωριό και μή όνομα, — τόν κύριο πρότο πάρεδρο, τόν κύριο Μισαλόν και πάει λέοντας. Έκει λοιπόν που λέτε...

Κνόν, συνεχίζει: — Έκει λοιπόν που λέω, ό κύριος έπαρχος είδε καλά με ποιους είχε να κάνει, κι' είπε δυνατά πώς ό σχεδόν άγράμματος τελάλης, με τό ταμπούρλο του, έχει πιό γερό κεφάλι από τους γραμμιατισμένους, χωρίς ταμπούρλο, με άνώτερη θέση απ' τόν τελάλη. Και ποιός κατάλαβε τήν καμπανά, ή τήν ταμπουριά, κι' έμεινε κόκκαλο; Ό κύριος δήμαρχος, — χωριό και μή όνομα!

Ό τελάλης, έπληκτος: — Ποιός σας τόπε; Καλέ, μήν ήσαστε κεί, κρυμμένος πουθενά;

Κνόν. — Όχι, φίλε μου, δεν ήμουν εκεί!
Ό τελάλης. — Τότε κάποιος θα σας τόπει! (Ό Κνόν, διπλωματικά, κάνει κίνημα επιφυλακτικό). Ναι, ναι, βάζω στοίχημα πώς θα μιλήσατε αυτές τις ήμέρες με τόν κύριο έπαρχο! (Ό Κνόν χαμογελά αίνιγματικά).

Κνόν. — Λοιπόν, βασίζομαι, φίλε μου σε σένα.

Ό τελάλης. — Μπορείτε να βασιστήτε... (Με δισταγμό:) Άλήθεια όμως... μιλά που είμαι έδω... γιατί ύστερα πάντα θάρχόμουν... κι' ύως θάταν άργά... ναι, μιλά φορά που είμαι δώ, θάχατε τήν καλοσύνη να μ' έξετάσετε τώρα; Έτσι κι' έτσι...

Κνόν. — Γιατί όχι;... Μά λιγάκι γρήγορα, σε παρακαλώ. Έχω ραντεβού με τόν κύριο Μπερνάρ, τό δάσκαλό σας, και με τόν κ. Μουσκέ, τό φαρμακοποιό. Πρέπει να τους δεχτώ πριν αρχίσουν νάρχονται άρρωστοι. Από τί ύποφέρετε;

Ό τελάλης, γελώντας. — Σταθήτε να θυμηθώ... "Α, ναι. Άμα φάω, καμμιά φορά, συχνά δηλαδή, νοιώθω έδω σαν ένα βάρος. (Δείχνει τό επιγαστρίο). Ναι, σαν ένα βάρος, σά μιλά καούρα, άς πούμε και σαν πόνο.

Κνόν, με ύφος βαθείας συγκέντρωσης. — Μά για στάσου. Βάρος αισθάνεσαι, καούρα ή πόνο;

Ό τελάλης: — Μά... Ξέρω κι' εγώ; Καθαυτό πόνο, όχι... Μάλλον βάρος. Μά και καούρα.

Κνόν: — Τελοσπάντων! Και που άκριβώς; Για δείξε μου.

Ό τελάλης: — Έδω.

Κνόν: — Έδω. Πού έδω; Άκριβώς σου είπα.

Ό τελάλης: — Έδω, στη μέση.

Κνόν: — Καθαυτό στη μέση, ή λιγάκι άριστερά, έδω που βάζω τό δάχτυλό μου;

Ό τελάλης: — Ναι... εκεί, μου φαίνεται.

Κνόν: — Σου πονεί που τό πιέζω;

Ό τελάλης: — Ναι... μάλλον... μου πονεί... "Αι!

Κνόν: — Χρ! Χρ! (Σκέπτεται κατηφής). Μήπως αυτή τήν ένόχληση τήν αισθάνεσαι περισσότερο όταν τρώς κεφαλάκι μοσχαρίσιο άλά-βιναιγκραίτ;

Ό τελάλης: — Δεν τρώω ποτέ! Φαντάζομαι όμως πώς άν έτρωγα, ώ, χωρίς άλλο, θα μ' ένοχλούσε περισσότερο.

Κνόν: — Χρ! Χρ!... Πολύ σοβαρό... Και τή ηλικία έχεις;

Ό τελάλης: — Περπατώ στα πενηνταδύ.

Κνόν: — Δηλαδή, πόσοι μήνες είναι που έκλεισε τα πενηνταένα;

Ό τελάλης: — Δέκα, έντεκα... Νά, τόν έρχόμενο Νοέμβρη μπαίνω στα πενηντατρία.

Κνόν, τοϋ βάζει τό χέρι στον ώμο: — Φίλε μου, σήμερα να κάμης τήν έργασία σου όπως πάντα. Τό βράδυ όμως πλάγισε νιρίς. Άύριο τό πρωί μή σηκωθείς από τό κρεβάτι. Θα περάσω να σε ιδώ. Για σένα, οι βίζιτές μου θα είναι δωρεάν. Άλλά μήν τό πής σε κανένα. Κάτω, έννοεζε, μιλά έξαιρεση.

Ό τελάλης, ταραγμένος: — Ευχαριστώ πολύ-πολύ, γιατρέ μου! Είναι λοιπόν σοβαρή ή άρρώστεια μου;

Κνόν. — Ίσως όχι ακόμη. Θα τήν προλάβουμε... Καπνίζεις;

Ό τελάλης, βγάζοντας τό μαντίλι του. — Πάίνω ταμπάκο.

Κνόν: — Σου απαγορεύω απολύτως τόν ταμπάκο. Πίνεις;

Ό τελάλης. — Λιγάκι...

Κνόν. — Στο έξής κρασί ούτε στάλα.

Άκουε;... Πές μου τώρα, είσαι παντρεμένος;
Ό τελάλης, σκουπίζει τό μέτωπό του. — Είμαι, γιατρέ μου.

Κνόν. — Δίαιτα και σ' αυτό τό κεφάλαιο. Δεν σου λέω και τελεία άποχή, αλλά... με μέτρο και με φρόνηση.

Ό τελάλης. — Έ, στην ηλικία μας... Μπορώ να τρώω τουλάχιστο;

Κνόν. — Έ, σήμερα, επειδή θα έργαστής, φέλιγη σούπα. Άύριο θα σου κανονίσω πτό άσθηρά τή δίαιτά σου.

Ό τελάλης, σκουπίζεται πάλι. — Γιατρέ μου, μή θάταν καλύτερα να πλαγιάσω άμέσως; Άληθινά, δεν αισθάνομαι πολύ καλά...

Κνόν, άνοίγοντας τήν πόρτα. — Θεός φυλάξει! Στην περισταση τή δική σου, είναι πολύ κακό να πλαγιάζης κανεις μετά τήν άνατολή και πριν από τή δύση. Κάμε τους γύρους σου σά να μήν είχες τίποτα, και περίμενε ήσυχα να πέσης τό βράδυ. (Ό τελάλης βγαίνει, ό Κνόν τόν ξεβγάζει).

ΣΚΗΝΗ Β'

Κνόν, Μπερνάρ.

Κνόν. — Καλημέρα σας, κύριε Μπερνάρ. Μή σας έβγαλα από τήν έργασία σας, που σας παρακάλεσα νάρθητε αυτή τήν ώρα;

Μπερνάρ: — Καθόλου, γιατρέ μου. Είμαι στη διάθεσή σας λιγα λευτά. Ό ύποδιευθυντής επιβλέπει τό διάλειμμα.

Κνόν: — Άνυπομονούσα να μιλήσουμε οι δύο μας. Έχουμε τόσα σπουδαία και τόσα έπείγοντα να κάμουμε μαζί!... Γιατί φυσικά δεν θάάυποποιηθώ κι' εγώ τήν πολύτιμη συνεργασία που προσφέρατε στον προκάτοχό μου.

Μπερνάρ: — Συνεργασία;

Κνόν: — Δεν είμαι, βλέπετε, από εκείνους που έννοσούν νό επιβάλλουν τις ιδέες τους και να χαλούν ό,τι έφτιασαν οι άλλοι προτύτερα. Στην αρχή, σετς θα είστε ό οδηγός μου.

Μπερνάρ: — Μά δεν ξέρω σε τί...

Κνόν, κάθεται. — Προς τό παρόν άς μή πειράξουμε τίποτα. Κατόπι, σιγά-σιγά, ό,τι δεν είναι καλό, τό διορθώνουμε.

Μπερνάρ. — Μά!...

Κνόν. — Είτε γιά τήν προπαγάντα, είτε γιά τις λαϊκές διαλέξεις, είτε γιά τις ίδι-

αίτερές μας συνεδριάσεις, θα παραδεχθώ και τους ύρους σας και τις ώρες σας.

Μπερνάρ. — Προβάραι, γιατρέ, ότι δεν καταλαβαίνω καλά τί θέλετε να πήτε!

Κνόν. — Θέλω να πώ, άπλούστατα, ότι επιθυμώ να είμαστε ένωμένοι και σύμφωνοι καθ' όλα, κι' ότι άμέσως, από τώρα, κι' άς μήν τελείωσιν καλά-καλά ή έγκατάστασή μου, μπορούμε νάρχίσουμε τή συνεργασία μας.

Μπερνάρ. — Δεν καταλαβαίνω! Θα είναι κάτι που με διαφεύγει... όλωσ διόλου!

Κνόν. — Μά καλά! Σετς δεν είχατε στενή κι' άδιάκοπη συνάφεια με τόν γιατρό Παρπαλαί;

Μπερνάρ. — Τόν συναντούσα κάπου-κάπου στο Άναγνωστήριο του Ξενοδοχείου. Καμμιά φορά κάναμε και καμμιά παρτίδα μπιλλιάρδο.

Κνόν. — Δεν έννοώ τέτοιου είδους σχέσεις.

Μπερνάρ. — Μά δεν είχαμε άλλες.

Κνόν. — Περίεργο! Πώς γινόταν λοιπόν ή λαϊκή διδασκαλία τής Ύγιεινής, ή προπαγάντα στις οικογένειες, όλ' αυτά ταναγκαιότατα πράγματα, που ό γιατρός κι' ό παιδαγωγός πρέπει να τά κάνουν από κοινού, εκ συμφώνου;

Μπερνάρ. — Από κοινού κι' εκ συμφώνου δεν κάναμε τίποτα, απολύτως!

Κνόν. — Πώς; Προτιμούσατε να έργάζεστε χωριστά;

Μπερνάρ. — Άκόμα άπλούστερα: δεν σκεφτήκαμε ποτέ να κάμουμε ούτε τό ένα, ούτε τό άλλο. Πρώτη φορά γίνεται λόγος γιά τέτοια πράγματα στο Σαιν-Μωρίς.

Κνόν, με μεγάλη τάχα έκπληξη, άκουμπή τους άγκώνες στο τραπέζι. — Ω! άν δεν τάκουγα από τό στόμα σας, δεν θα τό πίστευα ποτέ! (Σιγή).

Μπερνάρ. — Λυπούμαι πολύ που σας προξένησα αυτή τήν άπαγοήτευση, αλλά θα παραδεχθώτε και σετς, πώς δεν μπορούσα εγώ να λάβω τέτοια πρωτοβουλία, κι' άν ακόμη μου έρχόταν ή ιδέα, κι' άν ακόμη ή έργασία μου στο σχολείο μου άφινε περισσότερο καιρό...

Κνόν. — Έχετε δίκιο. Περιμένατε μιá πρόσκληση που δεν σας ήρθε ποτέ.

Μπερνάρ. — Ω, ναι! κάθε φορά που μου ζητήθηκε μιá ύπηρεσία, προσπάθησα να τήν προσφέρω.

Κινόν. — Το γνωρίζω, κύριε Μπερνάρ, το γνωρίζω. (Σιγή:) Ίδου λοιπόν ένας δυστυχισμένος λαός, που είναι έντελώς άφημένος στην τύχη του!

Μπερνάρ. — Σ' ό,τι αφορά την υγεία τουλάχιστο...

Κινόν. — Και την προφύλαξη, τή διατήρηση της υγείας! Στοιχηματίζω πώς αυτοί οι άνθρωποι θά πίνουν νερό, χωρίς να συλλογιαούνται τα δισεκατομμύρια των μικροβίων που καταπίνουν με κάθε γουλιά!

Μπερνάρ. — Ω, βεβαίωστα!

Κινόν. — Ξέρουν τουλάχιστο τί εστι μικρόβιο;

Μπερνάρ. — Πολύ άμφιβάλλω! Μερικοί βέβαια γνωρίζουν τή λέξη, μα θά φαντάζονται πώς είναι τίποτα σά μύγα, σά σκνίπα...

Κινόν, σιχώνεται. — Φοβερό! Άκούστε με, αγαπητέ κύριε Μπερνάρ. Ίμεις οι δυο δέν μπορούμε βέβαια νάναπληρώσουμε, σέ όχτώ μέρες, τόσα χρόνια άμελείας κι' αναληγσίας. Άλλά κάτι πρέπει νά κάμουμε!

Μπερνάρ. — Δέν άρνούμαι. Φοβάμαι μόνο μήπως δέν μπορώ νά σάς παρέχω σπουδαία βοήθεια.

Κινόν. — Κύριε Μπερνάρ, κάποιος που σάς γνωρίζει καλά, μ' έπληροφόρησε ότι έχετε ένα μεγάλο έλλάττωμα: τή μετριοφροσύνη. Το βλέπω! Είστε ο μόνος που άγνοείτε ότι έχετε εδώ μιá ήθικη έπιβολή μεγάλη. Σάς ζητώ συγγνώμη που πρέπει νά σάς τó πώ. Τίποτε σοβαρό δέν μπορεί νά γίνει εδώ χωρίς έσθς!

Μπερνάρ. — Είστε υπερβολικός, γιατρέ!

Κινόν. — Συμφωνώ: μπορώ νά γιατρεύω και χωρίς έσθς τους άρρώστους μου. Την άρρώστεια όμως, ποιός θά με βοηθήσει νά τήν πολεμήσω και νά τήν κατατροπώσω; Ποιός θά φωτίσει τους δυστυχισμένους αυτούς ανθρώπους για τους φοβερούς κινδύνους που κάθε στιγμή άπειλούν τον οργανισμό τους; Ποιός θά τους μάθει ότι δέν πρέπει νά περιμένουν πρώτα νά πεθάνουν, για νά φωνάξουν γιατρό;

Μπερνάρ. — Είναι πολύ αναβλητικοί. Δέν τό άμφισβητώ.

Κινόν, όλοένα πιό ζωηρά. — "Ας αρχίσουμε απ' τήν άρχή. Έχω εδώ όλικό για πολλές εκλαϊκευτικές όμιλίες, έπαρκέστατες σημειώσεις, ώρατες εικόνας και μιá λυχνία. Θα τά χρησιμοποιήσετε όλ' αυτά όπως ξέ-

ρετε. Όρίστε, για καλή άρχή, μιá όμιλία γραμμένη όλη, έτοιμη, και μα τήν όληθεια πολύ διασκεδαστική, περι του τύπου, των άφαντάστιων μορφών του και των αναριθμητών φορέων του, — νερό, ψωμί, γάλα, θαλασσινά, λαχανικά, άσπρια, σκόνη, άναπνοή κ.τ.λ. — περι του χρόνου της έπώσεως, — έβδομάδες, μήνες, που τίποτε δέν τόν προδίδει, — περι της θανατηφόρου τροπής που παίρνει άξαφνα, περι των φοβερών έπιπλοκών που τόν άκολουθούν' κι' όλ' αυτά ζωντανεμένα από ώραίότατες εικόνας: μικρόβια φοβερά μεγεθυσμένα, τυφικά έκκρήματα, σαπημένα γάγγλια, έντεροραγίες, — κι' όχι μαύρα, αλλά χρωματιστά, κόκκινα, κίτρινα, καστανά, πράσινα κι' ό,τι άλλο χρώμα φαντασθήτε!

Μπερνάρ. — Ίσως έπειδή έγώ είμαι πολύ νευρικός, αλλά... άν βυθιστώ σ' όλ' αυτά, δέν θά κοιμούμαι πιά τή νύχτα!

Κινόν. — Μ' αυτό ίσα-ίσα χρειάζεται! Αυτή τήν έντύπωση πρέπει νάχη, ως τά βαιύτατα της ψυχής, τό άκροατήριό μας! Ίσως σιγά-σιγά θά συνειθίσετε. Οι άλλοι όμως άς μ'ήν κοιμηθούν πιά! Γιατί αυτό είναι τό σφάλμα τους: κοιμούνται ήσυχοι, άμέριμνοι, ρελασμένοι, για νά ξυπνήσουν, άργά, από τόν κεραυνό της άρρώστειας!

Μπερνάρ, με φρικίαση, με ταραχή. — Μα κι' έγώ δέν έχω πολύ καλή υγεία... Μ' έχιλία βέβαια με μεγάλωσαν οι γονείς μου... Το ξέρω, αυτά εδώ τά μικρόβια είναι άσυγκρίτως μεγαλύτερα του φυσικού. Κι' όμως...

Κινόν, σά νά μ'ήν άκουσε τίποτα, τόν άτενίζει. — Για όσους θάβινε ψυχρούς ή πρώτη μας όμιλία, έχω εδώ μιάν άλλη. Ο τίτλος — «Οι φορείς των σπερμάτων» — δέν λέγει μεγάλα πράγματα, τό περιεχόμενο όμως είναι τρομαχτικό! Δείχνει όλοφάνερα, με γεγονότα, ότι μπορεί νά γυρίζη κανείς έξω με όλοστρόγγυλο πρόσωπο, με τριανταφυλλιá γλωσσο, με λαμπρή διάθεση, μολοντούτο νάχη μέσα του τρισεκατομμύρια μικρόβια, ικανά νά μολύνουν όλάκερη έπαρχία! (Σηκώνεται). Καί, κατά θεωρία και κατά πράξη, έχω τό δικαίωμα νά υποπτευόμαι κάθε άνθρωπο ως φρένανοσογόνων σπερμάτων. Νά, και σεις άξαφνα, μπορεί νά έσστε εξάίρετα ένας απ' αυτούς τους φορείς...

Μετάφρ. Γρ. Σ. (Άκολουθεί)

Τό Δεκαπενθήμερον

ΤΟ ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΗΜΑ ΤΟΥ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΥ

Άφού επί έξηκονταετίαν έδέχθησαν όλους τους άμφορους του άττικού ούρανοϋ, σήμερα τό πρώτό τε κερμάδι εβαρέθησαν πιά και άφησαν έλευθέρην τήν εισοδον των νερών μέσα στο σπίτι.

Τόν πρώτον αίφνιδιασμόν έδέχθη ο κύριος Μενέλαος περι ώραν έκτην και ήμίσειαν, ενώ γούζουρευοντας άκουγε τήν βροχήν νά βροντά πάνω στον άντικρινό τσίγκο και έμακάριζε τόν έαυτόν του στήν ζέστη του κρεββατιού. Τα μάτια του είδαν μέσα στο ήμίφως τό άσπρο ταβάνι νά αουραίνη στήν γωνία, κι' ύστερα από λίγο ή πρώτη σταγόνα τόν έκτύπησε στήν μύτη. Φοβερόν! Έβρεχε και μέσα!

— Θοδώρα!... Θοδώρα!... έφώναξε άκούμενος και τινάζοντας τά ρούχα, βρέχει!

Η κυρία Θοδώρα, άνύποπτος, τού άπήντησε από τήν γειτονικήν κάμαραν με προθέσεις καυγά. — Το ξέρουμε, Χριστιανέ μου. Δέν είμαστε και κουφοί! Τι ξεφανίζεις έτσι;

— Μαρέ βρέχει, σοϋ λέω, στο κρεββάτι!

Στο κρεββάτι; Στο κρεββάτι; Φευ, ήταν αλήθεια! Και δέν έβρεχε μόνον στο κρεββάτι. Έβρεχε και στήν ντουλάπα, έβρεχε και στήν τραπέζια, ίσα-ίσα πάνω απ' τό τραπέζι, έβρεχε και στον διάδρομο, έβρεχε και στήν κουζίνα. Σωστό σουρωτήρι. Τι δυστυχία ήταν αυτή!

Τό κρεββάτι μετετέθη εις τήν μέσην της κάμαρας, και ή λεκάνη του λαβωμένου έλαβε τήν θέσιν του, ό κουβάς εστήθηκε έπάνω στήν ντουλάπαν, εις τήν μέσην της τραπέζιας εστήθηκε μεγαλοπρεπώς τό μπάνιο, και εις τόν διάδρομο ένας τέντζερης' άλλ' οι ειδήσεις έφθαναν διαρκώς άνησυχητικότερα.

— Κυρία, άνήγγειλε ή υπηρέτρια, τρέχει και στήν κάμαρα των παιδιών, σέ δυό μεριές!

Και έστάλησαν εις βοήθειαν μιá τέντζερη του γλυκού και ένα ταμί.

— Κυρία, στάζει και στήν σκάμ, άπάνω στο καλί!

Δυστυχία! Μία πήλινη λεκάνη εκκατεστάθη μεγαλοπρεπώς εις τό πλατύσκαλο, αλλά τά βάσανα δέν είχαν τελειώσει.

— Μαμά, στάζει και στο σιλόνι, εισήλασεν ή κόρη.

— Στο σιλόνι! Γρήγορα τή σκάφη!

— Η σκάφη ενε στήν αυλή, κυρία, για νά μαζέψουμε νερό.

— Το μπάνιο!

— Και τό μπάνιο, άπάνω στήν ταρατσούλα!

— Μαμά, στάζει κι' άπάνω απ' τό πιάνο, τώρα τί θά κάνουμε, που δέν έχουμε τίποτε νά βάλομε πιά;

— Τίποτε; Πώς τίποτε; Το μπρούτζινο και πώ; Στην τραπέζια! Άμέ τό άλλο; Κι' εκείνο στον πέρα διάδρομο! Και ή μεγάλη τέντζερη; Στην κάμαρα του Τάκη! Ωχ! δυστυχία! Και τώρα τί θά γίνει τό πιάνο;

— Άγγελικούλα, ψάξτε νά βρήτε τίποτε! Ο κύριος Μενέλαος παρηκολούθει με έκκληξιν τήν όλην κίνησιν.

— Μα τί τρέχει επί τέλους; — Τι τρέχει λές; Βρέχει κι' άπάνω στο πιάνο! και δέν έχουμε τί νά βάλομε!

— Ωχ! άδελφέ! Γι' αυτό σκοτιζόμαστε; Κι' εκείνο εκεί!

Με γοργό κίνημα άνοιξε ένα μικρό έπιπλο της κάμαρας, και υπό τά έκκληκτα μάτια ενός γυμνού Μπετόβεν και ενός Μόζαρτ και τήν τρέκην των άλλων, ένα άκατινόμαστον δοχείον εκ πορσελάνης εκόσμησε χάριν του άττικού ούρανοϋ τό στυλινόν πλέγιελ!

«Πρώτα» Ο ΠΑΛΑΙΟΣ

ΠΕΡΙ ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΚΑΙ ΤΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

Τό Εκπαιδευτικόν.

Ο κ. Ύπουργός της Παιδείας θέλει νάλλάξη τό Εκπαιδευτικόν Συμβούλιον και νά τροποποιήση τόν νόμον περι διδακτικών βιβλίων. Ο κ. Ύπουργός της Γεωργίας, εκ των «άρχηγών», άρνείται τήν συγκατάθεσιν του, λέγων ότι ζητήματα τόσον σπουδαία, όσον τό Εκπαιδευτικόν, κρίνονται και αποφασίζονται υπό των άρχηγών εκ συμφώνου και όχι υπό του άρμοδίου, — άναρμοδίου εις αυτήν τήν περίστασιν, — Ύπουργού. . . Κι' ή ύποβολή του νομοσχεδίου άνεβλήθη μέχρι του συμβιβασμού αυτής της διαφωνίας.

Δέν γνωρίζομεν τί θά γίνει, άλλ' ότι κάτι πρέπει νά γίνει είναι άναγέρρητον. Πολλά από τά τελευταίως εγκριθέντα άναγνωστικά δέν είναι διά νά μείνουν' επίσης και μερικά από τά τελευταίως διορισθέντα μέλη του Εκπαιδευτικού Συμβουλίου. Άρκεί νά μ'ήν επανέλθουν εις τήν θέση των οι περίφημοι εκείνοι «γλωσσοαμύντορες» και στενοκράφοι καθηγηταί του Πανεπιστημίου. Τί τά θέλετε! Από τό Εκπαιδευτικόν Συμβούλιον δέν έπρεπε νά λείθουν ποτέ άνθρωποι της άξίας και της ειδικότητος ενός Τριανταφυλλίδου, ενός Δελμούζου, ενός Γληνού, ενός Τραυλαντώνη, ενός Λάμψα. . . Θα πητε: στοιχεία αντίθετα και άλληγομαζόμενα. Ναι, δυστυχώς, οι κ. κ. Δελμούζος και Γληνός δέν έχουν πλέον τό ίδιον «πρόγραμμα». Άλλά τί σημαίνει; Εις τό Συμβούλιον θα ήσαν και μετριοπαθείς, — ο κ. Τραυλαντώνης

ΑΠΟ ΤΟ ΘΕΑΤΡΟΝ

ΣΑΠΦΩ ΑΛΚΑΙΟΥ

Πού εστιάζει την Τριακονταετηρίδα της

Μ. ΡΟΔΑΣ

Ἄσπασμα τοῦ συγγραφέως τῆς «Ὁρχῆς τοῦ Λάου»

Σκίτσα τοῦ ζωγράφου ΜΙΜΗ ΒΙΤΣΩΡΗ

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

κ. Δ. Ἀργυρ. Ἐνταῦθα. Διὰ τὴν δὲ θῆ ὁ τόμος, πρέπει βέβαια νὰ φαινοῦν τὰ χρονιαστὰ ἐξώφυλλα καὶ νὰ ξεραφθοῦν με προσοχὴν τὰ τεύχη. Ἐννοεῖται ὅτι αὐτὴν τὴν ἐργασίαν θὰ τὴν κάμῃ καλύτερα ὁ βιβλιοδέτης σας. — *Τακτικὸν Ἀναγνώστην.* Ἐνομίσαμεν, ἀλλὰ δὲν ἦτο δυνατόν. Προπάντων δὲν ὑπῆρχε καιρὸς, ἀφοῦ ἄλλοι λόγοι μας ἐπέβαλαν νὰ γράψωμεν τὸ Β' ἔτος ἀπὸ τῆς Ἰανουαρίου. Ἐν πάσει περιπτώσει οἱ ἀγορασταὶ ἔπρεπε νὰ φορομωθοῦν με τοὺς συνδρομητάς. Διότι δὲν πιστεύομεν νὰ βρισκοῦν οἱ δίκαιοι, ὁ μὲν συνδρομητὴς νὰ πληρώσῃ διὰ τοὺς δύο τόμους 140 δραχμῶν, ὁ δὲ ἀγοραστὴς μόνον 96. — κ. Στ. Ἀθαν. Δράμαν. Λυπούμεθα πολὺ, ἀλλ' ἦτο ἀδύνατον νὰ γίνῃ διαφορετικὰ. Ὅλα, βλέπετε, εἶναι σχετικὰ εἰς τὸν κόσμον. Ἡ φτώχεια π.χ. καὶ ἡ εὐπορία δὲν ἐξαρτῶνται μόνον ἀπὸ τοὺς πόρους τοῦ καθενὸς ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰς ἀνάγκας του. — *Μικρὸν Στιχουργόν.* Ἀνδρίτσαιναν. Κι' αὐτοὶ οἱ στίχοι δὲν μᾶς ἐφάνησαν καλύτεροι ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Τοῦτο ὅμως δὲν πρέπει νὰ σᾶς ἀπελιξῇ. Ἔχετε τόσον καιρὸν ἐμπρὸς σας! — κ. Φ. Α. Μυτιλήνην. Κι' ὅμως μᾶς ἄρεσαν! — κ. Π. Κ. Ἐνταῦθα. Δὲν ἔχει νὰ γάνῃ. Καὶ τὰ

πρῶτα ποιήματα τοῦ Τσουζαλά τὰ ἐδημοσιεύσαμεν ὑπὸ τὸν τίτλον «Νέοι Ποιηταί». Ἐν τούτοις ἐπειδὴ πολλοὶ δὲν θέλουν, φαίνεται, νὰ εἶναι γνῶσι, θὰ τὸν ἀποφύγομεν εἰς τὸ ἔξης καὶ θὰ δημοσιεύομεν τὰ ἐγκρινόμενα ποιήματα με τὸν τίτλον «Ἡ πρωτοπορεία». Τοιαῦτα ποιήματα ἔχομεν πρὸς δημοσίευσιν πολλὰ. Καὶ θὰ τὰ γράσωμεν ἀπὸ τὸ ἐρχόμενον. — κ. Ν. Β. Ἐνταῦθα. Δὲν ἀνεβλήθη ἡ κρίσις τοῦ Διαγωνισμοῦ, ἀλλὰ ὄρθισθ' ἡ κρίσις τοῦ Διαγωνισμοῦ, ἀλλὰ ὄρθισθ' ἡ κρίσις τοῦ Διαγωνισμοῦ. Ἐπομένως καμμίαν παράτασιν δὲν ἐμποροῦμεν νὰ δώσωμεν, διότι δὲν θὰ εἶχαμεν καιρὸν νὰ διαβάσωμεν τὰ χειρόγραφα. — *Φοῖβον Ἀπάλλωνα.* Ἀκόμη. Ἐν πάσει περιπτώσει θὰ συμμορφωθῶμεν. — δ. Τ. Π. Πάτρας. Εὐχαριστοῦμεν διὰ τὴν ὑπέδειξιν. Naί, τὸ ἄσκι τῆς ζωῆς τῆς Αὐγῆς ἦτο τυπογραφικὸν λάθος, τὸ ὅποιον ἐγένετο εἰς τὸ «Ἐλεύθερον Βῆμα» ἀπ' ὅπου ἐπήραμεν ἀποσπάσματα τοῦ ἄρθρου. Ὁ κ. Παπαντωνίου εἶχε γράφει: «Ἐπιτοῖσε ματαίως νὰ γεμίσῃ τὸ ἄδειο τῆς ζωῆς της» — κ. Γ. Γ. Ἐνταῦθα. Ἀδύνατον ἐστὶν νὰ διαβάσωμεν τὸ γράμμα σας καὶ τὸ ποιήμα σας! Παρακαλοῦμεν νὰ μᾶς τὰ ξαναστείλετε γραμμένα με μαύρη μελάνη. — *Ἰναχον.* Ἐνα-δύο κάποιε θὰ δημοσιευθοῦν. Ἀλλὰ πῶς θέλετε; Μετὸ ψευδώνυμο ἢ μετὸν ὀνόματά σας; Καὶ πῶς λέγεσθε;

Νέ... ἢ Νά...; Εἰσθε δυσανάγνωστος. — *Ἀγιομανθῆν.* Ὁ Χήρον, ὁ γαλιωνέζος συγγραφεὺς, ἦτο ἄγγλος ἀπὸ πατέρα κι' ἀπὸ μητέρα. Ἐγεννήθη ὅμως, ἐπὶ Ἀγγλικῆς Προστασίας, εἰς τὴν Λευκάδα, (ὁ πατέρας του ἦταν τότε ἐκεῖ ἀξιωματικός) καὶ δι' αὐτὸ ὀνομάσθη Λευκάδιος. — κ. Σπύρον Ρ. Λάρισσαν. Θὰ συμπεριληφθοῦν εἰς τὰ ποιήματα τῆς «Πρωτοπορείας». — κ. κ. Ἐκδότας, Πάτρας. Δὲν εἶναι δυνατόν, διότι θὰ νὰ λαμβάνομεν κάποιαν εὐθύνην. Καὶ τὸ γράμμα σας εἶναι ἀνόνομον. Ἄν μᾶς ἐστέλλετε τουλάχιστον μίαν τυπωμένην ἀγγελίαν μετὰ τὸ ὄνομά σας. — κ. Σ. Κ. Ἐνταῦθα. Τὰ ἐφυλάξαμεν μετὰ τὴν διηγήματά σας. Σᾶς εὐχαριστοῦμεν πού δὲν μᾶς βιάζεστε. — κ. Κ. Γωγ. Ἐνταῦθα. Δεχόμεθα. Ἄρκει νὰ εἶναι καλὰ σχεδιασμένα, μετὰ μαῦρο, διὰ νὰ τυπογραφηθοῦν χωρὶς ἀντιγραφὴν. — κ. Veritas Vincit. Ἐλήφθη. Καὶ μάλιστα, ἂν δὲν σφάλλομεν, οἷς εἰδοποιήσαμεν. — *Δυσανάγνωστον.*; Μᾶς ζητεῖτε νὰ σᾶς ἐπιστρέψωμεν χειρόγραφον, καὶ δὲν ὑπογράφετε τουλάχιστον καθαρά, καὶ δὲν βάζετε μίαν διεύθυνσιν; Ὅπωςδήποτε θὰ μᾶς ἦτο πολὺ δύσκολον, διότι δὲν ἔχομεν ἰδιαιτέραν ὑπηρεσίαν χειρογράφων, οὔτε κρατοῦμεν ὅσα

ἀπορρίπτομεν. Νὰ ξέρετε ὅτι καμμία ἐφημερίς καὶ κανὲν περιοδικὸν δὲν ἐπιστρέφει χειρόγραφα. Δι' αὐτὸ πάντα ἀντίγραφον πρέπει νὰ στέλλετε. — κ. Στάθην Ζαρ. Πολὺ καλὰ. Θὰ συμπεριληφθοῦν εἰς τὴν «Πρωτοπορείαν». — κ. Μ. Α. Πειραιᾶ. Κανένα φρότωμα. Μπορεῖτε νὰ στέλλετε πάντα. Κι' ἀπ' αὐτὰ πού ἐστέλλετε, μερικὰ θὰ δημοσιευθοῦν. Μόνον νὰ μὴν ἀνυπομονῆτε. — κ. Πυθαγόραν Δρ. Κύπρον. Θὰ δημοσιευθοῦν, ἀλλὰ μετὰ τὴν σειρὰν των. — δ. Ἰρ. Σκαρ. Ἐνταῦθα. Naί, εἰς τὸν χαρακτηρισμὸν εἴμεθα σύμφωνοι, ἀλλὰ διαφρονοῦμεν εἰς τὸν τόνον καὶ εἰς τὸ ὕψος. Πῶς μπορεῖ νὰ δημοσιευθῇ ἓνα ἄρθρον, καὶ μάλιστα γυναικειόν, πού ἀρχίζει μετὰ τὴν λέξιν «Διάβολε»! Ἐπειτα εἶναι μᾶλλον χρονογράφημα. — δ. Νίτσον Π. Χανιά. Δὲν γράφομεν ἡμεῖς τὰς κριτικὰς. Ἐδιδιώσαμεν ὅμως τὸ μυθιστόρημά σας πού μᾶς ἄρεσε πολὺ. Καὶ θὰ ἐγράψωμεν ἐξαιρετικῶς, ἂν τὴν τελευταίαν στιγμὴν, δὲν ἔχανετο ἀπὸ τὸ τραπέζι μας. Μᾶς τὸ πῆραν νὰ τὸ διαβάσωμεν. Ἀπόδειξις κι' αὐτὸ τῆς ἀξίας του. — κ. Α. Α. Καλάμης. Βεβαιωθῆτε ὅτι ἡ διεκπεραίωσις μας γίνεται τακτικωτάτη. Ὁρισμένως τὸ τεύχος σας ἐκρῆθη εἰς τὸ Ταχυδρομεῖον. Τὸ ξαναστελλομεν.

Η «ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ»

ΙΩΑΝΝΟΥ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΥ & ΣΙΑΣ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ «ΕΣΤΙΑΣ»,

ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ 44—ΑΘΗΝΑΙ

ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΜΕΤΑΞΑ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ=ΑΤΛΑΣ

ΣΥΝΤΑΧΘΕΙΣΑ ΕΠΙ ΤΗ ΒΑΣΕΙ

ΤΩΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΩΝ ΕΡΗΝΕΥΤΙΚΩΝ ΣΥΝΘΗΚΩΝ

Περιέχει:

72 δλοσελίδους πολυχρόμους γεωγραφικούς χάρτας
καὶ 210 καλλιτεχνικάς εἰκόνας.

Ἐκδοσις καλλιτεχνική ἐπὶ ἀρίστου χάρτου, δεδεμένη.

Τιμᾶται ἐν Ἀθήναις	Δρχ.	175
Διὰ τὰς Ἑπαρχίας	»	190
Διὰ τὸ Ἐξωτερικόν	»	200

ΤΗΝ 15 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ .

ΘΑ ΕΚΔΘΗ ΤΟ ΜΕΓΑ ΤΕΥΧΟΣ ΤΗΣ "ΝΕΑΣ ΕΣΤΙΑΣ,"
ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΟΝ =
= ΠΡΩΤΟΧΡΟΝΙΑΤΙΚΟΝ

ΤΟ ΤΕΥΧΟΣ ΤΟΥΤΟ, ΤΟ ΟΠΟΙΟΝ ΘΑ ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΗ ΤΟΝ Β' ΤΟΜΟΝ, ΘΑ ΕΙΝΑΙ ΚΑΙ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΝ. ΑΝΕΥ ΣΥΝΕΧΕΙΩΝ-ΕΚΤΟΣ ΤΗΣ "ΚΑΛΛΙΡΡΟΗΣ,"-ΩΣΤΕ ΝΑ ΕΙΜΠΟΡΗ ΝΑ ΧΡΗΣΙΜΕΥΣΗ ΚΑΙ ΩΣ ΔΩΡΟΝ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΕΤΟΥΣ.

ΘΑ ΠΕΡΙΕΧΗ ΕΚΤΑΚΤΩΣ ΠΛΟΥΣΙΑΝ ΚΑΙ ΠΟΙΚΙΛΗΝ ΥΛΗΝ, ΠΛΗΘΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ ΚΑΙ ΓΕΛΟΙΟΓΡΑΦΙΩΝ, ΚΑΘΩΣ ΚΑΙ 4-5 ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΑΣ ΕΓΧΡΩΜΟΥΣ ΕΙΚΟΝΑΣ ΕΚΤΟΣ ΚΕΙΜΕΝΟΥ, ΕΠΙ ΧΑΡΤΟΥ ΙΛΛΟΥΣΤΡΑΣΙΟΝ.

ΕΙΣ ΤΟ ΤΕΥΧΟΣ ΑΥΤΟ ΘΑ ΔΗΜΟΣΙΕΥΘΗ ΚΑΙ Η ΚΡΙΣΙΣ ΤΟΥ Α' ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΥ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΥ ΤΗΣ "ΝΕΑΣ ΕΣΤΙΑΣ," ΜΕ ΤΑ ΒΡΑΒΕΥΘΗΣΟΜΕΝΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΑ.

ΤΟ ΕΚΤΑΚΤΟΝ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΟΝ—ΠΡΩΤΟΧΡΟΝΙΑΤΙΚΟΝ ΤΕΥΧΟΣ, ΟΛΟΚΛΗΡΟΝ ΒΙΒΛΙΟΝ, ΘΑ ΕΧΗ ΚΑΙ ΙΔΙΑΙΤΕΡΟΝ ΧΡΩΜΑΤΙΣΤΟΝ ΕΞΩΦΥΛΛΟΝ, ΜΕ ΚΟΣΜΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΧΡΥΣΑ.

Θ Α Τ Ι Μ Α Τ Α Ι Δ Ρ . 4 4

ΔΙΑ ΤΟΥΣ ΑΓΟΡΑΣΤΑΣ (ΔΙΟΤΙ ΟΙ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΑΙ ΤΗΣ "ΝΕΑΣ ΕΣΤΙΑΣ," ΘΑ ΤΟ ΛΑΒΟΥΝ ΑΝΕΥ ΑΛΛΗΣ ΠΛΗΡΩΜΗΣ).